

57443

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI KORUMA
KURULLARININ İŞLEYİŞİNDE BİR ÖRNEK OLAY
İNCELEMESİ : EDİRNE KTVKK

Şehir Plancı : Elif ÖRNEK

F.B.E. Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında

Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Yard. Doc. Dr. İclal DİNÇER

İSTANBUL , 1996

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	I
TEŞEKKÜR	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
GİRİŞ	V-VI
1.BÖLÜM KORUMA-OLGUSU, KAVRAMLAR VE KAPSAMLARI	1-5
1.1. KORUMA OLGUSU	5-6
1.2. KORUMA KAVRAMI VE UYGULAMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ	7-8
1.2.1. 18.YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA VE 19.YÜZYILDA KORUMA ANLAYIŞI	9-11
1.2.2. XX. YÜZYIL BAŞLARINDA ESKİ ESERLERİ KORUMA ANLAYIŞI	12-13
1.2.3. 1930'LARDA KORUMA ANLAYIŞI	14-16
1.2.4. II.DÜNYA SAVAŞI SONRASI DOĞAN KORUMA ANLAYIŞI	16-19
1.2.5. AKTİF KORUMA DÜŞÜNCESİNİN UYGULAMALARI	19-21
1.2.5.1. 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı Çalışmaları	21-22
2.BÖLÜM TÜRKİYE'DE KORUMA KAVRAMININ GELİŞİMİ	
2.1. YASAL SİSTEM GELİŞİMİ	23
2.1.1. OSMANLI DÖNEMİ KORUMA ANLAYIŞI	23-26
2.1.2. CUMHURİYET DÖNEMİ	27-29
a) 1710 Eski Eserler Kanunu	29-31
b) 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu:	31-32
c) 3386 Sayılı 2863 Sayılı Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi	32-33
2.2. KURUMSAL YAPI GELİŞİMİ	33
2.2.1. MÜZECİLİK ANLAYIŞI İLE GELİŞEN KURUMSAL YAPI	34-37
2.2.2. ESKİ ESERLERİ KORUMA ENCÜMENİ, ESKİ ESERLER VE MÜZELER İ. DANIŞMA KOMİSYONU	38
2.2.3. 1940'LI YILLARDA KORUMADA KURUMSAL YAPI GELİŞİMİ	38-40
2.2.4. 1960 SONRASI DÖNEM	40-44
2.3. KORUMANIN ÇAĞDAŞ İÇERİĞİ VE TÜRKİYE'DE YAŞANAN SORUNLAR	44-45
2.3.1. KAVRAMSAL VE İLKESEL SORUNLAR	46-47
2.3.2. DEĞİŞEN YAŞAM TARZINA VE YAPI TEKNOLOJİSİNE UYUMSUZLUĞUN YARATTIĞI PROBLEMLER	49-50
2.3.3. ENVANTER, TEKNİK KADRO VE EĞİTİM EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN PROBLEMLER	50-55
2.3.4. TARİHİ ÇEVRENİN KORUNMASINDA PLANLAMA ÖGELERİNİN "KORUMA PLANI" ROLÜ VE YARATTIĞI SORUNLAR	55-64

3. BÖLÜM KORUMADA KURUMSAL TEMEL OLAN KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULLARI VE İŞLEYİŞ BİÇİMİ	
3.1. 1983 YILI ÖNCESİNDEKİ KURUMSAL YAPI :GEEAYK	65-67
3.2. 1983 SONRASI KURUMSAL YAPI : KTVKK	67
a. KORUMA YÜKSEK KURULU	67-68
b. BÖLGE KURULLARI	69
c. KORUMA KURULLARI	70-72
3.3. KORUMA İLE İLGİLİ DİĞER KURULUŞLAR	72-74
3.4. KTVKK İLE DİĞER KURULLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER	75-76
3.5. KORUMA KURULLARININ UYGULAMADAKİ ETKİNLİKLERİ	76-77
3.5.1. YASAL VE KAVRAMSAL TANIMSIZLIK	77-78
3.5.2. İLKESEL UYUMSUZLUK	78
3.5.3. KURUMSAL İŞLEYİŞ	79-81
3.5.4. UYGULAMA PROBLEMLERİ	81-83
4. BÖLÜM KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULLARININ İŞLEYİŞİNDE BİR ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ :EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULU	84-85
a. KURULUN İŞLEYİŞ MEKANİZMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	86
b. KURULUN KARAR DOSYALARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	87-105
SONUÇ	106-109
KAYNAKLAR	110-112
EKLER	
EK -1 : VI. ULUSLARARASI MİMARLAR KONGRESİ MADRİD 1904	113
EK -2 : ATİNA KONFERANSI 21- 30 EKİM 1931	113-116
EK-3 : ATİNA ANLAŞMASI ULUSLARARASI MODERN MİMARLIK KONGRESİ, 1933-ATİNA	117-118
EK-4 : CARTA DEL RESTAURO ANITLARIN KORUNMASI İÇİN 1931 YILINDA İTALYA'DA KABUL EDİLMİŞ OLAN TÜZÜK	118-119
EK -5 : VENEDİK TÜZÜĞÜ "TARİHİ ANITLARIN VE YERLEŞMELERİN KORUNMASI VE ONARIMI İÇİN ULUSLARARASI TÜZÜK"	120-123
EK -6 : 2863 SAYILI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU	123-126
EK -7 : TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA, BAKIM VE ONARIMLARINA İLİŞKİN İLKE KARARI	127-129
ÖZGEÇMİŞ	130

KISALTMALAR

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

GEEAYK : Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

KTVKK : Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

KAİP : Koruma Amaçlı İmar Planı

MÜD : Müdürlük

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamda tez danışmanlığımı üstlenen, yönlendirmesi ve desteği ile çalışmama yardımcı olan değerli hocam Yar.Doç.Dr. Sayın İclal Dinçer'e , ilgi ve desteklerinden dolayı başta bilim dalı başkanım DoçDr. Sayın Zekai Görgülü'e , Ar.Gör .Solmaz Tavşanoğlu'na, tüm bilim dalı arkadaşlarıma ve bugüne kadar ki öğrenim hayatımda bana sürekli destek olan sevgili aileme bütün kalbimle teşekkür ederim

ÖZET

Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının insanlık tarihi kadar eski bir geçmişi vardır. İlk koruma olgusunda, günümüz bilinci ile geleceğe belge aktarma endişesi olmasa da yine de bir saklama ve sakınma vardır.

Temeli obje ölçeğinde müzecilik olan, koruma olgusu tek bina ölçeğinden zamanla yerini korumayı kentsel çevre içinde ele alan anlayışa bırakmış, günümüzde ise çevre/ doğa bütünü içinde düşünme gerekliliğine kadar genişlemiştir.

Bu çalışmanın amacı; ülkemizde koruma konusunda yaşanan kavramsal ve kurumsal belirsizliği ortaya koyarak, Türkiye'de koruma çalışmalarını yürüten kurumlar ile; yardımcı kamu kuruluşlarının ilişkilerini ve korumayı sağlamak üzere yürürlükte bulunan yasalarla kurumların eşgüdüm ve ilişkilerini irdelemektir. Bu irdelemenin sonucunda günümüzde ülkemiz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin örgütlenme ve sorunlara yönelik temel saptamalar yapılmaya çalışılacaktır.

Dört bölümden oluşan tezin I.Bölümünde koruma olgusu, korunacak değer ve kapsamı ile birlikte dünyadan çeşitli örnekler ile koruma düşüncesinin gelişimi tanımlanmıştır. II.Bölümde ülkemizde tarihi çevre koruma kavramının gelişimi yasal sistem ve kurumsal yapı şeklinde ele alınmış ve yine bu bölümde tarihi çevre korumanın sorunlarına yer verilmiştir.

III.Bölümde ülkemizde kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin örgütlenme, kurumlar arası ilişkiler ve bu konudaki sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

IV.Bölümde ise günümüzde kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında temel kurum olan Kültür Bakanlığı ve Koruma Kurullarının işlerliğini ve yaşanan sorunları örneklemek üzere Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararları, diğer kurumlar ile ilişkileri irdelenmiştir. Bu örnekleme çalışmasından hareketle koruma konusundaki kurumsal yapının sorunları genellenmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

Movable and immovable cultural and natural entities have a past as old as the history of mankind in the nature of "protection concept" there is some kind of a protection, may be not consciously enough to pass accumulated knowledge and documents to the future generations.

In the beginning this protection concept only covered single buildings on the basis of museum. However this concept now covers nature/ environment as a whole.

The aim of this work is to study the relation and correlation between the government entities responsible for protection and private institution, and the relations between the laws and regulation about protection and their practise. In doing this, this should be kept in mind that there is an uncertainty. In the conceptual and institutional understanding about protection in Turkey.

This work consists of four parts. In the first part of the thesis, I tried to explain the development of the protection concepts with examples from the different parts of the world.

In the second part of the work the development of historical environment protection was explained on the basis of legal system and institutional structure. Also the problems related to historical environment protection were mentioned in this part.

In the third part organization between institutions for the protection of cultural and natural entities and their problems were mentioned.

In the fourth part the decisions taken by Edirne Cultural and Natural Entities Protection Community were studied in order to sample the problems on the practise of protection rules, the practise of the rules and the relations with the ministry of culture as the most important and effective institutional.

GİRİŞ

Binlerce yıllık uygarlık tarihi içinde insanın doğrudan ya da doğa ile birlikte yarattığı ve bugün "Kültür ve Tabiat Varlıkları Mirası" diye adlandırılan belgeleri koruma olayı, çağımızda insanlığın ortak sorunu olarak kabul edilen ve üzerinde önemle durulan bir olgu ve sorumluluktur. İletişim araçlarının ulaştığı hızlı gelişmenin dünya halklarını hergün biraz daha birbirine yaklaştırması, bu ortak mirasa sahip çıkmayı da kuvvetlendirmekte ve sahiplerinin sorumluluğunu arttırmaktadır.

Bu sorumluluğun en önemli sonucu ise, kültür ve tabiat varlıklarını korumada, tüm dünya ülkelerinin ortak bir dil ve kritere sahip olma zorunluluğudur. Bu amaçla korumacılığa ilişkin bir yasal sistem ya da sistemlerin gerekliliği kabul görmüş, önceleri bireysel çaba ve girişimlerle sınırlı kalan koruma kavramındaki gelişim ; giderek her ülke için ulusal ve uluslararası sorumluluğa ulaşan bir konuma gelmiştir.

Çağdaş koruma bir etkinlik alanı olarak ; her türlü yapının temel bütünleşmesinden, yeniden kullanım için değiştirilmesine, mimarlık kapsamındaki her türlü ürünün teknolojisine, bakım ve koruma yöntemlerine, arkeolojik korumadan kent yenilemeye, peyzaj düzenlemeden doğal çevre korumasına, kadar, birçok bilim ve teknik alanı ile dolaylı ya da dolaysız ilişkisi vardır.

Ayrıca, kentsel mekanın tarihsel gelişim sürecinde oluşan sanat, tarih ve mimarlık eserlerinin hızla gelişen kentleşme süreci içinde korunabilmeleri; yerel ve ülkesel boyutu da aşarak, evrensel boyuta ulaşır.

Dünya'da kentsel ölçekteki koruma olgusu 19.yy'da yayılmaya başlamakla birlikte, ilkçağlarda dinsel amaçlı korumanın olduğu bilinmektedir. Ülkemize koruma olgusunun gelişimi Batı kaynaklı olarak 1880'li yıllarda başlamakla birlikte henüz yaygın ve etkin bir koruma politikamızın olduğundan ve gerek kavramsal, gerekse kurumsal açıdan bir temele oturmuş olmasından söz etmek pek mümkün değildir.

Bu çalışmanın amacı ; Ülkemiz kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda kavramsal ve kurumsal belirsizlikler, yetersizlikler ve sorunları ortaya koymak üzere, tarihi değerlerin korunmasında en etkili kurum olan Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından alınmış kararları ve diğer kurumlarla ilişkilerini irdelemektir.

Çalışmanın ilk üç bölümünde, koruma, korunacak değer kavramları ve türleri, sit, anıt tanımları, korumaya yönelik girişimlerde bulunan uluslararası kuruluşlar ve çalışmaları, dünyada ve ülkemizde koruma düşüncesinin ortaya çıkışı ve gelişimi irdelenmiştir. Bu çalışmada ilk üç bölüm betimleyici/ tanımlayıcı olması nedeni ile literatür taraması şeklinde, dördüncü bölüm ise örnek olay incelemesi olarak gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde "Kentsel Koruma" ve "Koruma" içerikli yasaların incelenmesi, kurumların koruma çalışmaları ve aralarındaki eşgüdüm araştırılıp çalışma Kültür Ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulları üzerinde yoğunlaştırılmıştır.

Kurulun çalışma yöntemleri ve korumaya yaklaşımı, Edirne Koruma Kurulu'nun karar dosyaları incelenerek araştırılmıştır. 1994- 1995 yılları arasındaki 2 yıllık toplantıları içeren karar dosyaları gözden geçirilmiş, çalışma sit alanlarındaki kararlar ve özel mülkiyetteki kararlar şeklinde yoğunlaşmış ve ağırlıklı olarak kurumlararası ilişkiler ve süre açısından yorumlanmaya çalışılmıştır, yine Edirne Koruma Kurulu teknik, hukuksal altyapı ve uygulama açısından irdelenmiştir.

Bu çalışmaların litaratür araştırmasını içeren bۆlümünde kurumsal yapıya ve koruma konusunda yetkili yatırımıcı kamu kuruluşlarına ilişkin yayın bulunmaması araştırmaları etkilemiştir.

Yine Koruma Kurulunda gözlem ve araştırma yapılması kurulun sınırlı olanakları nedeni ile (personel, arşiv düzeni gibi) oldukça uzun süreli olmuştur.

1.BÖLÜM : KORUMA- OLGUSU, KAVRAMLAR VE KAPSAMLARI

Koruma olgusunun tanımlanmasına altlık oluşturmak üzere, öncelikle bazı kavramların nasıl tanımlandığını açıklamak gerekmektedir.

"Eski, içinde bulunduğumuz zaman dilimine göre, bir zaman aşımını ifade etmektedir. Sözlük anlamına göre : Ele alınan nesnenin ; belirli zaman süreci içinde, fiziksel veya fonksiyonel anlamda yaşlanması, yıpranması, kullanışlılığını yitirmesidir (TDK.Ankara, 1974,s:275). Eskiye bir başka tanımlama ile, belli bir zaman aralığında ele alınan bir şeyin, ilk zamandan son zamana kadar geçen süreci yaşamasından doğan farklılıklar olarak ifade etmek de mümkündür.

"Tarih ise, toplum hayatının zaman içindeki akışını, gerçeğe uygun olarak ortaya çıkarmayı amaçlayan, bir konuyu geçmişi içinde inceleyen anlatı olarak tanımlanmaktadır "(Akı, A.1988,s:5).

"Tarih sürekliliği olan bir süreçtir ve tarihin sürekliliği yaşamın sürekliliği ile birlikte oluşmaktadır" (Batur, A. 1975, s:15).

"Mekan, fiziksel çevrede insan eylem ya da eylemlerinin yerine getirilebilmesi için tanımlanmış ve algılanabilir bir ortamdır" (Akı, A. 1988, s:6), şeklinde tarif edilebilir.

Eskime genel olarak kentsel gelişmeler ve tarihi merkezlere etkileri ile ilişkilendirerek ele alınmaktadır.

Kentler karar alma merkezleri olmalarının getirdiği yoğunlaşma, mekansal değişim ve dönüşüm baskılarının odak noktalarıdır. Bu baskılar ve yarattığı gereksinimler bu kez de mekanda alan ve hacim yetmezliği sorununa neden olmaktadır. Özellikle tarihi kent merkezlerinde bu gereksinimlerin giderilmesindeki çözümler, tarihi çevrenin tahribine neden olabilecektir.

Ülkemizde ağırlıklı olarak 1950'li yıllarda başlayan yapısal gelişmeler, zorunlu olarak yeni zihniyet yapılanmalarını da beraberinde oluşturmuş ve bu gelişmelerin yönlendirilemeyen olumsuzlukları etkilerini en çok kentsel mekanda (özellikle de tarihi kentsel alanlarda) yıpranma, köhneleşme, kimlik yozlaşması gibi biçimlerde kendini göstermiştir.

Tarihi kent merkezlerinin tahribini hızlandıran nedenlerden en önemlisi, sivil mimarlık örneği olan yapıların içinde yaşayan toplum kesimi tarafından koruma ve yaşatma isteklerinin ve mali olanaklarının yetersizliğinden kaynaklanan sorunlardır. Bu sorunlar giderek genişleyen sarmallar şeklinde ifade edilebilir.

"Kentsel siteleri oluşturan tüm fiziki öğeler (sivil mimari örnekleri, anıtlar, yollar ve altyapı donatıları gibi) bir yıpranma (eskime, köhneleşme) süreci içindedirler. Bunları iki ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür" (Okyay, İ.1992, s:16).

a)Doğal yıpranma

b)Yapay yıpranma (eskime, köhneleşme) (Okyay, İ.1992)

a)Doğal yıpranma :

"Doğal yıpranma, daha çok iklim koşullarının ve yapı malzemesinin yaşlanmışlığının neden olduğu bir yıpranma türüdür. Kimyevi bileşenler, malzemeler, koruma teknikleri yolu ile yıpranmayı geciktirmek veya onararak uygun işlevler vermek yolu ile söz konusu öğelerin kurtarılması mümkündür. Böylelikle tarihi öğelerin bir yandan kültürel anlamı ve yararı korunduğu gibi diğer yandan da iktisadi işlev süresi uzatılmış olur " (Okyay, İ.1992, s :16).

b)Yapay yıpranma (eskime, köhneleşme türleri):

"Yapay yıpranma genel olarak kentsel dinamiklerden ve diğer nedenlerden (savaş gibi) kaynaklanarak insana özgü yanlış davranış (yıkım) ve kullanımların neden olduğu yıpranma türleridir. Bu tür yıpranmaları da şöyle sınıflandırmak mümkündür" (Okyay, İ.1992.s:17) .

- Savaşlar
- Fiziksel Eskime
- Fonksiyonel Eskime
- Bölgesel ya da Yerel Eskime
- Ekonomik Eskime

"Savaşlar : İnsana insanın yarattığı tüm nesnel ve öznel değerlerinin yitirilmesine neden olduğu kadar, tarihi çevrenin yitirilmesindeki rolü ile de en vahim olay savaşlardır. Olağan sosyal süreçte yanlış kullanımlar farkedildiği zaman önlemler alınabilmektedir. Ancak, savaşlar aniden ve geniş alanlarda onulmaz yitimlere sebep olmaktadır" (Okyay, İ.1992, s:17) .

"Fiziksel Eskime : Yapının strüktürünü oluşturan esas elemanların zamanla yıpranarak bu özelliklerini kaybetmesi durumudur. Böyle bir durumda, tarihi yapı statik açıdan ayakta

durabilme gücüne sahip olamayacağı gibi içinde oturanlar ve çevre için tehlikeli olabilir. Restorasyon teknikleri doğrultusunda yapı tümünden yıkılıp aynı şekilde yeniden inşa edilebilir ya da kısmen yıkılır, taşıyıcı strüktürü değiştirilir veya yenileri ile takviye edilir" (Okyay, İ.1992,s:18).

"Fonksiyonel Eskime : Yapı fiziksel olarak sağlam olmasına karşın iç plan düzeni itibari ile günün beğenilerine ters düşebilir, ya da günümüzün sağlık donanımı yetmezliği söz konusudur. Özellikle ısıtma, modern banyo ve mutfak gereçleri donanımı ıslak hacimlerin yenilenmesini zorunlu hale getirebilir " (Okyay, İ.1992,s:19).

"Bölgesel ya da Yerel Eskime : Yapının yer aldığı kentsel bölge altyapı olanaklarının (ulaşım, su, elektrik, telefon, okul vb.) dışında kalmıştır ; ya da bulunduğu bölgenin kentsel işlevi zamanla değişmiştir. Böyle bir yapı, ya gerekli donatılara erişemediğinden, ya da yeni kentsel işlevler için elverişsiz olduğundan onarım harcamalarının yapılması yerine ve konumuna göre rasyonel olmayabilir. Kentlerimizin tarihi kesimlerinde günün işlevlerine uygun kullanılmayan, boş tutulan çok büyük bir yapı stoğu mevcuttur" (Okyay, İ.1992, s:19).

Korumak ise sözlük anlamıyla "Bir varlığı tehlike ve dış etkilere karşı muhafaza etmek" olarak belirlenmiştir (Meydan Larousse, cilt 7, s: 505-506). Kentsel ölçekte koruma kavramı, kent bilim terimleri sözlüğünde "kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağbilimsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması" olarak tanımlanmaktadır. (Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, Ankara, TDK,1980)

2863 nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kanunda "Koruma ve korunma taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza bakım, onarım ve restorasyon işleri" olarak tanımlanmıştır. (Madde 3)

" zer" korumayı 3 aşamalı olarak ele alınıp incelemektedir "(Baykal, F. 1983, s:7-8) .

1. Koruma : - Spontane koruma : Herhangi bir bilinçli müdahale olmaksızın anıtların doğal hali ile korunması
-Bilinçli koruma : Anıtın bilinçli ve belli bir amaç ile dış müdahaleye uğrayarak , saklanması
2. Restorasyon : Herhangi bir anıtın saklanması gerektiği kararı verildikten sonra onu , hangi yöntemlere başvurarak en özgün hali ile sağlam bir şekilde ayakta tutmanın mümkün olabileceği konusu araştırılır. Restorasyon onarma, düzeltme, yeniden yapma, yeni g   aşılama anlamına gelmektedir.
3. Yeniden yaşatma : Bazı tarihi eserler, restore edildikten sonra işlevlerini bugün için de s rd r rl r, bazılarında ise i  mekanlarında sanat müzesi veya herhangi bir sanat faaliyeti sürdürülerek, bu yapılara yeni bir karakter kazandırılır.

- Pasif yeniden yaşatma : Anıtların müzecilik anlayışına uygun olarak yaşatılmasıdır.

- Aktif yeniden yaşatma : Çağdaş fonksiyon kazandırarak yaşatmak söz konusudur.

"G  er" ise ülkemizde korumanın planlama bütünü içinde ele alınıp devlet organizasyonu halinde yapılması gerektiği üzerinde durmakta ve korumayı üç şekilde öngörmektedir" (Baykal, F. 1983, s:6) :

1. Tümden koruma- yapısal dokunun tümünün korunması ,
2. Yenileyerek koruma : - Mevcut dokuda ayıklama yapılması,
- Kalan binaların yenilenmesi ve modernleştirilmesi
3. Koruyarak yeni tutma, yapıların devamlı bakımının yapılması

Bu yaklaşımlardan Orhan Göçer'in görüşleri korumanın doku ölçeğine ilişkin yöntemleri içerirken, Bülent Özer'in görüşleri daha çok tek yapıya ilişkindir.

Koruma konusundaki en duygusal yaklaşım Cengiz Bektaş'tan gelmektedir. Korumadan neyi anladığını "Neyi Korumak İsteriz?" sorusuna yanıt verirken buluyor : " Bizim için değerli olanı, anıları olanı, tarihsel olanı Bize dek yaşanarak gelebilmiş olanı, ön açmış, ön açan geleneği.... Böyle bir şeyin bozulmamasını, niteliklerini yitirmemesini, yıpranmamasını, yok olmamasını isteriz. Giderek bütün bu özellikleri ile bizden sonra da sürsün, yaşasın isteriz.... çocuklarımıza, torunlarımıza da aktarmak isteriz onu... Onlar da değerini bilsinler isteriz.... Böylece onlar da kültür kişiliklerini, geleceklerini daha sağlıklı, daha insana yakışacak biçimde kurabileceklerdir. Bunun için aldığımız önlemlerin tümü, "koruma" eylemine girer. Bu önlemler, bir kandilin, bir resmin, bir yontunun, bir kilimin, bir yapının, her türlü sanat yapıtının, niteliklerini yitirmesini önlemeye, yıpranmasını durdurarak yaşamını uzatmaya dek varır" (Bektaş, C. 1992, :1-2).

1.1. KORUMA OLGUSU

"Toplumların çeşitli zaman dilimlerinde sahip oldukları, toplumsal, ekonomik, kültürel ve doğal koşullarına göre yarattığı değerlerin insanlığa aktarılması amacı ile ortaya çıkan koruma olgusu, günümüzde ulusal boyuttan, uluslararası boyuta taşınmıştır. Kültür varlıklarının korunması uygarlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan bir olgudur. Önceleri dini nedenlerle başlayan koruma, giderek egemenliklerin simgesi olma niteliğini kazanmış, toplumlara egemen olan kişi ve sınıflar, yaptırdıkları kalıcı ve anıtsal yapılarla güçlerini geniş toplum katlarına kabul ettirme amacına yönelmişlerdir. Sonraları giderek egemenliğe ağırlığını koyan burjuvazi ise çok daha akılcı bir yol izlemiş, yarattığı kültürün taşınmaz belgelerini korumak için yasalar çıkartmış, bununla birlikte koruma bilincini topluma aşılama yollarını öğretim sistemi içinde çözümlenmeye ve koruma ölçeği konusunda arzuladığı şartları oluşturmaya çalışmıştır. Batı toplumlarında, koruma politikaları 1940 yıllarına kadar tek yapı ölçeğinde etkinliğini sürdürmüş,

ancak II.Dünya Savaşı'nın yıkıntılarından çıkan Avrupa'da, özellikle halktan gelen üst düzey bürokratlar ve düşünürler tarafından koruma olayına toplumcu görüş boyutları getirilmiştir".

"Korumada varolan belli bir sınıfın yarattığı, sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyinin belgesi olan tek yapı koruma kabulü, yerini tüm toplumun geçmişte yarattığı kültürel değerlerin yansıması ve belgesi olan kent ölçeğinde korumaya bırakmış ve bu kabul korumanın içeriğine çok önemli bir değişim getirmiştir." (YTÜ, Kentsel Yenileme-Koruma Bilim Dalı, seminer çalışması, 1990)

Günümüzde koruma kavramının içeriği giderek genişleyerek tarih ve kültür varlıklarının korunmasından, kentsel gelişme sürecinde kentin içinde kalan tarih ve kültür varlıklarının topluca bulunduğu alanların korunması kadar kentin içinde var olan ve çevresini saran doğal değerlerin korunmasını da kapsayacak şekilde genişlemiştir.

TARİH VE KÜLTÜR VARLIKLARININ KORUNMASI ——— TEK BİNA

|

|

TARİHSEL ÇEVRENİN, KÜLTÜREL MİRASIN
KORUNMASI

|

|

KENTSEL
BÖLGE

EKOLOJİK ÇEVRENİN KORUNMASI ———

KENTSEL
ÇEVRE

1.2. KORUMA KAVRAMI VE UYGULAMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

"Taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları korumasının insanlık tarihine eşit bir geçmişi vardır. Kuşkusuz o tarihlerdeki koruma, günümüz bilinci içinde bir koruma değildir. İlk önceleri, doğa olayları korkusunun yarattığı tanrı yerine konan objeler dışında, mabetler kutsal yerler titizlikle korunmuştur. Buradaki koruma olayında geleceğe belge aktarma endişesi olmasa da, olayın içinde bir saklama ve saklanma vardır. Bugün hala yaşayan ilkel kabilelerin totemlerine gösterdikleri özen, bilinçsizde olsa koruma olayının bir parçasıdır" (Çeçener, B. 1981, s: 251).

"Dinsel nedenlerle ortaya çıkan koruma olayına daha sonra sanatsal koruma endişeleri katılarak, korumanın boyutları genişletilmiştir. Eski Roma yasalarında, bina cephelerindeki sanatsal ürünlerin yurtdışına çıkarılamayacağına dair hüküm konması, koruma olayının kurumlaşmasının ilk örneği olmuştur" (Çeçener, B. 1981,s: 251).

Kişilerin anılara olan bağlılığı ise korumanın bir diğer önemli kaynağını oluşturmuştur. Aristokrasinin gelişimi ile eş diyebileceğimiz bu bağlılık, giderek yaygınlaşmış, geniş halk kitlelerinde dahi belli ölçülerde, bir saklama, sakınma bilinci gelişmiştir. Saklamanın dinsel, sanatsal ve anısal nedenleri hiç bir devirde bir diğerini olumsuz yönde etkilememiş, aksine kuvvetlendirerek insanlığı bugünkü koruma aşamasına getirmiştir.

Aristokrasinin ve dinlerin en güçlü olduğu Orta Çağ'da egemenlik simgesi olan yapılarla, anıtsal dini yapılar yoğun olarak yapılmıştır. Yeni Çağ'la birlikte, ekonomiye ve yönetime yeni bir sınıf olan burjuvazinin katıldığı görülmektedir. Bu sınıfın oluşumuna karşın varlığının devamını atalarından kalan malların korunmasında bulan aristokrasi yönetimindeki etkinliğini henüz yitirmediği 18yy.'da günümüz koruma yasalarına kaynaklık eden koruma yasalarını çıkarmıştır. Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan bu ilk koruma yasalarında, dini yapıların yanı sıra korunan yapıların ve sanat eserlerinin tümünün, yönetici azınlığa ait olduğu görülmektedir. Korumanın bu niteliği aristokrasinin mirasına konan burjuvazi tarafından hiç değiştirilmemiş, aksine yasalar ile daha da güçlendirilmiştir (Çeçener, B. 1981). Demokrasiye geçişle birlikte, yönetimler toplumsal yaşantıdaki iyileştirmelere önem vermişler, bunu gerçekleştirebilenler daha sonra, koruma mevzuatlarında halka dönük değişiklikleri yapmışlardır. Koruma olayındaki bu son içerik değişikliği 20 yy.'ın oluşum halindeki bir olgusudur ve henüz bir çok ülke ve yöneticilerince kabul edilip uygulanmamaktadır. Halkın yönetimi olan demokratik rejimlerde, korumanın yeni bir boyutu olan halkın doğrudan koruma olayına

katılması ortaya çıkmıştır. Korumanın bu yönü çok eskilere dayanmaktadır ancak halkın katılımı ile ortaya çıkan koruma örnekler henüz pek azdır. "İnsanla ilgili tüm etkinliklerin belli bir disipline ve kurallara bağlanması bir uygarlık göstergesidir. Toplumlar bu kuralları işletmeleri ölçüsünde düzenli ve kalıcı olabilirler. Bu genel doğru, bugün olduğu gibi geçmişte de hep var olmuş, insanlar yazıyı icat etmeden önce de örf adet ve anane olarak belli disiplinler içinde yaşamının gereğini duymuşlardır. Uygarlık tarihi, bir açıdan, toplumsal kuralların gelişim tarihidir. Geçmiş hakkında bize en sağlıklı bilgileri bu kurallar iletmiştir.

Genel olarak mevzuat diye nitelediğimiz bu disiplinler, aynı zamanda yönetim erkini elinde tutan kişi veya sınıfların egemenliğinin güvencesi olarak kabul edilmiş ve ne yazık ki giderek o kişilerin çıkarlarını savunan bir araç haline dönüşmüştür "(Çeçener, B. 1995, s: 13).

"Taşınmaz kültür varlıklarının koruma kuralları ve mevzuatı bu olgunun en tipik örneklerinden biridir. Geçmişte egemenliği elinde tutanlar, kendi erklerinin simgesi olarak kabul ettikleri yapıları kalıcı malzeme ve teknikle yaratırken, sadece bunların korunmasını öngörmüşler, zaman içinde bunu yazılı kurallar haline getirmişlerdir. Kuşkusuz bu kalıcı malzeme ve yapı tekniği, taşınmazları anıtsal ve estetik bir niteliğe sahip kılmıştır. Daha sonra "eski eser" kavramının ortaya çıkmasının asıl nedeni, bu kalıcılık ve estetik niteliklerdir" (Çeçener, B. 1995,s: 13).

"Farklı amaçla olsa da, eski eserlerin korunması, geçmiş uygarlıklardan günümüze en somut bilgileri ulaştıran birer öge olarak, belge niteliğine de sahip olmuşlardır. Ancak ne yazık ki, geçmişten günümüze bilgi aktaran bu yapıların korunmasını sağlayan asıl amacın, bu yapıların simgesel işlevini korumak olması, bu canlı tarih belgelerinin toplumun sadece küçük bir bölümünün, yönetici elit sınıfın sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyleri hakkında bilgi edinme şansı ile yetinmemize neden olmuştur. Asıl büyük toplum kesimini oluşturan halkın yaşantısını belgeleyen taşınmazlarla ilgili tam örneğe rastlamak, sadece rastlantıya bağlı kalmıştır" (Çeçener, B. 1995,s: 14).

Koruma anlayışının değiştiği dönemler, yasal olarak gelişmeye başladığı 18.yüzyıl ikinci yarısından günümüze gelinceye kadar geçen dönemde dünyada yaşanan olaylar ve değişen düşünceler paralelinde 6 döneme ayrılarak incelenecektir.

- 18.yy. ikinci yarısı ile 19.yüzyıl
- 20.yy başı
- I.Dünya Savaşı sonrası
- 1930'lar
- II.Dünya Savaşı sonrası
- Aktif koruma düşüncesi

1.2.1. 18.YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA VE 19.YÜZYILDA KORUMA ANLAYIŞI

Avrupa ülkelerinde özellikle anıtsal nitelik taşıyan eserlerin korunması için ilk yasal önlemler 18. ile 19.yy içinde alınmaya başlanmış, bu konuda ön çalışmaları yapacak kuruluşlar oluşturulmuştur. Bu devre, yasal düzenlemeler ve kurumsal örgütlenmeler ile eski eserlerin bilinçli bir şekilde korunmasının ilk kez ortaya atıldığı dönem olarak tanımlanır. Avrupalılar genellikle kendi geçmişlerinin somut verilerine, farklı neden ve biçimlerle sürekli ilgi göstermişler ve günümüze bir çok değer kalmasını sağlamışlardır.

Bu dönemde Fransa'da Fransız İhtilali ile feodal yönetimi anımsatan her yapının ve eserin ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir yıkım eylemi başlatılmıştır. "Aydınlar arasında yıkıma tepki olarak doğan koruma düşüncesi ihtilalden sonraki yönetim tarafından da benimsenmiş, 1791 yılında anıtların korunmasını sağlayarak Milli Eğitim Komitesinin kurulması için bir kanun çıkarılmış, 1792'de Fransa'daki bütün resmi örgütlere sanat ve eğitim amaçlı kullanımlar için korunmaya değerli görülen eserlere sahip çıkmaları, bu eserlerin zarar görmelerini önlemeleri ve koruyucu tedbirler almaları bildirilmiştir. 18.yy. sonunda Anıtlar Komisyonu (Commission des Monuments) kurulmuştur. Anıtlar Komisyonu'nun çalışmaları "Halk Müzesi", "Milli Anıt" gibi kavramların oluşup, yerleşmesini sağlarken, Fransa'nın birçok yerlerinden devlet tarafından kamulaştırılarak toplanan eserlerin sergilenmesi için Louvre ve Fransız Anıtları Müzesi gibi müzelerin kurulması başlamıştır. 1820'lerden sonra Victor Hugo, Prosper Merimee, gibi yazarlar, yayınları ile koruma bilincinin oluşması ve yaygınlaştırılması için çalışmışlar, 1834 yılında ise Tarihi Anıtlar Komisyonu'nu kurmuşlardır. 1830 yılından sonrası, Fransa'da anıt ve yaratıldıkları ortamın korunması için çalışmaların yoğunlaştığı ve etkili bir şekilde örgütlendiği bir devrin başlangıcıdır. 1840 tarihinde ilk kez Fransa'da özel mülkiyetteki yapıların da tescil edilerek korunması öngörülmüştür. 1854- 1879 yılları arasında gerek sorumlu mimarlar, gerekse kamuoyu ile ve özel istemlerde pek çok sayıda anıt onarılmaya çalışılmıştır. 30 Mart 1887 tarihli anıtları sınıflandırılan kanun, kısmen dahi binaların tahrip edilmeyeceğini, güzel sanatlarla görevli bakanın onayı olmadan, restorasyon ve tamir edilemeyeceklerini veya herhangi bir değişiklik yapılamayacağını belirterek, tarihi anıtların korunması konusundaki ana prensipleri kurumsal olarak oluşturan bir belge olması nedeni ile önem taşımaktadır" (Sungur, A. 1989, s: 24-25)

"İngiltere'de 1700'lü yıllarda büyük yangınlar ve doğal yıkımlar sonucu zarar gören eski eserleri ve eski kent kalıntılarını korumayı ve olabildiğince belgelemeyi amaçlayan Londra Eski Eserler Derneği'nin çabaları, koruma konusunda bilinçli ve etkin ilk dernek olması ile önem taşımaktadır" (Zeren, N.1984, s:37). "18.yy başlarından itibaren İngiltere'de gelişen ortaçağ mimarisine ilgi ve bu ilginin 19.yy başlarındaki politik davranışları ile desteklenerek, dinsel görüntü altında, kiliselerin onarımında bir tür stil birliği yaklaşımı ile yönlendirilişine karşı güçlü bir gelişme izlenmektedir. 1877'de İngiliz "Arts and Crafts" akımının öncüsü W.Morris "Restorasyon" yerine, koruma ilkelerine bağlı ve yalnız bu konuyu amaç edinen "Society for the Protection of Aciert Buildings" adlı derneği kurar. Anıtların korunması hareketi ile birlikte gelişen anıtların belgelemesi çalışmaları İngiltere'de tarihi anıtların büyük bir kısmının jeolojik, tarihi, arkeolojik yönleri ve planlar, fotoğraflar, mimari tanımları ile birlikte saptanmaya başlanır ve 1882 yılında koruma ile ilgili ilk yasa "Eski Anıtları Koruma Yasası" çıkarılır ve kullanılmayan eski yapıların ve tarihsel kalıntıların bu yasa ile devlet mülkiyetine alınması öngörülür" (Erder, C. 1975, s:220- 231).

"İngiltere, tarihi anıt, çevre ve yerleşmelerin korunup değerlendirilmesi konusunda, diğer Avrupa ülkelerinden farklıdır. Bu farklılığın en önemli nedeni, amacı mimari ve tarihi bakımdan önemli yapıları ve tabii güzelliği olan araziye kamu yararına devamlı olarak koruma şeklinde özetlenebilecek "National Trust" adlı kuruluşun varlığıdır. İlk çalışmalarını kıyılardaki araziye korumaya yöneltmiş, ülkenin tabii özelliklerinin ve iyi yapıların bozulmamasını denetlemiş, arkeolojik dernekleri mahalli kuruluşlarla birleşmeye çalışmıştır" (Erder, C. 1975, s: 220- 231).

"İngiliz toplumunun hukuk anlayışı ve uygulaması konusunda dünyanın diğer milletlerine göre önemli bir ayrıcalığı olduğu şüphesizdir. Bu ayrıcalığı yaratan en önemli unsur, İngiliz Kanunlarının (*) yürürlüğe girmeden önce halkın bilincinde oluşması, bu kanunlara önce halkın gereksinme duymasıdır. Taşınmaz Eski Eser ve Çevre Koruması bunun en belirgin örneklerinden biridir" (Çeçener, B.Danışman, G. 1973, s: 18-19) .

"İtalya'da 18. yyın sonu ile 19.yyın başına sosyal devrimlerin, endüstrideki gelişme ile bağdaştığı ve Avrupa'daki yerleşmelerde büyük değişmelere zorlandığı bir devirde, Roma'nın merkezinde geniş bir alan tarihi ve sanat araştırmalarına tahsis edilmiştir. Bu

"Papalık devletlerinde eski eserler hukukunun en önemli kararları 1802 ve 1820 yıllarında çıkartılan "Editti Doria Pamplili" ile "Editti Doria Pacca" dır. Bu yasalarla ilk defa eski eserlerin bir listesinin yapılmasından bahsedilmekte ve bunları denetleyecek organların kurulması istenmektedir" (Sungur, A. 1898, s:26).

"İtalya birliğinin kurulmasından sonra 1865 yılında çıkartılan bir yasa, özel kişi ve örgütlerin elindeki milli eserler sayılan tarihi anıtlara, kamu yararına- devlet adına- el konulmasından bahsedilmekte daha sonra senatoya verilen kanun tekliflerinde ise hükümetin sanata ve tarihi eserlere, anıtlara önem verdiği, ve devletin bu eserlerin onarımına izin vereceği belirtilmiştir" (Sungur, A. 1898, s:26) .

"Almanya'da 1871 yılında birlik kuruluncaya kadar her Alman devleti eski eserlerin korunması ile ilgilenmiş ve bu devletlerin kanunlarında bu koruma konusu egemen olmuştur. 1815 yılındaki kanunla kamu yapılarının ve anıtlarının gerekli izin alınmadan değiştirilmesi yasaklanmış, 1819'dan 1841 yılına kadar eski eserleri koruma ile ilgili pek çok kural konmuş, 1844 yılında devlet, bütün restorasyon çalışmalarına gözlemcilik etmeğe ve 1853 yılında kurulan bir komisyon devletin çeşitli yerlerindeki eski eserleri tespit edip gözlemeye başlamıştır. 1892 yılından itibaren devletin her bölgesi için ayrı ayrı eski eserleri koruma makamları kurulmuştur" (Sungur, A. 1898, s:26).

"Eski eserleri korumaya en erken başlayan ülkelerden bir olan Danimarka'da 18.yyın ikinci yarısında Eski Eserler Bürosu kurulmuş, 1752'de bulunan her eser üzerinde devletin hakkı olduğu kabul edilmiş, 1807'de bir krallık komisyonu kurularak başına Danimarka'nın en büyük müzesinin direktörü getirilmiştir" (Sungur, A. 1898, s:26).

1779 yılında başlayan eski eser korumasında Avusturya'da ilk yasal önleme 1818'de, kurumsal örgüte ise 1850'de rastlanılmaktadır. Yine, İsveç'te koruma ile ilgili ilk kanuna 1867'de, Macaristan'da 1881'de, Romanya'da 1882'de, Yunanistan'da 1834'de, Mısır'da 1883'de, Japonya'da ise 1872'de rastlanılmaktadır.

* İngilizler yazılı anayasaya sahip değildirler. Anayasal kurallar yaşayanlarca bilinir.

1.2.2. XX. YÜZYIL BAŞLARINDA ESKİ ESERLERİ KORUMA ANLAYIŞI

XX.yy anıtların korunması çabalarının arttığı, birçok ülkede korumanın ancak plan yolu ile gerçekleştirilebileceğinin bu nedenle, yasaların çıkarıldığı, koruma ve denetleme komisyonlarının yetkileri artırıldığı dönem olmuştur. Tarihsel eserlerin korunması konusunda ilk uluslararası girişim, 1904 yılında Madrid'te toplanan "VI.Uluslararası Mimarlar Kongresi"dir. Mimari anıtların korunması ve onarımı konusunda ilk uluslararası kararların alındığı bu kongrede, yalnız "anıtsal yapıları" kapsayan korunacak değerler, "yaşayan" ve "ölü" olarak iki gruba ayrılmış, bunlara uygulanacak koruma işlemleri belirlenmiş ve bu işlemlerin kesinlikle uzman mimarlarca yapılması gereği belirtilmiştir. (Ek-1)

Fransa'da 31.12.1913 tarihli kanunla (*), 1887 kanununda gerekli düzeltmeler yapılarak, daha iyi bir uygulama elde edilmiştir. ve korunacak eserlerin 500 metreye kadar olan çevresi koruma alanı olarak ilan edilmiştir (Zeren, N. 1984, s: 37- 51).

"İngiltere'de 1900 yılında "Eski Anıtları Koruma Yasası" çıkartılmış, tarih öncesi kalıntılar yanında ortaçağ yapılarını da korumayı amaçlamış ve kapsamı tarihi geleneksel ve artistik değerleri nedeni ile korunması gerekli görülen yapıları içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bugünkü anlamı ile, İngiltere'de getirilen ilk koruma tedbirleri 1913 yılında yürürlüğe giren Eski Anıtları Sağlamaştırma ve Düzenleme Yasası (**) ile Tarihi Anıtlar Komisyonu tarafından korunması gerekli görülen eski eserlerin

(*) Fransa'da 1913 yasası ile tarihi bütünlüğün korunması ve islahında Fransız Kamu Müdahaleleri getiren ikinci önemli yasadır. Bu yasa tarihi abideler üzerindedir ve yapıları korumak için iki önlem getirmiştir :

-Denetimi tarihi anıtlar servisi tarafından yapılan ve bakım, transformasyon ve diğer çalışmaları gerektiren sınıflama önlemi,

-Aynı servisin gözetimine bırakılan tarihi anıtların ek envanterine tescil önlemleri Bu yasa 1943 yılında bir başka yasa ile tekrar tanımlanmıştır. Buna göre ;

Sınıflandırılmış ve tescilli yapılmış anıtların çevreleri ile ilgili tüm transformasyonları kültür işlerinden sorumlu müstearın vilayet ölçeğindeki söz konusu ÇEVRE ; ANIT MERKEZ olmak üzere r :500 m. içinde kabul edilen alandır. Bu ölçü anıtın görülebilirlik boyutudur. Bu çevre ;

-Anıt ile birlikte görülenler

-Anıttan görülenler olarak belirlenmiştir.

Tarihi anıt sınıflamasında Kültür İşlerinden Sorumlu Bakanlık kararname ile ilan edilir. Karara itiraz olursa karar Devlet Konseyi tarafından ilan edilir. Mal sahibi itiraz ederse sınıflandırmadan doğan tazminat yolu açıktır. Sınıflandırmayı takiben envantere tescil yine aynı şekilde ilan edilir. Bu durumda tescil için mal sahibine sorulmaz.

(**)Bugünkü anlamı ile İngiltere'de getirilen ilk koruma tedbirleri 1913 yılında yürürlüğe giren kanunla olmuş, ancak bu koruma o devirde sadece arkeolojik sitler, saraylar, kaleler, köprüler, anıt haçlar, harabe kilise ve manastırlar, havuzlar, çeşmeler gibi kullanılmayan yapılara özgü kalmıştır. İngiltere ölçüsünde yapılan bir tarama sonunda düzenlene liste, o devirde imar faaliyeti ile ilgili Bayındırlık Bakanlığı'nca onaylanarak kanun kapsamına alınmış, yani tescil edilmiştir. Açıklaması çok önemli bir husus, o devirde olduğu gibi bugün de, İngiltere koruma kanunları, dini yapıları korunması tamamen kiliseye bırakıldığından devlet bu yapıları koruma gereği duymamış, halen de duymamaktadır (Çeçener, B., Damışman, G. 1973, s:18-19).

tescil edilmesi ve tescil edilen yapıların korunması için yapılacak her müdahale için izin alınması zorunluluğu getirilmiş, yerel yönetimlere ve Bayındırlık Bakanlığı'na eski eserleri koruma görevi verilmiş, eski eserlere zarar verenlere para ve hapis cezası öngörülmüştür" (Zeren, N. 1984, s: 37-51).

"İtalya'da birliğin kurulmasından sonra yapılan etraflı ve uzun çalışmalar sonucu hazırlanan tasarı 12.6.1902 yılında kanunlaşmış ve bu kanunla hem taşınır hem de taşınmaz eserlerin korunacağı, kamuya ait eski eserlerin, önemli ve korunmaları halinde yurt kültürüne zarar verecek özel mülkiyetteki eski eserlerin listeleneceği kabul edilmiş, bu eserler Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetimine verilmiş, eserlerde izinsiz değişiklik yapılması ve satılmaları yasaklanmış ve hükümlere uymayanlara ceza verileceği açıklanmıştır" (Sungur, A. 1989, s: 29).

"Almanya'da 16.7.1902 yılında Fransız ve İtalya kanun sistemlerinin çok iyi bir şekilde birleştirilerek hazırlanan ve eski eser tanımını mükemmel bir şekilde veren "Eski Eserlerin Korunması Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiş, 6.4.1904 tarihli kanunla da anıtların teknik bakımı işi oldukça iyi bir şekilde geliştirilmiştir " (Sungur, A. 1989, s: 29).

"Hollanda'da 1903 yılında tarihi anıtların ilk listelenmesi yapılacak anıtların saptanması ve belgelenmesi ile görevli Hükümet Komisyonu oluşturulmuş, 1918 yılında anıtların korunması için Devlet Bürosu kurulmuştur. Aynı amaçla Danimarka'da 1907 yılında Eski Binaları Koruma Derneği kurulmuş, tek yapıların ve anıtların korunmasına yönelik ilk koruma yasası çıkarılmış, 1912 yılında Norveç'te Tarihsel Anıtların Merkez Bürosu kurulmuş 1920'de İsveç'de kiliselerin ve çevresi ile birlikte yerel kilise mezarlıklarının korunması için parasal destek sağlanmıştır " (Zeren, N. 1981, s: 14-16).

"Savaş sonrası, savaşın getirdiği yıkımlar milli kültürün kalıntılarına duyarlılığı arttırmış, bilimsel onarım çalışmaları yapılmış tek eserlerin onarımında izlenecek ilkeler saptanırken eski eserlerin kentsel ve doğal çevreleri ile birlikte düşünülmesi gereği bu ilkeler arasında yer almıştır" (Akçura, N. 1973, s: 13-16).

1.2.3. 1930'LARDA KORUMA ANLAYIŞI

Bu dönem uluslararası düzeyde tartışmaların yapıldığı, yasaların çıkarıldığı bir dönem olmuştur. Fransa'da 2 Mayıs 1930 (*) yılında çıkarılan ve bunu izleyen yıllarda geliştirilen bir kanunla çevre ölçeğindeki koruma tedbirleri geliştirilmiş, özel bir "Sitler, Perspektifler ve Peyzajlar Komisyonu" kurulmuş, artistik, tarihi, bilimsel ve geleneksel değer taşıyan doğal ve mimari çevrelerin listelere kaydı sağlanmıştır. 25 Şubat 1943 yasası da tescil edilecek eserlerin sınıflandırma şeklini belirlemiştir.

Belçika'da 1931 yılında Anıt ve Sitleri Koruma Yasası kabul edilmiş, yasaya göre anıt ve sitler sınıflandırılmış, önemli tarihsel binaların ve 50 metre yarıçapındaki çevrelerinin korunması için devletten, özel idareden belediyeden ilk kez yasal, parasal yardım olanağı sağlanmıştır.

21-30 Ekim 1931 Atina Konferansı :

21-30 Ekim 1931 tarihleri arasında Atina'da yapılan Mimar ve Teknisyenlerin I.Uluslararası Konferansı'nda anıtların korunması ile ilgili doktrin ve genel ilkeler belirlenmeye çalışılmıştır. Tarihi anıtlarla ilgili idari ve hukuki tedbirler raporu konferansa sunulmuş, anıt çevrelerinin de anıtlarla birlikte koruma altına alınması gerektiği görüşü benimsenmiş, tarihi anıtların onarımında kullanılan modern malzemelerle ilgili çeşitli bildiriler uzmanlarca tartışılmıştır. (EK -2)

1933 yılında Atina'da toplanan Uluslararası Çağdaş Mimarlık Kongresi'nde "Koruma" konusu da yer almıştır. Bir şehrin kendisine özel kişiliğini kazandıran ve benliğini oluşturan geçmişin değerli tanıklarının insanlığın mirası oldukları, tarihi ve duygusal değerleri nedeni ile korunmaları gerektiği

(*)Fransa'da 1930 tasası ile sitler için üç koruma önlemi getirilmiştir.

1.Sitlerle ilgili sınıflandırma ve tescil aynen anıtlar için yapılır. Koruma bölgeleri oldukça detaylı sit düzenleme planlarını içerir.(Biçim, renk, konum, malzeme detayları)

2.Koruma bölgelerinin sınıflandırma ve tescili bakanlıklararası kararname ile olur.

3.Korunmuş sitlerle ilgili tüm değişimler vilayet sitler komisyonuna sunulur. Tescil edilen sitler in komisyon kanaati alınır, vali karar verir.

Doğal ya da doğal olmayan sınıflandırılmış sitlerle ilgili kararları Kültür İşlerinden sorumlu Devlet akamı ya da Çevre işlerinden Sorumlu Devlet Bakanı karar alır. Kararı alırken ;

-Sit Yüksek Kuruluna,

-Bölgesel Konservatörlere

-Görevli mimarlara danışır. Tarihi merkezlerin çoğu sit gibi korumaya alınır (Çubuk, M.1989, s: 77-80).

belirtilerek geçmiş bir kültürün anlatımı olan ve bir genel çıkara cevap veren anıtların korunmaları tarihi ve güzel görünüş inancının hiçbir şekilde yörede yaşayanların sağlıksız koşullarda yaşamalarından önce gelemeyeceği belirtilmiştir. (EK- 3)

Carta Del Restauro :Anıtların korunması için 1931 yılında İtalya'da kabul edilmiş olan tüzük

İtalya'da ulusal ölçekte önem kazanmış olan anıtların restorasyonunda hüküm sürmesi gerekli kuralları ele alan, bilim, sanat ve tekniğin bir araya geldiği bu çalışmalarda Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu her türlü restorasyon çalışmalarının çok yönlü, çok ağır sorumluluklar içerdiği kabul edilmiş, anıt ve geçirdiği devreler kadar çevresinin de önemli olduğu ve çevrenin karakterini, kütle, renk ve stili ile rahatsız eden yeni konstrüksiyonlarla bozmamaya gayret edilmesi gerektiğini belirtmiştir. (EK -4)

"İtalya'da 1933 yılında Tarihi Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Konseyi tarafından kabul edilen "Carta del Restauro Italiano" diye bilinen kurallardan sonra 1938 yılında Eğitim Bakanlığı anıtların onarımında uygulanmak üzere ayrıntılı bir tüzük yayınladı, 1909'da Musollini zamanında çıkarılan kanunlar ise doğal güzelliklerle birlikte tarihi yerleşmeler, tarihi şehir merkezleri, köyler ve kasabaların geleneksel görüntülerinin korunmasını da kapsar. Bu kanunlarla Eğitim Bakanlığı ve ilgili diğer bakanlıklar arasında şehir planlama çalışmalarında sıkı bir işbirliği kurulmuştur "(Erder, C. 1975, s: 91).

Yasal önlemlerin arttığı bir dönem olan bu yıllarda sadece Avrupa'da değil, Amerika'da da yasaların çıkarıldığı görülmektedir.

"Amerika Birleşik Devletleri'nde anıt yanında çevrenin de korunmasının en iyi örneği 1926 yılındaki Williamsburg- Virginia'dır. 1930 yılında tarihi anıtların tarihçiler, fotoğrafçılar, mimarlar tarafından denetlenilmesine başlanmış, 1935 yılında Tarihi Sitler Yasası çıkarılmıştır. İspanya'da ilk koruma yasası 1926 yılında çıkarılmış, 1933 yılında artistik, arkeolojik, pleontolojik veya tarihsel değeri olan yüzyılın üstündeki tek anıtlarla birlikte, şehrsel komplekslerin ve pitoresk görünümünün korunmalarını amaçlayan ulusal Artistik Miras yasası kabul edilmiştir. Finlandiya'da 1932 inşaat yasaları eski kent alanlarının planlam yolu ile korunmalarını önermiştir. İsveç'de

1936'da Stockholm eski şehrinin restorasyon çalışmalarını yürütmek için özel bir kuruluş oluşturulmuş, devlet ve kent konseinden düşük faizle borç sağlanmış, 1942'de kabul edilen Eski Anıtlar ve Buluntular Yasası ile bütün arkeolojik sitler ve eski aklıntuların çevreleri ile birlikte koruma altına alınmış, aynı yıl çıkartılan "Tarihsel Binalar Yasası" ile bireysel koruma hükümleri ile birlikte koruma kapsamına alınmış, 1947 inşaat yasası ile Anıtlar ve çevrelerinin koruma koşulları belirlenmiştir. Hollanda'da ise 1940'da tarihsel anıtların korunması için ilk kurallar çıkarılmıştır" (Sungur, A.,1989, s: 33-34)

1.2.4. İLDÜNYA SAVAŞI SONRASI DOĞAN KORUMA ANLAYIŞI

"II.Dünya Savaşı'nın sebep olduğu trafik, yoğun yıkımlar, savaş sonrası spekülâtorlerinin, şehirlerin, şehir çevrelerinin görünümelerini değiştiren tutumları karşısında çevre koruma anlayışında daha genel, daha kapsamlı tutumlara kayıldı. Kendi başlarına anıt olamayan fakat bir arada tarihi, geleneksel, görsel değerler taşıyan kasabaların, şehirlerin kendine özgü karakterlerini yansıtan tüm öğelerin bir arada korunması gereği ortaya çıktı. Bu amaçla kapsamlı, etkili ve ileriye dönük ilk yasal ve idari önlemler alınmaya başlandı ve koruma çabalarının, şehir ve hatta ülke çapında planlam çabaları ile bütünleştirilmesi gerektiği görüşü ilk bu dönemde savunuldu" (Akçura, N. 1973, s: 13-16).

"Fransa'da İkinci Dünya Savaşı sonrası anıt ve çevrelerinin değerlendirilmesinde şehir ölçeğine erişilmiştir. İngiltere'de ise 1944 ve 1947 Şehir ve Kır Planlama Yasaları ile mimari ve tarihsel yönden önemi olan yapıların korunması için geniş kapsamlı listeler hazırlanması öngörülmüş, yerel planlama yönetimince kısıtlanmış, izinsiz değiştirilmesi ve yıkımı yasaklanmış, 1953 tarihli Tarihi Binalar ve Eski Anıtlar Yasası ile de Tarihi Binalar Konseyi kurulmuş, korunması öngörülen yapıların bakım ve onarımı için parasal yardım sağlanmıştır" (Zeren, N. 1984, s: 37-51).

Uluslararası Kuruluşlar

"II. Dünya Savaşı, dünya ülkelerini konularını bir arada görmeğe zorlamış, uluslararası bir nitelik kazandıran durum ortaya çıkmış, tarihi anıtlar ve çevresel koruma ile ilgili sorunlar uluslararası bir alış-veriş ortamına sokulmuş ve yirminci yüzyılın ortalarında çeşitli uluslararası kuruluşlar oluşturulmuştur. 1946 yılında ICOM (International Council of Museums),

5 Mayıs 1949'da 10 devlet tarafından kurulan Avrupa Konseyi (Council of Europe), UNESCO tarafından 1959 yılında ICCROM (International Centre for The Study of The Preservation and Restoration of (Cultural Property), 1963 yılında Avrupa Konseyi tarafından Europe Nostra, 1965 yılında ise gene UNESCO aracılığı ile, özellikle çevresel onarımı ile ilgilenen uluslararası bir örgüt oluşturulması kararlaştırılmış ve bu karara uygun olarak amacı eski eserlerin onarımı konusunun her ülkede en geniş kapsamı ile ve bir çevresel onarım ya da çevre anlayışı içinde ele almak olan ICOMOS (International Council for Monuments and Sites) kurulmuştur" (Zeren, N. 1981, s: 14-16).

Unesco Toplantıları :

UNESCO "Kültürel Mirasın Korunması" alanında insanlık çevresi adına 1954-1968 yılları arasında toplantılar düzenlemiştir :

1954'da yılında Lahey'de "Kültürel mirasın korunması",
 1956'da Yeni Delhi'de "Arkeolojik kazılar için öneriler",
 1962'de Paris'de "Doğal güzelliklerin korunması için öneriler",
 1968'de Tunus'da "ekonomik gelişme içinde kültürel mirasın değerlendirilmesi",
 1968'de Paris'te "Kültürel mirasın ve sitlerin korunmasında bilimsel, teknik ve yasal prensipler ve kriterler"

26 Kasım 1976'da UNESCO 19. toplantısını Nairobi'de yaparak tarihi alanların korunması ve çağdaş rolleri konusunda tavsiye kararı almıştır.

Avrupa Konseyi Çalışmaları :

"Amacı, üyelerin arasında daha sıkı bir ilişki kurarak ortak mirasın prensipleri ve ideallerini belirlemek, koruma, ekonomik ve sosyal gelişimleri sağlamak olan Avrupa Konseyi, 1 Ocak 1962'de kültürel politikasını ilgilendiren teklifleri geliştirmek, organizasyon kültürel programının tümünü ortaya koymak, kültürel fonun kaynaklarını belirlemek üzere Kültürel İşbirliği Kongresi'ni kurmuştur. 1963 yılında Avrupa Konseyi üyesi ülkeler hükümetlerinin, Avrupa'nın ortak kültürel ve mimari değerlerinin ivedilikle korunmasını sağlamak için, konu üzerinde tartışmak üzere yaptıkları toplantıda, tarihi ya da mimari değeri olan yapı grupları ve sahaların korunma ve rehabilitasyonunun prensip ve uygulama sorunları planlama ile ilgisi görüşülmüştür. Konseyin önderliğinde gerçekleştirilen bir

başka eylem de çeşitli kent güzelleştirme ve koruma derneklerinin bir Avrupa Federasyonu halinde birleştirilmeleri ve "Europa Nostra" adı ile örgütlenmektedir." Europa Nostra 1967'de Strasburg'da "Kıyı alanlarının korunması", 1968'de Bamberg'de "Şehir yenileme ve tarihsel miras", 1969'da Amsterdam'da "Eski yapıların Sağlıklaştırılması" ve 1970'de Malta'da "Turizm ve koruma" koşullarında toplantılar yapmıştır. Kültürel İşbirliği Konseyi ile toplantısını Barselona'da ve Palma'da (İspanya) 17-19 Mayıs 1965'de yapmış, "Tarihi ya da artistik değerleri nedeni ile korunmaları ve değerlendirilmeleri gerekli bütünler ve sitlerin korunması ile ilgili bir envanter için metod ve kriterler" tartışılmıştır" (Sungur, A.1989, s: 36-37)

Avrupa Konseyi Kültürel İşbirliği Konseyi 1965-1969 yılları arasında kentsel koruma sorunlarını tartışmak amacı ile 5 toplantı düzenlemiştir. Birincisi Mayıs 1965'de Barselona'da, ikincisi Ekim 1965'de Viyana'da, üçüncüsü Ekim 1966'da Bath'da, dördüncüsü Mayıs 1967'de Lahey'de ve beşincisi Ekim 1968'de Avignon'da yapılmıştır. Bu toplantılarla etkin koruma düşüncesi benimsenmiş, planlama ve korumanın birlikte düşünülmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. (*)

Barselona Toplantısı (İspanya, 17- 19 Mayıs 1965) :

Bu toplantının konusu tarihsel ve artistik değeri olan merkezler ve sitlerin korunmaları için envanter metodları ve kriterler saptanması ve bunların değerlendirilmesi idi. (Gazzola, P.1975)

Ayrıca bu ilk bilimsel toplantıda yeterli koruma derecelerinin saptanması ve kısa sürede koruma ile ilgili düzenlemeler yapılması, yeni kanunlar yürürlüğe konulması gerektiği savunulmuştur.

Viyana Toplantısı (Avusturya, 4- 8 Ekim 1965) :

Bu toplantıda kültürel değeri olan, yapıldıkları dönemdeki işlevlerini yitirmiş anıtların kendi estetik ve doğal çevrelerinde yeniden yaşama katılmalarından doğacak problemler tartışılmış, korumanın devletçe gerekli parsel, teknik yardımlarla desteklenmesi, yapılara turistik işlev kazandırılması ve halkın koruma konusunda bilgilendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bath Toplantısı (İngiltere, 3 -7 Ekim 1966) :

Bu toplantıda tarihsel ve sanatsal değeri olan merkezlerin ve sitlerin korunmasında ve eniden yaşatılmasındaki metod ve prensipler tartışılmış, koruma için yerel yönetimler ve özel kişilerin işbirliği ve halkın bilinçlendirilmesi gerektiği kararı alınmıştır.

Lahey Toplantısı (Hollanda, 22- 27 Mayıs 1967) :

Bu toplantıda tarihi anıtların ve sitlerin yapı alanları ve şehir planlama kapsamı içinde koruma e değerlendirme sorunları tartışılmış, korumanın ulusal, bölgesel ve yerel ölçekteki planlamalarla birlikte düşünülmesi gerektiği, koruma ile ilgilenecek uzman kişilerin ve teknik adamların eğitimlerinin geliştirilmesi gerektiği ve halkın bilinçlendirilerek koruma olayına katılmaları önerilmiştir.

Avignon Toplantısı (Fransa, 30 Eylül- 5 Ekim 1968) :

Bu toplantıda ise tarihi ve sanatsal değeri olan merkezler ve sitlerin korunması, değerlendirilmesi ve sağlıklaştırılmasında izlenecek politikalar tartışılmıştır.

Venedik Tüzüğü:

1964'de Venedik'te yapılan "Eski Eserlerle ilgili Mimar ve Teknisyenler Uluslararası Kongresi"nde 1931'de kabul edilmiş olan "Atina Anlaşması"nın savaş sonrası yılların getirdikleri açısından yetersizlikleri tartışılmış ve yerini almak üzere "Eski Eserlerin Bakım ve Onarımı Konusunda Uluslararası Tüzük" yani kısaca "Venedik Tüzüğü" hazırlanmıştır. Bu tüzükde koruma ile ilgili merkezi ilk olarak tek yapıdan mimari bütünlere ve hatta bütün tarihi şehre kadar gelmiştir: "Tarihi anıt kavramı, terkedilmiş ve mimari objenin içerdiği kadar özellik gösteren bir uygarlığın, anlamlı bir gelişmenin ya da tarihi bir olayın şahitliğini yapan kentsel ya da kırsal bir siti de içermektedir" kararına varılmıştır. (EK-5)

1.2.5. AKTİF KORUMA DÜŞÜNCESİNİN UYGULAMALARI

"II. Dünya Savaşı sonrası yapı grupları ; tarihi merkezler semtler ve hatta şehir ve kasabaların tümü ile korunmasını ve koruma çabalarını şehir, bölge ve ülke çapında planlama çabaları ile bütünleştirilmesini sağlamak üzere, bir çok ülke koruma ve imar mevzuatlarında değişiklikler yapmaya ve yeni kanunlar çıkarmaya başladılar. Kültürel değerlerin korunması konusu, bakım, onarım, sağlamlaştırma gibi teknik ve pasif sorunlar dışında, korunacak alanların şehir bünyesi ile ilişkisi yeni fonksiyonlar, koruma alanı sınırları içinde ve dışında yeni gelişmeler, bu gelişmelerle korunan değerlerin uyumu gibi sorunları da kapsayan geniş çaplı bir bilgi alanı niteliği kazanmıştır" (Çeçener, B.1973, Danışman, G. 1973, s: 18-19).

"1967 yılında İtalya'da, 1962 İmar Planı Kanununa eklenen hükümlerle, tarihi ve artistik karaktere sahip şehirlerin ve şehir bölümlerinin veya bu şehirlerin ayrılmaz bir parçası olan çevrelerindeki alanların özel kesimler olarak tanımlanması sağlanmış ve bu bölgeler için daha önce imar planları hazırlanmışsa bu planların yeni kanunlara göre geliştirilmesi istenmiştir. İtalya'da ayrıca yüksek değerlere sahip Assisi, Ancon gibi tarihi şehirler için özel koruma kanunları çıkarılmış, fonlarla korunmuştur. 1971 yılında ise konut yasası ile tarihi değerleri de ilgilendiren konut kiralari fonlar yardımı ile düşünülmeye çalışılmıştır" (Sungur, A. 1989, s: 39)

"Fransa'da eski şehir merkezlerinin, kasabaların tümü ile korunabilmesi için en önemli adım, yalnız yasaklayıcı kararlarla çözümlenemeyen koruma sorunlarına, aktif tedbirler getirme amacını güden Malraux Yasası'dır. Bu yasanın en önemli özellikleri "Koruma"nın mali ve dari yönleri açısından getirdiği yeni sistem ve her yerleşmenin özel yapısı ile bütünleşebilecek

uygun esnekliği gösterebilmesidir. Yasa korunacak değerleri "Monuments Classes" ve "Monuments Inscrits" olmak üzere ikiye ayırmış ve her ikisinde de çevrelerinde 500 metreye kadar olan alan koruma kapsamı içine alınmış ve yeni yapı ya da denetleme komisyonlarından izinsiz değişiklik yapılması yasaklanmıştır. 1975 yılında koruma altına alınan 100 şehrin tarihsel merkezlerinin korunması için yeni ölçüler geliştirilmiştir" (Sungur, A. 1989, s: 39)

"İngiltere'de ise 1953 tarihli "Tarihi Binalar ve Eski Anıtlar Yasası"ndan sonraki 1962 tarihli "Yerel Yönetimler Tarihi Yapılar Yasası" ile yerel yönetimlere tarihi eserlerin korunmasında bakanlıkça parasal destekte bulunulması kararlaştırılmış, 1967 Civic Amenities Act yerel yönetimleri tarihi ve mimari değeri olan alanları saptayıp, denetlemekle görevlendirilmiş ve planlamaya "koruma alanı" düşüncesini sokmuştur. 1968 Şehir ve Kır Planlama Yasası yerel yönetimlerin yetkisini artırmış, tescilli yapılara zarar verenlere yeni cezalar öngörmüş, eski ve yeni yapıların arşivlenmesini sağlamaya çalışmıştır. 1972'de yeniden düzenlenen Şehir ve Kır Planlama Yasası, Koruma alanı içindeki tescil edilmemiş binaların da kontrolünü sağlamış, önemli koruma alanlarının düzenlenmesi için parasal yardım sağlanması kabul edilmiştir. 1974 Kent ve Kır Donatımları yasası planlanan koruma alanı içindeki tescil edilmeyen yapılara yapılacak müdahalenin izne bağlanması zorunluluğunu getirmiş, 1979 Eski Anıtlar ve Arkeolojik Alanlar Yasası ile arkeolojik alan fikri ortaya konmuş ve planlama yasasından ayrı olarak anıtlara yapılacak müdahalenin programlanması ve denetlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır " (Zeren, N.1984, s: 37-51).

"Anıt korumasında Avrupa'ya öncülük eden Avusturya'da tarihi çevrenin korunması konusunda büyük bir örgütsel ve yasal boşluk görülmekte, tarihsel bölgelerin korunması ancak eyaletler ve yerel yönetimlerin kendi olanakları ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Örneğin Krems'te koruma çalışmaları halk tarafından kurulan örgütlerce yürütülmektedir. 1967 yılında Saleburg için yeni bir kanun hazırlanmış, 1968'de yeni konut alanları yapımı için, tarihsel karakter taşıyan eski yapıların temizlenmeleri ve yeni bir işlev kazanmaları amacı ile özel bir fon oluşturulmuştur " (Sungur, A. 1989, s: 42).

Bu yıllarda pekçok ülkede yerel yönetimin koruma konusunda etkinliğinin arttığı görülmektedir.

"Danimarka'da 1966 yasası ile yıpranmış tarihsel yapıları satın alma, restore etme, tekrar satma olanağı sağlayan Bina Koruma Fonu kurulmuş, koruma kararı alınan yapılarda değişiklik yapılması izne bağlamış, 1969 Slum Temizleme Yasası ile belediyelerce

tarihsel alanların sağlıklılaştırılması için plan yapma ve restore etme olanağı sağlanmış, 1969 ve 1972 yıllarındaki Doğayı Koruma Yasası ile pek çok doğal anıt korunabilmiştir" (Sungur, A. 1989, s: 42).

"Amerika'da bireylerin merkez yönetiminden ayrı geleneksel özgürlükleri özellikle arazi kullanımında ve yapıların korunmasında göze çarpmıştır. Federal kanunların koruma kapsamı oldukça geniş olmasına rağmen, eyaletler ve yerel yönetimler bu konuda daha istekli davranmakta ve Avrupa standartlarına ulaşmaktadırlar. Bu ülkede sürekli ve geniş kapsamlı kırsal yenileme az miktarda tarihi anıtın günümüze gelmesine yol açmıştır. 1949'da asıl fonksiyonu eğitim ve öneri olan "Tarihi Koruma İçin Ulusal Vakıf" kongre tarafından kurulmuştur. 1960 yılında çıkarılan Ulusal Tarihsel Anıtlar Programı ile yapı sahiplerine yapıların ve sitlerin ulusal Anıt olarak tanınmasını istemek hakkı verilmiştir. Amerika'da politik sistemin ve geleneklerin zorlamalarına rağmen tarihi çevre sahiplerine ilgili objelerin korunmasında kolaylıklar gösterilmiş ve vergi yükü hafifletilmiştir" (Sungur, A. 1989, s: 44).

1.2.5.1. 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı Çalışmaları

"Avrupa Konseyi 1966 yılında, üyesi ülkelerin taşınmaz kültür mirasını korumakla sorumlu bakanlarını bir Avrupa Konferansına çağırarak ve bu konferansın tavsiyelerine uyarak 1971 yılında oluşturulan Abideler ve Sitler Komitesi "Mimari Miras Yılı" olarak bir yol belirlemeyi görevlerinden biri olarak saptamıştır. 4 -7 Temmuz 1973 tarihleri arasında Zürih'te yapılan bir konferansta 1975'in "Mimari Miras Yılı" olarak ilanına karar verilmiş ve başlanan kampanya ile ülke halklarının ortak mimari miraslarına ilgisini arttıracak, tehlikelerden haberdar edecek, korumaya yönelik eylemleri teşvik edici bir program izlenmiştir " (Çubuk, M. 1976, s: 45-46).

"21- 25 Ekim 1975 tarihleri arasında yapılan Amsterdam Kongresi mimari miras yılı çalışmalarının bir sentezi ve odak noktası olmuştur. Bu kongre sonucunda ortaya konulan en önemli konulardan biri, " koruma planlarının, ülke düzenleme ve kent planlamalarında önemli bir hedef olarak ele alınması gerektiği " ve diğeri de " bütünleşmiş koruma kavramına geçiş"tir ve bundan böyle mimari mirasın korunmasında bir politika saptanması, fiziki- sosyal ve ekonomik

sorunların ele alınması ve mali, teknik, beşeri kaynakların seferber edilmesi söz konusu olmaktadır " (Çubuk, M. 1976, s: 45-46).

Avrupa Konseyi Toplantıları:

"1975 Avrupa Mimari Miras Yılı" için Avrupa konseyi tarafından düzenlenen ilk sempozyum 22- 28 Ocak 1974 tarihleri arasında Edinburg'tadır ve "Korumanın Sosyal ve Ekonomik Yönleri" konusu işlenmiştir. 22- 26 Ekim 1974 tarihleri arasındaki Bologna sempozyumunda ise kamusal güçlerin girişimi ile sağlanan olanaklar karşısında yeni gelişme bölgeleri gerçekleştirilmesi kadar tarihi merkezlerin bütünsel korunması, çözümlerin bir fonksiyonu olarak sosyal maliyetlerin ve ekonomik sonuçların değerlendirme ve karşılaştırmaları yapılmıştır. 21- 24 Nisan 1975 tarihleri arasında Krems'te yapılan 3. uluslararası sempozyumun konusu orta büyüklükteki bir Avusturya kentindeki restorasyon çalışmalarının estetik, ekonomik ve sosyal sonuçları- kent yöneticileri ve halkın işbirliği idi. Dördüncüsü 26-29 Nisan 1976'da Berlin'de yapılan toplantıların başlığı "Büyük Avrupa Kentleri ve Değişim : Geçmişleri İçin Bir Gelecek", beşincisi 26-29 Ekim 1977 tarihleri arasında Granada'da yapılan toplantının konuyu "Bölge Planlamada Kırsal Mimari" ve 10- 13 Ekim 1979 Fransa'da yapılan son toplantının konusu "Kentsel Yerleşmelerin Canlılığı : Kır ve Kent Arasındaki Dengenin Bileşke ve Ürünü" olmuştur" (Zeren, N.1981, s: 25-27).

"Avrupa konseyi çerçevesinde görev yapan yerel yönetimler birliği tarihsel kentlerin korunması konusunda üç toplantı düzenlenmiştir. 1 Ekim 1971 tarihinde Split'de, 2 Ekim 1976'da Strasburg'da ve 29 Kasım-1 Aralık 1978 tarihleri arasında Münich ve Landshut'da yapılan toplantılarda mimari kalıntının korunmasında yerel yönetimlerin oynayacağı önemli rol tartışılmış, yerel yöneticiler koruma ile karşılaştıkları sorunların çözümünde ve kaynakların kullanımında işbirliğine çağırılmıştır " (Zeren, N.1981, s: 25-27).

Sonuç olarak ; 19.yy'da yayılmaya başlayan, ancak ilk ortaya çıkışı M.Ö.550'lere dayanan koruma kavramı günümüzde anıtsal yapı korumadan kentsel ölçekteki korumaya kadar genişlemiştir.

Koruma kavramının Batı ülkelerindeki bu hızlı gelişiminde halkın bilinçlenmesi ve devletin koruma konusundaki sorumluluklarının artırılması gibi süreçlerden geçilmiştir. Bugün gelinen nokta kentsel bütün ve bir planlama kapsamında koruma kavramının ele alınmasıdır.

2. BÖLÜM : TÜRKİYE'DE KORUMA KAVRAMININ GELİŞİMİ

Türkiye'deki koruma kavramının gelişimi yasal sistem ve kurumsal yapı olmak üzere iki bölümde incelenecektir. Yasal sistem gelişimi Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar koruma ile oluşturulmuş yasa, tüzük ve yönetmelikler şeklinde ele alınırken , kurumsal yapının gelişiminde korumaya müzecilik olarak yaklaşan görüşten, günümüze gelinceye dek kurum anlamında ortaya çıkan oluşumlar aktarılacaktır.

2.1. YASAL SİSTEM GELİŞİMİ

2.1.1. OSMANLI DÖNEMİ KORUMA ANLAYIŞI

Osmanlı İmparatorluğu döneminde eski eserler fıkıh hükümlerine bağlı olarak "malik ve sahipleri olmayan taşınabilir eşyalar" olarak tanımlanmıştır. Uzun süre eski eser taşınabilir eşya olarak kabul edildiğinden heykel, sütun, yazılı taş, mücevher, takı, çanak arasında bir fark gözetilmemiş ve "özen alanları", kazı alanları ile ortaya çıkan bütün eşyaların başka yerlere taşınabileceği kabul edilmiştir. Bu dönemde Anadolu Selçuklularından beri Anadolu'da var olan ve Kanuni Sultan Süleyman 'dan sonra yaygınlaşan "vakıf" kurumu, belli yapıların, her türlü gereksinimi düşünülerek, korunması sağlanmıştır. "Hayrat" diye belirttiğimiz bu yapıların bakımı için vakfedilen "akarlar" dahi bir ölçüde korunmuştur.

"Avrupa'da burjuvazinin yönetim erkine el koyduğu tarihi simgeleyen 1789 devriminden önce, Batı'nın önlenemez yükselişinden kuşku duyan Osmanlı yönetimi, daha I.Abdülhamit devrinde batılılaşma çabaları içine girmiş, III.Selim bu uğurda canını vermiş, II.Mahmut yaklaşık 50 yıl sonra bazı reformlar yapmıştır. Ancak, ülkemizi asıl etkileyen girişimler Abdülmecit tarafından gerçekleştirilmiş,Tanzimat Dönemi ile başlatılmıştır. Fransa'yı ziyaret eden padişah, izlenimleri sırasında eski eserlere verilen önemi de görmüş, İstanbul'a gelince özellikle Yalova ve Sultanahmet Meydanı'ndaki Bizans Dönemi kalıntılarının korumaya alınmasını emretmiştir. Bu, Osmanlı Devlet zihniyeti açısından çok yeni bir olaydır. O güne kadar sadece eski savaş anıları olan askeri gereçlerin korunduğu ülkemizde, bilinçsizce de olsa, evrensel kültür belgelerinin korunmasının ilk adımı atılmış olur" (Çeçener,B.1995, s:14)

"Osmanlılar 19. yüzyılın ikinci yarısına gelene dek imparatorluk topraklarındaki zengin eski eser birikimini ortaya çıkarma ve değerlendirme konusunda etkin bir çaba göstermemişlerdir. Bu nedenle geniş imparatorluk topraklarında bulunan çok sayıda eski eser, yurtdışına götürülerek, Avrupa müzelerinin zengin koleksiyonlarını oluşturmuştur. Osmanlılar'da eski eserlerin yurt içinde korunup, değerlendirilmesi, ancak Tanzimat sonrasında bunlara duyulan ilginin giderek artması ile dönemlerinde eski eserler ve müzecilikle ilgili yazılara da rastlanır. Bu yazılarda hep eleştirilen, imparatorluk topraklarındaki eski eserlerin yabancı kazı ekiplerince, hiçbir engelle karşılaşmadan, kolaylıkla yurt dışına görülmesidir. Ayrıca vurgulanan bir başka nokta da, İstanbul gibi önemli bir imparatorluk başkentinde bu eserleri sergileyecek bir müzenin eksikliği ve gerekliliğidir" (*) (Akın, N. 1992, s: 59-62).

Günümüze kadar gelebilen camii, medrese, imarethane, çeşme gibi yapılar ise vakıf kavramını kabul eden bir yasal sistem içinde düzenlenmiştir. Yapılan bu yapılara, bakım, onarım ve fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için aynı zamanda mali kaynak sağlanması, "mütevelli hayet"lerinin sorumlu kılınması bu yasal sistemin esasını oluşturmuştur. — Osmanlı toprakları üzerinde, kazı yapılması ve bulunan eski Yunan ve Roma eserlerinin muhafazası açısından ilk yasal düzenlemeyi ise 13 Şubat 1869 tarihinde kabul edilen Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde görmekteyiz. Nizamnamenin en önemli özelliği ülkemiz koruma mevzuatının padişahın da imzalaması ile ilk yasası sayılmasıdır.

(*) Bu konularla ilgilenen kişilerin sayıları az, etkinlikleri de sınırlıdır. Osmanlı yönetiminde esas söz sahibi olanlar ise, dönemin karışık siyasal ortamı içinde daha çok devleti dış tehlikelere karşı korumak ve parçalanmasını önlemek çabalarında olduklarından bu işlerle uğraşacak durumda değillerdir. İstanbul'da çıkan yabancı dildeki gazetelerde, bu eski eser soygunları konusunda önemli uyarılarda bulunmaktadır. Örneğin ilk yasal düzenleme olan Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin çıkmasından iki yıl önce Nisan 1872 tarihli La"Turquie gazetesi,İzmir'de yayımlanan L'Impartial'dan alıntı yaparak,Efes'teki kazıların son hızla sürdürüldüğünü, çok sayıda antik parça çıktığını ve bunların da ne yazık ki, bu topraklara ait oldukları halde, yabancı müzeleri süslediklerini vurgulamaktadır. Ayrıca Efes kazılarında Türk kazı komiserinin olmamasını eleştirerek, bu durumda beğenilen herşeyin kolaylıkla British Museum'a gönderildiğini belirtmektedir. Yazının sonunda Edhem Paşa'dan medet umulmakta ve "hem vatansever, hem de arkeolojiye meraklı olan Paşa'nın duruma müdahale etmesi mümkün değil mi ?" diye sorulmaktadır.

Avrupalılar ise, ellerindeki değerlerin farkında olmayan Osmanlılar'ın bu eserleri korumalarının zaten mümkün olamayacağı kanısındadırlar. Örneğin klasik dönem tarihçisi Theodor Gömberz, konu ile ilgili düşüncelerini "Türkler'i Yunan ve Roma anıtlarının koruyucusu olarak düşünmek, neredeyse biraz komik. Hiçbir soruya cevap alamıyorsunuz. Hiç katalog yok. Hiç böyle bir gelenek yok" şeklinde ifade etmektedir. Türkiye ile en yakından karşılaştırılabilir Yunanistan'da 1835 yılından itibaren, hiçbir antik eser, resmen yurt dışına çıkarılamazken, Avrupalılar Yunanlılar'ın bu kararlarını, Antik Çağ'ın ait olduğu topraklarda ülke tarihinin bir parçası olarak kalması gerekliliğini düşünerek anlayışla karşılamakta, buna karşın eski eserlerle ilgili hiçbir bilgisi olmayan Osmanlılar'ı bu anıtların sahibi olarak görememekteydiler (Akın, N. 1992).

Taşınır eşya olarak kabul edilen eski eserler anlayışından daha geniş 7 Nisan 1874 tarihli İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi ile oluşmuştur. Taşınır eki eserler kadar "mükemmel" yapıların da devletçe korunması gereği kabul edilerek taşınmaz mallar da bu kapsam içine alınmıştır.

"Bu nizamname ile eski eserlerin devlete ait olduğu kabul edilmekle beraber kazılarda bulunan eserlerin üçte birinin bunlara, üçte birinin arazi sahibine, üçte birinin de devlete ait olması gibi koruma felsefesine tümü ile aykırı yeni bir hüküm getirilmiş ve bu hüküm yıllarca pek çok eserin yurt dışına çıkarılmasına araç olmuştur. "Asar-ı sabiteden mükemmel olan bazı maaebet ve ebniye-i sirenin ..." bir memurla korunması yolunda ilk tedbirlerdir" (Akın, N. 1992, s: 59-62).

"Koruma tarihimiz içinde önemli bir yeri olan ve 1881 yılında müze müdürlüğüne atanan Osman Hamdi Bey, 1874 tarihli nizamnamenin zararlarını ve yetersizliğini görerek, 21 Şubat 1884 tarihli yeni nizamname hazırlatarak yürürlüğe koydurmuştur . Yepyeni ve radikal bir sitem getiren bu nizamnamede, eski eserlerin tanımı daha ayrıntılı olarak yeniden yapılmış, cemaatler ve kişiler elindeki arazide bulunan malların asla yıkılıp kaldırılamayacağı yapılar üzerinde her türlü değişikliğin ve yurt dışına eski eser ihracının tamamen yasaklandığı ve kazı sonunda bulunan bütün eserlerin devlete ait olacağı belirtilmiş, üçte bir bölüşme sistemi ortadan kaldırılmıştır. Böylece eski eserlerin korunması sorununun, yalnız taşınabilir değerlerin müzelerde toplanması olmadığı, mimarlık değerlerinin de yerlerinde korunabilmesi için tedbirler gerektiği fikri ortaya konulmuştur" (Akın, N. 1992, s: 59-62).

Müze-i Hümayun Nizamnamesi 13 Mayıs 1889 tarihinde çıkarılmıştır. Osman Hamdi Bey'in kişisel çabaları ile, bu zamana kadar çıkarılmış olan nizamnamelerdeki eksiklikleri gidermek ve bulunan eski eserlerin müzelerde sakalanması işlemini düzenlemeyi öngören bu nizamnamenin temel amacı Türk Eski Eserler Örgütünü kurmaktır.

Dünya'da arkeolojik araştırmalarının yoğunluğu ve tarihin aydınlatılması için bu araştırmaların zorunluluğunun ortaya çıkması ile, tarihi kalıntıların zengin olduğu Osmanlı topraklarında da araştırma taleplerinin artması üzerine 20 Nisan 1906'da Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi çıkartılmıştır. Bu nizamname ile taşınmaz eski eser tanımının kapsamını genişletmiştir. Harabe durumundaki duvarlardan yapı kalıntlarına kadar, tarihsel özellik gösteren ev, cami, medrese, kilise, sinagog, sur, tiyatro, köprü, stadyum, hipodrum, hamam, rıhtım, kuyu, sarnıç, şose, su yolu, höyük, mezar odaları..... gibi yapılar kullanılır durumda

olanlar dahil, korunması gerekli eski eser sayılmış, çevreleri de dikkate alınarak eski esere doğrudan ya da dolaylı zarar verecek yakınlıkta, her türlü işlemde bulunulması yasaklanmıştır.

IV.Nizamname 1972'ye kadar yürürlükte kalarak bu konudaki en uzun ömürlü düzenleme olmuştur. Yeni nizamnamelerde idari yönden, merkez ve taşra teşkilatı daha belirli şekilde ortaya konmakta, taşınmaz mallarla ilgili hükümlerin kapsamı genişletilmekte ve Türk-İslam eserlerinin de korunması sağlanmaktadır.Bu nizamnamede eski yapıtın oldukça ayrıntılı ve sayma yöntemi ile belirlenen bir tanımı yapılmış, özel kişilerin ve toplulukların elindeki arazide bulunan eski yapıların tahribi ve değişiklik yapılması yasaklanmış, elindeki eski yapıt niteliğindeki binayı koruyamayan özel kişinin mülkiyetinin kamulaştırılacağı, kazılarla bulunan eski yapıtların devlete geçeceği belirtilmiş, bunların yurt dışına çıkarılması yasaklanmıştır.

Son Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde köşk, yalı, konak ve evlerin korunması gerekliliği yer almasına karşın, koruma ölçüsü olarak eski eser niteliği öngörüldüğünden, günümüz anlayışı içinde geniş perspektifli bir korumaya olanak vermemiş, esasen bu madde, anıtsal nitelikli yapılar hariç, 1960'lara kadar etkin şekilde kullanılmamıştır. Maddenin kullanılmayışında bilinç eksikliğinin yanı sıra, nizamnamenin koruma kararlarını belirleyecek bir "koruma karar organı" getirmemesinin de çok önemli bir payı vardır.

"Bu eksiklik kısa bir zamanda anlaşılmış, 30 Temmuz 1912 tarihinde yürürlüğe konan "Muhafazayı Abidat Hakkında Nizamname"nin 3, 4, ve 5. maddeleri ile, sadece yıkımı istenen eski eserler için, gerekirse belgelerini de sağlamak koşulu ile, görevli uzmanlardan izin alma mecburiyeti getirilmiştir" (Çeçener,B.1995, s: 14). "1936 yılına kadar yürürlükte kalan bu nizamnamenin birinci maddesinde "bilimum kadim kaleler, burçlar ve kasaba surları" ile "hangi devre ait olursa olsun kaffe-i emakin ve asar"ın eski eserlerden sayıldığı, bunların "hiçbir suretle ve hiç kimse tarafından" tahrip edilemeyeceği, aksi halde ceza tertip olunacağı (madde 2) belirtilmiştir. Bu nizamnamede asıl amaç Asar-ı Atika Nizamnamelerindeki eksik hükümler dolayısı ile özellikle taşrada sık sık yaratılan anıtsal yapıların, bundan böyle usulüne uygun olarak ve hiç olmazsa uzun süren bir izin alınma işleminden sonra ortadan kaldırılmalarını sağlamaktadır. Böylece uzmanlarca hazırlanan rapordan ve anıtın üzerinden çıkartılan ya da kopya edilen süs, kitabe v.s.nin kurtarılmasından sonra anıt yıkılacaktır. 31 Ocak 1915 yılında bu nizamname bir ek kanunla tanımlanmış ve yıkımına karar verilen anıtların arsaları ile birlikte "Nizamname ahkamına riayet edilmek kaydı ile belediyelere, bunun olmadığı yerlerde ise vilayetlere bırakılması sağlanmıştır "(Sungur , A. 1989, s: 57).

2.1.2. CUMHURİYET DÖNEMİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarında, batılılaşma ve çağdaşlaşma eğilimi, Osmanlı İmparatorluğu ile bağlantıları koparmak, Osmanlı İslam kültürünü terketmek arzusu koruma yaklaşımını da yönlendirmiştir. Çağdaşlaşma, batıya benzeme düşüncesi, yaşantıda yenileşme çabası, yönetim şeklinin değişmesi, din ve yönetim kurumlarının dağıtılmasına ve pek çok eski yapının işlevsiz kalmasına neden olmuştur. Bu dönemde yeni kurulan ulus, tarihi kökenlerini Osmanlılara ve İslama dayamak istememekte, Orta Asya'nın eski uygarlıkları ve Türk topraklarında kurulan eski devletlerle ilişkileri araştırmaktadır ve bu, dönemin eski eser koruma anlayışının temelini "müzecilik" olmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmaya çalışılan kültürel kökenin eski Anadolu uygarlıklarına dayandırılması amaçlanmış, bu amaçla çeşitli arkeolojik kazılar ve araştırmalar başlatılmıştır. Bunun sonucu olarak Prehistorya dönemine ağırlık verilerek Türk Tarih Kurumu Ahlatlıbel, Alacahöyük, Alişan, Boğazköy kazılarını desteklemiştir.

"Yine bu dönemde "Tekaya ve Zevaya Hakkında Kararname", "Mezarlıklar Tüzüğü", "Ayasofya Kararnamesi", "Vakıflar Kanunu" koruma hükümlerini içeren birkaç hukuki örnektir. Bütün bunlara karşın, Cumhuriyet döneminin getirdiği önemli bir kurum da, 1924 yılında bir kararname ile oluşturulan İstanbul Asar-ı Atika Encümeni olmuştur " (Çeçener,B.1995, s: 14).

Bu dönemde çeşitli kanunlarda koruma konusu ele alınmıştır. Medeni kanunda (*) eski eserin bulan kişiye ait olacağı hükmü yer alırken ; Ceza Kanununda (**) eski eserlere zarar verenlerin cezalandırılması konusunda maddeler yer almıştır. Yine bu yıllarda planlama açısından en önemli kanunlardan biri olan Yapı Yollar Kanununda (***) korunması

(*)17 Şubat 1926 tarih ve 743 sayılı Türk Devletinin Medeni Kanunu, 696. maddesinde eski eser konusuna değinilmiştir. Bu maddede definenin tanımı yapılmıştır ve bulunduğu yerin sahibine ait olduğu hükmü vardır.

(**)Eski eserleri ilgilendiren 765 numaralı Ceza Kanunu maddelerinde dini yapılara, anıt ve mezarlıklara zarar verenlere (madde 516) ve ibadethanelerde veya mezarlıklarda bulunan eski eserleri bozan veya zarar verenlere hapis cezası verileceği belirtilmiştir (Akozan, F. 1977).

(***)Tarihsel değerlerin korunması kavramının genişlemesi, özellikle büyüyen ve "yenileşen" şehirlerde eski- yeni ilişkisini dengeli bir şekilde şekillendirememiş, çevre korumasının, gerekliliği anlaşılarak 10 Haziran 1933'de 2290 sayılı Yapı ve Yollar kanunu yürürlüğe konmuştur (Zeren, N. 1981).

gerekli eski eserlerin her yönünde 10 metre açıklık bırakılarak korunması öngörülmüştür. Fakat Alman kanunlarından etkilenecek hazırlanan ve milli yapı ve doku geleneklerine yabancı olan bu kanun, eski eser ve dokuların korunmasında etkili olamamıştır.

Tarihi eserler ile ilgili işlemlerde kimin yetkili olacağı 1580 sayılı belediyeler kanunda (14.4.1930) 115. madde ile belde içindeki tarihi değerleri korumak, onarmak, gerektiğinde istimlak etmek yetkisi belediyelere verilmiştir.

1956 yılında İmar Kanunu hazırlanırken, tarihi değerlere yakın binaların, yeni yapılanma koşullarının, korunan değeri bozmaması gerektiği fikri dikkate alınarak, yeni yapılan yapının, tarihi değeri etkilememesi için belli bir uzaklıkta yapılanması öngörülmüştür.

"17.7. tarih ve 4/9153 numaralı İmar Nizamnamesinin 39.maddesinde ise; "Maarif Vekaletince tespit olunmuş eski eserlerin bitişik olmayan cephelerine, 10 m.den az olmamak üzere, bu eserlerin esas kütesinin irtifai kadar mesafe dahilinde bina yapılamaz denilmektedir. Bu uzaklığın ancak "Anıtlar Yüksek Kurulu"nun fikri alınarak değiştirilebileceği de belirtilmiştir" (Sungur, A.1989, s: 66)

Taşınmaz eski eserler konusunda önemli bir diğer girişim de 13.9.1957 Tarih ve 7044 sayılı "aslında vakıf olan tarihi ve mimari kıymeti haiz eski eserlerin vakıflar umum müdürlüğüne devrine dair kanun"un 1. maddesinde aslında vakıf yolu ile meydana gelmiş, çeşitli kanunlarla hazine, belediye ve özel idarelerin mülkiyetine geçmiş korunmaları gerekli tarihi ve mimari kıymeti olan eski eserlerin mülkiyetinin tekrar Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devrolunduğu belirtilmiştir (Akozan, F.1972) .

1960 yılında 7463 sayılı "Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlakı Hakkındaki Kanun" özel kişilere ait taşınmaz eski eserlerin kullanım hakkının sınırlandırılması ve ilgililerin bunların bakım ve restorasyonu ile yükümlü kılınması, özel mülkiyetteki taşınmazların kullanımında da toplum yararı ile kısıtlama getirilebileceğine bir örnek oluşturmıştır.

1956 tarihli 6785 sayılı İmar Kanunu'nda değişiklik yapan 11.7.1972 tarihli 1605 sayılı kanunda da, İmar Kanunu'nda koruma ile ilgili eksikliği görülen konulara, kanunun ek 6.maddesi ile değinilmeye çalışılmıştır. Ek 6.maddede eski eserlerin tespiti ve istimlakının hangi kurumlar tarafından yapılacağı ve bu kurumların yetkileri "tarih veya mimari değeri bulunan han, hamam, kervansaray, konak, yalı, ev, imarethane, ibadet yeri ve benzerleri gibi eski eser veya tarihi sanat yapılarının ve bunlarla bir bütünlük teşkil etmek üzere muhafazası gerekli çeşme, eski sokak ve meydancıkların muhafazasına dair esaslar, Gayrimenkul Eski Eserler Ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun mütalası da alınarak, Milli Eğitim, Turizm ve Tanıtma, İmar ve İskan ve Maliye Bakanlıkları ile, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından müştereken tespit olunur. Adı geçen genel müdürlük ve ilgili bakanlıklar bu yerlerden gerekli gördüklerini istimlake veya istimlak etmeksizin bakım ve onarımı temin etmek üzere sahiplerine veya bu hizmeti bizzat yapmaya yetkilidirler" denilerek, belirtilmiştir.

a) 1710 Eski Eserler Kanunu

"1960lar ülkemizdeki kentleşme olgusunun hızlandığı yıllardır. Bu hızlı kentleşme, özellikle İstanbul'da birçok eski yerleşim bölgelerinde değerli eski konutların yıkımını da beraberinde getirmiş, bu Anıtlar Yüksek Kurulu'nda belli bir huzursuzluk yaratmış ve önlem zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 1969 yılı ile 1975 yılı arasında aldığı toplu koruma kararları, ülkemize çok farklı bir koruma anlayışını getirmiş, sokak, mahalle ve kent boyutlarındaki tescil kararları, bir yerde, toplumları oluşturan tüm sosyal katların yaşantısını belgeleyen taşınmaz kültür varlıklarını koruma sorununu gündeme getirmiştir. Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin eski eser koruma ölçeği, bu tür korumaya yanıt veremediğinden, 1973 yılında yürürlüğe konan 1710 sayılı "Eski Eserler Yasası" ile, ülkemizde arkeolojik, kentsel doğal ve tarihi SİT alanları koruması başlatılmıştır" (Çeçener, B.1995, s: 15).

Eski eser kavramı da yenilenmiş 1. madde de açık bir biçimde kanun kapsamına giren "şey"ler sıralanmış, ayrıca anıt, külliye, sit gibi kavramlar geliştirilmiş ve tanımlanmıştır. Diğer taraftan 8. madde ile taşınmaz eski eserlerin tesbitinin Milli Eğitim Bakanlığı'nca uzman kişilere yaptırılacağı bu tesbit edilen eserlerin "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" tarafından onaylandıktan sonra, tapu kütüğünün beyanlar hanesine (eski eser) kaydı yazılarak tescil ve ilan edileceği hükmü getirilmiş. Taşınmaz mallarla ilgili olarak çok önemli bir kural yasalarda yer almıştır.

"1976 ve 1977 yıllarında "Belediye ve Mücavir alan sınırları içinde ve dışında, sınai, tarihi ve turistik açılardan önemli alanların öncelikle planlanması için İmar ve İskan Bakanlığı tarafından yapılan çalışma program döneminde bitirilecek ve öncelikli olanlar tesbit edilecektir." şeklinde tanımlanan önlem, devletin yıllık planlarında yer alan çevre ölçeğindeki koruma planlamasına yönelik ilk adımdır Ancak buradaki tarihi alan tanımı ile "arkeolojik sit, ören yeri"nin anlaşıldığı bilinmektedir. İkincil konut turizm gelişim alanları ve sanayi yerleşmelerine ilişkin planlamalarda, tarihsel çevrenin korunması kaygısının yeterince duyulmadığı, G.E.E.A.Y.K. kararları ile tescil ve korunması gerekli yerler olarak saptanan bu alanların diğer sektör gelişmelerini engelleyen unsurlar olarak düşünüldüğü, söylenebilir. 1975'lerde başlatılan, Batı ve Güney kıyılarımızın turizme yönelik planlanmasını amaçlayan "Turizm Gelişim Projelerinde" de, tarihsel çevreye yönelik çalışmalar ören yeri ölçeğinde kalmış, bu yerler de "herhangi bir plan kararına konu olmayan", "tanımlanmamış alanlar" olarak değerlendirilmiştir " (Şahin, İ. 1990, s:30- 31).

1970'li yıllar koruma konusundaki bir başka önemli gelişme de eski eser sahiplerine parasal destek sağlanmaso yolunda çözümler aranması ve 17.7.1972 tarihli ve 1610 sayılı Emlak Vergisi Kanunu ile koruma belgeli eski eserlere 1/10 oranında vergi indirimi uygulanmasıdır.

"1710 sayılı Eski eser Yasası çıkarıldığı günden yürürlükten kaldırıldığı 23.7.1983 tarihine kadar çeşitli kuruluşlarca eleştiriye uğrayan yasa ; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma konusunda yeni kavramlar, kısıtlamalar getirmişse de gerekli tüzük ve yönetmeliklerle desteklenmemiş, imar yasa ve yönetmelikleri ile bağlantısı kurulamamış ve soruna istenen çözümü sağlayamamıştır. Koruma ile ilgili kuruluşlara yetki ve sorumluluk verilmiş; ancak aralarında gereken esgüdüm sağlanamadığından yetki karmaşası doğmuştur.1710 sayılı Eski Eserler Yasasının yürürlüğe girmesinden sonra kanun ve yönetmeliği yeniden düzenlenen G.E.E.A.Y.K.'nın bu dönemdeki çalışmalarını ağırlığı İstanbul ve İstanbul Boğazı'nın korunması olmuştur. G.E.E.A.Y.K. 13.2. 1976 tarih ve 8891 sayılı kararı ile özellikle yerleşik alanların korunması konusunda tartışmalara yol açan kentsel sit deyiminin yasada belirtilen sit tanımı içinde yorumlanmasını kabul etmiş ve kentsel siti "yaşanılan kentlerin belli bir devirde, belli bir kesimde homojen olarak sosyal, ekonomik, kültürel durumunu yansıtan, özeller veya tarihi veya bilimsel artistik veya arkeolojik veya etnografik veya edebi veya efsanevi önemi bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken yerler olarak tanımlamıştır. G.E.E.A.Y.K. 14.1.1978 gün ve 10200 sayılı kararı ile de eski eserlerde yapılacak yapısal müdahalelerde 1,2 ve 3. grup yapıların ayırım ilkelerini belirlemiştir.

Bu yıllarda Kültür Bakanlığının tek yapı ve sit koruma planlaması çalışmaları esas olarak imar planlarına veri oluşturacak saptama ve belgeleme çalışmalarıdır. Kültür Bakanlığı, ilgili bakanlıklarla yaptığı ortak çalışmalarla 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile İmar Yasa ve Yönetmelikleri arasında bağlantı kurmaya koruma uygulamasını imar planlama süreci içinde oturtmaya uğraşmıştır. Bu çalışmalar arasında "Taşınmaz Eski Eserlerin Onarılması, Kullanılması ve İmar Hukukuna Yaklaşımlarının Şekil ve Şartlarını Gösterir Yönetmelik Önerisi", "Tesbit ve Envanteri Yapılmış Sit Alanları İçinde Plan Kararlarının Tesbiti", "İmar Planlarının Tanzimi ile ilgili Tekik Şartnamede Eklenmesi ve Değiştirilmesi Düşünülen Teklifler", "İller Bankası Genel Müdürlüğü ile Kültür Bakanlığı arasındaki İmar Planlarına veri olacak eski eserleri saptama çalışmalarına öncelik verilmesine ilişkin anlaşma", Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı arasında imzalanan "tarihsel çevrenin korunması ve değerlendirilmesi için ortak yaklaşımlar getirilmesine ilişkin protokol" sayılabilir" (Şahin,İ. 1990, s:33-34) .

"1982 Anayasası : 56.maddesi ile "herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir." hükmünü, 57. maddesi ile "devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre standartlarını gözetken bir planlama....." hükmünü, 63.maddesi ile "devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar, tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir" hükmünü getirmiştir". (2863 KTVK Kanunu Resmi Gazete 23.7.1983 madde 9-10-11, sf: 4,5

b) 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu:

"Koruma ölçeğinin tek eserden kent ölçeğine çıkması ile, gene 1973 yılında 1741 sayılı yasa ile 5805 sayılı yasa kaldırılmış ve Anıtlar Yüksek Kurulu yeniden oluşturulmuştur. Ancak 1710 sayılı yeni yasa her ne kadar SİT kavramı ve anıt ağaç korumasını getirmiş ise de, diğer maddeleri büyük ölçüde Asar-ı Atika Nizamnamesi anlayışını yansıtmış, taşınmaz kültür varlıklarının da korunmasına olanak vermesine karşın, adı dahi "Eski Eserler Yasası" olarak kalmıştır. Oysa eski eser kavramı, çok daha geniş bir perspektife sahip taşınmaz kültür varlığı kavramının küçük bir bölümüdür. Anıtlar Yüksek Kurulu 1973 yılından görevine son verilen 1983 yılına kadar, SİT Alanları tescil yetkisini kullanarak, yıllardır sürdürülen eski eser koruma politikasını, taşınmaz kültür varlığı koruma politikası haline getirerek ülkemizin bu

politikasını, taşınmaz kültür varlığı koruma politikası haline getirerek ülkemizin bu alandaki düzeyinin, çağımızın ölçü ve derinliğine gelmesi için önemli bir adım atmıştır" (Çeçener,B.1995, s: 15).

"Kuşkusuz, koruma alanının bu ölçekte genişlemesi, hızlı kentleşmenin yarattığı spekülasyon değer artışlarından yararlanan bir kesimin tepkisini çekmiş, bu etkin çevre, 12 Eylül 1980 hareketinin olanaklarından da yararlanarak, 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile 1741 sayılı Anıtlar Yüksek Kurulu Yasasını iptal ettirip 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu"nu çıkarttırmışlardır " (Çeçener,B.1995, s: 15).

"2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını koruma Kanunu ile bazı ayrıntılara açıklık getirilmeye çalışılmış ve sit kavramı "Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları önemli tarihi olayların cereyan ettiği yerler ve tesbiti yapılmış tabiat güzellikleri ile korunması gerekli alanlar" olarak tanımlanmış ve kentsel sit tanımı yasallaştırılmıştır. Kentsel sit koruma planlaması ile ilgili olarak 2863 sayılı kanunda bir başka önemli adım daha atılmış, 17 maddede yer alan bir kararla "Koruma Amaçlı İmar Planı" kavramı özel bir planlama türü olarak kabul edilmiş ve yasallaştırılmıştır. 2863 sayılı kanun kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda başta Kültür Bakanlığı olmak üzere ilgili kamu kuruluşlarına ve özel kişilere önemli görev ve sorumluluklar vermiş, bütün korunacak değerlerin devlet malı olduğu ilkesi kabul edilmiştir" (Eyüboğlu, E. 1991, s: 10-11).

c) 3386 Sayılı 2863 Sayılı Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi

1987 yılında 3386 sayılı kanunla 2863 sayılı kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır. İlk değişiklikler tanımlarla ilgilidir.

Kültür varlıkları tanımında "..... korunmasında kamu yararı olan...." ilavesi getirilirken, tabiat varlıklarına ".....estetik, bilimsel, ekolojik, biyolojik açılarından ender bulunmaları" özellikleri eklenmiştir.

İlk sit tanımı 1710 sayılı kanun ile getirilirken, 3386 sayılı kanun ile tanımı geliştirilmiş ve arkeolojik sit, kentsel sit, doğal sit, tarihi sit kavramları yasalarımıza girmiştir.

3386 sayılı "2863 sayılı Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi" hakkındaki kanun ile Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ile Bölge Kurullarının kaldırılarak yerlerine Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Kurullarının kurulması koruma kurullarına görüşülecek konu belediye sınırları içinde ise belediye başkanı veya teknik temsilcisinin, dışında ise valilikçe seçilecek teknik temsilcinin katılması ;

Yine 3386 ile tesbit ve tescil işlemleri ve metodu yeniden tanımlanmıştır. Bu tanımdan sonra "..... tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarının, koruma alanlarının tesbiti ve bu alanlar içinde her türlü inşai ve fiziki müdahale yapılıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi koruma kurullarına aittir."

Koruma alanlarının tesbitinde," Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarının korunması, görünümlerinin ve çevreleri ile uyumlarının muhafazası için yeteri kadar koruma alanına sahip olmaları dikkate alınır" hükmü ile koruma alan ile ilgili karar alma yetkisi tanımlanmıştır.

3386 sayılı kanunun Koruma Amaçlı İmar Planı için getirdiği değişiklikler de sit olarak ilan edilen alan için imar planının en geç 2 yıl içinde yapılması, Koruma Kurulunca onaylandıktan sonra ilgili belediye ve ayrıca ilgili kurum ve kuruluşlara yazı ile bildirilmesi, bu tebligattan sonra en geç üç ay içinde belediye meclisince karara bağlanması şeklinde dir.

2.2. KURUMSAL YAPI GELİşİMİ

Ülkemizde, doğal ve kültürel varlıkların bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılması, derlenmesi, sergilenmesi ve değerlendirilmesi işlemleri 19.yy.da başlayan etkinliklerdir. Bu varlıklardan taşınmazların bakımı, onarımı ve yeni işlevlerle değerlendirilmeleri ise ancak cumhuriyetin kuruluşundan sonra planlı bir yatırım olgusu haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde salt bu konu ile ilgilenen kurumlar oluşturulmuş, koruma konusu değişik disiplinlerden gelen kişilerin uzmanlaştığı bir alan olmuştur.

2.2.1. MÜZECİLİK ANLAYIŞI İLE GELİŞEN KURUMSAL YAPI

Korumada ülkemiz açısından kurumlaşmanın ilk temelleri sayılabilecek çalışmalar müzecilik hareketleridir. 1846 yılına kadar eski eserleri koruma ve toplama konusunda bir harekete rastlanılmamıştır. Ancak 1846'da Sultan Abdülmecit'in Tophane-i Amire müşiri Damat Ahmet Fethi Paşa tarafından eski silahların İstanbul'da Ayasofya Camisinin arkasındaki Ayairini (Hagis Eirene) kilisesinde Mecmua-i Esliha-ı Atika ve Mecmuai Asur-ı Atika adı altında toplanması ile ilk müze binası meydana getirilmiştir.

"Çağının gereklerine göre kurulan ve ülkemiz koruma tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen St.İrene Kilisesi'nde 1848 yılında açılan müze, Osmanlı yönetiminin korumadan neyi kastettiğinin açık kanıtıdır. Aslında istenilenin, sadece Batı'da örnekleri olan müzeciliği ülkeye getirmek ve çağdaş bir imaj sağlamaktır. Bu kabul o kadar güçlüdür ki, ülkemiz kültür varlığı korumasında bugün dahi etkisini sürdürmekte, taşınmaz kültür varlıkları (daha doğru deyimini ile "eski eser binalar") hep geri planda tutulmaktadır" (Çeçener,B.1995, s: 15).

"1868- 1871 yılları arasında ilk depo- müzenin müdürü Galatasaray Sultanisi öğretmenlerinden Goold idi. Kazılardan çıkarılan eserleri toplayarak bir müze kurulması fikri Tanzimat devrinde Ali Paşa'nın sadrazamlığı zamanında ortaya atıldı ve ilk defa Müze-i Hümayun adını aldı. Ali Paşa'nın yerine gelen Mahmud Nedim Paşa müze müdürlüğünü kaldırdı ve Goold'u görevinden alıp (1871), eserlerin korunmasını Avusturya'lı Trentzio'ya verdi. Ahmet Vefik Paşa'nın sadrazamlığı sırasında Müze-i Hümayun yeniden kurulup müdürlüğe, Dethier getirildi. Eserlerin toplandığı Aya İrini Kilisesi'nin fazla rutubetli oluşu ve herkes tarafından ziyaret edilmemesi yüzünden buradaki arkeolojik eserler, bilgin Abdülatif Suphi Paşa'nın himmeti ile ve mimar Tirontio'nun yaptığı değişikliklerden sonra Çinili Köşk'e nakledilmiş (1867), böylece Askeri Müze ile Arkeoloji Müzesi birbirinden ayrılmıştır. (Sungur, A.1989, s: 54)

"Eski eserlerin korunması" fikrinin gelişmeye başladığı bu yıllarda korumanın ilkelerini saptamak, çalışmaları izlemek ve denetlemek için bir örgüt gereği duyulmuş bu nedenle de 1881 yılında kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Okulu) yönetmeliğinde, okul bünyesinde bir Meclis-i Ali oluşturulması, bu Yüce Meclis'in ".....Eski binaların tamirâtı ve bu tamiratın icra şeklini gereken kimselere göstermesi ve hatırlatması" öngörülmüştür.

"İkinci ve Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamelerinden sonra fıkıhın eski eserler hukuku bakımından yetersiz olan hükümlerini uygulamak artık söz konusu değildi. Osman Hamdi Bey yönetiminde önemli kazılar yapılarak pek çok sanat eseri yabancıların eline geçmeden müzeye konulmaktaydı. Genişleyen müzenin yönetimi için 13 Mayıs 1889 tarihinde Müze-i Hümayun Nizamnamesi hazırlandı ve bu nizamname ile müzenin nasıl yönetileceği hükme bağlanmakta, müzede çalışacak uzmanlardan kademelere kadar bütün personelin görevleri belirtilmekte idi. Müze-i Hümayun ayrıca Maarif Nezaretine bağlı olarak Asar-ı Atika Nizamnamesi'ni uygulamakla görevlendirilmiş (madde 8), eski eserlerin bakımı ve korunması hakkında önemli hükümler sevk edilmiş, vilayet müzelerinin de kurulması konusu ilk defa öngörülmüştür. (Madde 14). Bu nizamname ile Türk Eski Eserler Örgütü kurulmuş oluyor, bu örgütün en üstünde İstanbul müzesi seksiyonları ve kitaplıkları bulunuyor (Madde 2) ve Müze-i Hümayun Müdürü örgütün en büyük amiri durumuna geliyordu. İkinci müze 1902 yılında Konya'da, üçüncüsü 1904'de Bursa'da açılmıştır. 1908 Meşrutiyeti ile, Türkçülük, Milliyetçilik hareketleri önem kazanmış, 1910'lardan itibaren halk eğitime önem verilmeye başlanmış, Türk Ocakları gibi Türk kültürünü ve bunun her alandaki somut verilerini değerlendirmeyi amaçlayan kurumlar kurulmuştur. 1913'de "Evkaf-ı İslamiye Müzesi" açılarak camii, türbe, medrese, imaret gibi yapılarıdaki tarih ve sanat değerleri olan hat, tezhip, minyatür, yazı aletleri, sedef fildişi eserler, halılar gibi küçük eşyaların toplanması sağlanmıştır " (Sungur, A. 1989, s: 55- 57).

1917 yılında kabul edilen "Muhafaza-i Abidat Hakkında Nizamname" belediyelere şehirlerin merkezindeki tarihi nitelikteki büyük yapı kütlelerinin kitabe gibi kısımlarını tesbit etme şartı ile kısmen ve tamamen yıkma hakkı vermiştir. Bunu izleyen başka bir nizamname yıkılan eserlerin arsa ve kalıntılarının da belediyeye verilmesini kabul etmiştir.

Eski eserler ile ilgili tek kuruluş olan müzenin tüm koruma problemlerine eğilememesi, 21 Mayıs 1917 tarihinde olumlu bir adım olan "Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümen-i Dairesi" adı altında bir örgütün kurulmasına yol açtı. Bu kurum çalışma ve etkinliklerin sınırlılığına rağmen, İstanbul'da pek çok eserin belgelenmesini sağlamış, Muhafaza-i Abidat Nizamnamesinin uygulanmasında da büyük ölçüde söz sahibi olmuştur. (Akçura, N. 1972, s:39-42).

"25 Haziran 1917 tarihinde kurulan Asar-ı Nakşiye Müzesi ile resim sanatının bir ölçüde müzecilik içine girmesi sağlanmış, kurulan bu "Asar-ı Nakşiye Tetkik Encümeni"ne müzeye kabul edilecek eserleri seçme yetkisi verilmiş, müzedeki eserlerin hiç bir şekilde dışarıya çıkarılmamaları hükme bağlanmıştır. Bu müze bugünkü Resim ve Heykel Müzesi'nin temelini oluşturmuştur. 1918

yılında müze binaları ile birlikte bir bütün meydana getirecek şekilde yapılmış olan Sanayi-i Nefise Mektebi binası değişme ve eklerle müze durumuna getirilip Mezopotamya, Mısır, Hitit eserleri bu bölüme nakledilerek Şark Eserleri Müzesi kurulmuştur"(Sungur, A. 1989, s: 58).

"1920 yılında ilk Büyük Millet Meclisi Hükümet programında amaçlar arasında Milli Eski Eserlerin derlenerek korunması yer alıyordu. İmparatorluk düzeni tasfiye edilip, dini, ekonomik ve siyasi kurumlar dağıldığı sırada eski eser konusuna gereğince eğilinemiyordu, bu yüzden 1922 yılında bir "Hars Müdiriyesi" kurularak eski eserlerin korunması, bilimsel bir koruma anlayışının getirilmesi gibi konular ele alınmak istenmiştir. Bu müdürlük Eski Eserler ve Müzeler Örgütü'nün temelini teşkil etmiş, ancak o zamanki oturamamış ortamda pek etkili olamamıştır" (Akçura, N.1972, s: 39-42).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında batı uygarlığına duyulan hayranlığın giderek artması, fiziki çevreyi de batıya benzetme eğilimini güçlendirmiş, tarihi evlerin ve mahallelerin koruma olanakları, 1930'lu yıllarda Türk mimarların Türk evi ve mahallesini keşfetmelerine kadar, yok olmuştur.

Atatürk'ün Ankara'da Türk kültürünü belgeleyen bir devlet müzesi yapılmasını emretmesi ile, 25 Eylül 1925 günü Etnografya Müzesi'nin temeli atılmış ; 1927 yılında tamamlanan müze 15 Nisan 1928'de açılmıştır. "Evkaf-ı İslamiye Müzesi" 1927 yılında yeniden düzenlenerek Türk ve İslam Eserleri Müzesi" adını almış ;" İstanbul Müze-i Hümayun" da "İstanbul Arkeoloji Müzeleri" adı ile yeniden örgütlenmiştir.

"20 Aralık 1925 tarihinde "Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Kapanması" hakkında kanun yürürlüğe girdikten sonra; buralarda bulunan eski eserlerin kurulacak yerel müzelerde toplanması kararlaştırılmış, Konya Mevlana Dergahı ve Türbesi Konya Asar-ı Atika Müzesi olarak düzenlenmiş, Bursa, Edirne, Manisa, İzmir, Kayseri, Afyon, Antalya, Bergama müzeleri geliştirilmiş, 1 Nisan 1924 tarihli bir Bakanlar Kurulu kararı ile Topkapı Sarayı, 24 Kasım 1934 tarihli bir başka Bakanlar Kurul kararı ile de Ayasofya müze haline getirilmiştir. Yerel müzelerin gelişimini desteklemek amacı ile 14.4.1930 tarihli ve 1580 sayılı "Belediyeler Kanunu"na belediyeleri "Halk Müzeleri" kurmakla görevlendiren bir madde konmuştur" (Zeren, N. 1981, s: 31-33).

"1930'lu yıllarda Atatürk Anadolu'daki müzelerde pek çok eserin korunduğunu, ancak Konya'da özellikle Selçuklu devrine ait mimarlık eserlerinin harap olduğunu ve artık bu tür eserlere de eğilmek gerektiğini düşünmeye başlamıştır. 1931 yılında İcra Vekilleri Heyeti kararı ile bir komisyon kurularak çalışması istenmiştir. Komisyon, derlediği raporda, Cumhuriyet'in ilk yıllarında değişik kurumlara dağıtılan eski eserlerin (*) iyi korunamadığını, belediyelerin imar çalışmaları sırasında pek çok eski eserin tahrip edildiğine değiniyor, konuyu derlemek üzere hemen bir "Abideleri Muhafaza Heyeti" nin kurulmasını öneriyordu. Bu sorunu çözmek için zamanın "Kültür Bakanlığı" bu komisyon çalışmalarına dayanarak bir program hazırlamış ve vilayetlerdeki eski eserlerin korunması için müzelere bağlı olmak üzere, bir arkeolog, iki mimar, bir fotoğrafçı, bir tasnifçi ve yazı işleri müdüründen kurulu bir komisyonu bu programı gerçekleştirmek üzere görevlendirmiştir. 1933-1935 yılları arasında 3500 eserin tescili yapılmış ve onarım raporları hazırlanmıştır. Eski Eserler konusunda ilk bilinçli ve bilimsel çalışma Güzel Sanatlar Akademisi'nde 1932 yılında "Milli Mimari Semineri" adı altında yapılmıştır" (Akozan, F.1977, s: 33-38). "Türk tarihini bilimin en yeni verilerine dayanarak yeniden incelemek ve Türkiye'nin dünya medeniyetlerine olan katkısını meydana çıkarmak amacı ile Atatürk'ün teşviki ile Ankara'da Türk Ocakları Merkez Heyeti'ne bağlı olarak Nisan 1930'da Türk Tarih Kurumu kurulmuş ve Türk Ocakları'nın kapanması üzerine 15 Nisan 1935'de bir dernek haline getirilmiştir. "Türk tarihi ile Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları incelemek ve elde edilen sonuçları, her türlü yolla yaymak (Madde 4) amacı ile Türk Tarih Kurumu, yurdun çeşitli yerlerinde kazılar yaparak, bunlardan çıkan eserleri dünya bilimimine tanıtmak üzere bilimsel raporlar yayınlayarak, Türk tarihinin ana kaynaklarından henüz yayımlanmamış olanları yayınlayarak, başka dillerde yazılmış kaynakları Türkçe'ye çevirerek, Türk tarihini yeniden yazmaya çalışmıştır" (Sungur, A. 1989, s: 62). Türk Tarih Kurumu'nun yoğun bir çalışma içinde olduğu, tarihin yeni bir açıdan ele alınıp bilimsel bir Türk tarihinin ortaya konulmak istendiği bu devirde, Anadolu tarihini aydınlatan arkeolojik kazılara özel bir önem verilmekteydi. "Müzeler ve Vakıf Eserlerinin yeniden düzenlenmesi gereğinin duyulması ile, 23.6.1934 tarih ve 2530 sayılı "Müzeler ve Rasathane Teşkili Hakkında Kanun"la müzeler, 5.6.1935 tarih ve 2762 sayılı "Vakıflar Kanunu"na göre Vakıflar yeniden örgütlenmişlerdir" (Zeren, N. 1981, s: 33-38).

(*)ANITLARIN DEVLET DAİRELERİ ARASINDA PAYLAŞTIRILMASI

Cumhuriyet'in ilanından sonra bazı tarihsel yapıları işlevlerini yitirmiş, bunlar da devlet daireleri arasında paylaşılmıştır. 30 Mart 1924 tarih ve 341 sayılı kanunun 9. maddesine göre saraylar ve kışalar Milli Emlak Dairesi'ne devredilmiş, cami ve mescitler ve belediye eline geçmemiş hanlar ve hamamlar, Evkafın elinde kalmış, han, hamam ve kervansaraylardan sahihsiz olanlar askeri idare ve Toprak Ofisi tarafından kullanılmıştır. 3 Mart 1924 tarih ve 403 sayılı Tevhid-i Tedrisat kanununun 2. maddesi ile Serîye ve Evkaf veya Özel Vakıflar tarafından idare edilen bütün medrese ve mektepler Maarif Vekaleti'ne 3 Eylül 1925 tarihli bir kararnamenin 5. maddesi ile tekke ve zaviyelerden kıymetli olanların korunması ve yönetimi Maarif Vekilliğine; 28 Nisan 1926 tarih ve 831 sayılı kanunun 2. maddesi ve bunu açıklayan 12 Ağustos 1928 tarihli nizamnamenin 7. maddesine göre abide sayılan sebil, çeşme ve şadırvan suları belediyelere veya ihtiyar meclislerine; 2 Haziran 1929 tarihli ve 1552 sayılı Şose Ve Köprüler Kanununun 1. maddesine köprüler Nafia'ya; 17 Temmuz 1931 tarihli Mezarlıklar Kanunun 1. maddesine göre mezarlıklar belediyelere devredilmiştir (Akozan, F.1977). Bu kuruluşlar, devraldıkları tarihi değeri olan yapıları koruyacak, kullanmak yerine, yıkılarak, ekleniler yaparak, bozarak kullanımlar gelecek kuşaklara sağlam ve özgün bir şekilde aktarma gereğini duymamışlardır (Zeren, N. 1981).

2.2.2. ESKİ ESERLERİ KORUMA ENCÜMENİ, ESKİ ESERLER VE MÜZELER İ. DANIŞMA KOMİSYONU

"1932 yılında İstanbul'da şehrin imarı sırasında eski eser yıkımını engellemek üzere kurulan "Eski Eserleri Koruma Encümeni" sorumsuz imar çabaları ile uğraşmakta, "yıkıldıktan sonra imar" veya "her tip eserden yalnız bir örnek koruma" gibi tutumları önlemeye çalışmaktaydı. 1944 yılında kurulan Eski Eserler ve Müzeler I.Danışma Komisyonunun ve bunu izleyen "Eski Eserlerin Tescil ve Tasnifine Dair Ön Tasarı" çalışmalarının temel amacı bu konudaki dağınıklığı ve yetersizlikleri önlemektir. Bu tasarı, anıtların hem estetik, hem bilimsel yönden değerleri olduğunu belirtmekte, ayrıca turizm açısından sahip oldukları potansiyele de işaret edilerek, değerlerine göre üç ayrı listede kayıtları yapılan eserler için farklı koruma işlemleri teklif edilmekteydi. Danışman Komisyonu ise raporlarında, Boğaziçi koruma sorununa eğilmiş, burada mimarlık değeri olmadığı için yıkılmasına izin verilen bir yapı yerine, çevreye uygun üslupta, en fazla üç katlı bir yapı yapılması için karar almıştır. Yine 1930'lu yıllarda Maarif Vekletinde valiliklere bir genelge gönderilerek, imar planlarında eski eserlerin Asar-ı Atika Nizamnamesi ve tamimlerde belirtildiği biçimde ele alınıp alınmadığının kontrol edilmesi istenmektedir" (Sungur, A. 1989, s: 63-64).

2.2.3. 1940'LI YILLARDA KORUMADA KURUMSAL YAPI GELİŞİMİ

"1930'lardan sonra oldukça geniş kapsamlı ileriye dönük koruma anlayışı ortaya konulmuş, fakat mevcut kurumların koruma konusunda çalışmaları ve yeni kurulan komisyonların saptanan doğru yöntemler doğrultusunda çalışmaları, bunları destekleyecek kamuoyu, uygulayacak yasal kurumlar bulunmadığından ve mali olanakların sınırlılığından dolayı istenilen başarıya ulaşamamıştır. İmar faaliyetleri ile eski ile yeni ilişkisinin kurulabileceği çağdaş toplumun ihtiyaçlarına cevap verilememiştir. 1940'larda izlenen mimarlık akımları, geçmiş kültür ile bugün arasındaki denge araştırması içinde duyarlı ve başarılı denebilecek örnekler sunmuştur" (Akçura, N. 1972, s: 39-42). "Bu devirde yapılmış imar planlarında mevcut tarihi dokunun incelenerek korunmasının gerekli olduğunun düşünüldüğü görülmekte fakat, ancak anıt niteliğindeki tarihi eserlerin tek yapı ölçeğinde korunarak bunların etrafında yeşil alanlar önerildiği, devlet tarafından empoze edilen ana yolların tarihi merkezlerden geçtiği ve kuralları tahrip ettiği görülmektedir. Ayrıca bu imar planlarında şehir makro-formunu kontrol etmeye yönelmiş planlama kararlarına rastlanmamaktadır" (Akçura, T. 1973, s: 5-6).

"1917 yılında korumanın eksikliğini hissettiği kurum kavramını doldurabilmek için İlk İstanbul Muhafaza-i Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin kurulduğunu belirtilmişti. Bu encümenin arşivinin bir kısmı günümüze gelebilmiştir. Yararlı çalışmalar yapan ancak bir süre sonra görevine son verilen encümen 1940'lı yıllarda İkinci İstanbul Eski Eserler Encümeni olarak yeniden kurulmuştur. Bu encümenin arşivinin bir kısmı da halen arşivlerimizdedir. Bu encümenin kuruluşunun bir yasaya dayanmaması, özellikle, devlet elindeki eski eserleri restore etme zorunluluğunda olan resoratör mimarları, zaman zaman güç durumda bırakmış, giderek, yasal bir kurulun oluşturulma düşüncesini kuvvetlendirmiştir" (Çeçener, B. 1981, s: 262).

Cumhuriyet Döneminde başlayan, 1950'lerde ivme kazanarak devam eden sosyo-ekonomik, teknolojik ve kültürel değişiklikler ve buna paralel olarak gelişen imar hareketleri kentlerin geleneksel dokusunun bozulmasına yol açmıştır. Geleneksel yapı sistemlerinin yerini alan yeni yapı sistemleri, otomobil ulaşımının gereklerine göre genişletilen yollar ve yeni yapı nizamları tarihi dokuyu gözardı etmiş birçok tarihi eser ve doku tahrip edilmiştir.

1950'li yıllardan sonra hızlı kentleşme sonucu yıkıma uğrayan eski eserler özellikle anıtsal yapılar koruma ile ilgili sorunları tekrar gündeme getirmiş, taşınmaz eski eserlerin korunması ile ilgili çalışmaları yönlendirmek, denetlemek ve sorunları çözümlemek üzere yetkili özel bir kuruluş oluşturulması gerekli görülmüştür.

1940'lı yıllarda Anadolu'da devlet eli ile sürdürülen anıtsal nitelikli eski eser onarım ve restorasyonunda ortaya çıkan uzmanlık hataları, sorumluluk duygusuna sahip bazı teknik görevlileri rahatsız etmiş, sorunun yetkili bir uzman kurulun izni ve denetimi altında çözümlenebileceği ortaya atılmış, bu uyarılar sonucunda 2 Temmuz 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5805 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun" çıkarılmıştır.

"Bu kanunla yurt içinde korunması gereken eski eserlerin koruma, bakım onarım, restorasyon işlerinde uyulacak ilkeleri ve programları saptamak ve eski eserlerle ilgili olarak kendisine sunulacak özel araştırmaların üzerinde bilimsel görüş bildirmekle yükümlü Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nu oluşturmuştur. Ancak bu kurul, yürürlükte olan Asar-ı Atika Nizamnamesi hükümleri içinde, ülkemizde bulunan tüm eski eserlerin tesciline ve bu eserlere yapılacak inşai müdahalelere ait işlemleri belirleme yetkisine sahip kılınmıştır. Yetkinin Asar-ı Atika Nizamnamesi

çerçevesinde verilmesi ve bu nizamnamenin sadece anıtsal nitelikli eski eserleri kastettiği anlayışının yaygın oluşu, Anıtlar Yüksek Kurulu üyelerinin de büyük ölçüde bu konunun uzmanlarından oluşmasına neden olmuştur" (Çeçener, B. 1995, s: 15).

"Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nda arkeologlar, sanat tarihçileri, tarihçiler, mimarların yanı sıra sadece Müzeler Genel Müdürü ile Vakıflar Genel Müdürü yer almış, Bayındırlık Bakanlığı'na bir üye ile katılma hakkı tanınmıştır "(Çeçener, B. 1981, s: 264).

Anıtlar Yüksek Kurulu bu yapısı ile antik eserler, anıtlar, sanat ve mimarlık tarihinin ilgi sahasına girebilen önemli sivil mimarlık örnekleri dışında, toplumun tüm katkılarının mimari belgelerini, doğal güzelliklerini korumaya yönelik olamamıştır. Ancak kurul kararlarını uygulayacak ve denetleyecek bir yardımcı örgütün olmaması nedeni ile etkin bir uygulama politikası getirilmediğinden bu yıllarda, koruma politikası eski eser koruması olarak devam etmiştir.

"G.E.E.A.Y.K.'u 1956 yılına kadar Yapı ve Yollar Kanunu'nun sınırlı hükümleri ile çalışmış, 16.7.1956 tarihinde yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu, bu kurulun sorumluluğunu artırarak, eserlerin hem tek tek, hem de şehir ölçeğinde korunması için plan kapsamı içinde kararlar getirebilen en yetkili kuruluş olmasını sağlamıştır" (Akçura, N. 1972, s: 56)." İmar Kanunu 25.maddesinde, yapılacak bina ve tesislerin, yol ve su kenarlarına, kara ve demiryollarına, tarihi kıymeti olan eski eserlere ve arkeolojik sahalara olan uzaklıkların hazırlanacak bir nizamname ile tesbit edileceğini öngörmüş, bunun üzerine 17.7.1957 yılında yürürlüğe giren 4/9253 sayılı İmar Nizamnamesi 39. maddesinde eski eserlerin bitişik olmayan cephelerinden 10 metreden az olmaması koşulu ile yapı yüksekliğine eşit uzaklık içinde yeni yapıya izin verilemeyeceği, ancak 5805 sayılı kanunla kurulmuş olan G.E.E.A.Y.K'nın izni ile bu kararın değiştirilebileceğini belirtmiştir" (Akozan, F.1977, s: 48).

2.2.4. 1960 SONRASI DÖNEM

1963 yılında girilen planlı dönemde yıllık programlar ve 5 yıllık planlarda yer alan koruma önlemleri genel politikaların göstergesidirler. Ancak uygulamada etkin bir koruma politikasının varlığı hissedilememektedir.

"I.Beş Yıllık Kalkınma Planında, koruma ile doğrudan ilgili bir hedefe rastlanılmamaktadır. Fakat G.E.E.A.Y.K.'nın Eski Eserler konusunda almış olduğu önemli kararlar vardır. 11.5.1963 tarih ve 2052 nolu Eski Eser Camilerin yenisi yapılmak üzere yıkılamayacağına dair karar, 12.6.1964 tarih ve 2428 nolu eski eserlerin üzerine görünüşleri bozan afiş ve reklam panoları konamayacağı hakkında karar, 26.6.1966 tarih ve 3234 nolu eski eserler civarında kurul kararı ile yaptırılan inşaat sonradan imar kararları ile ilaveler yapılamayacağı hakkında karar, 26.11.1967 tarih ve 3785 nolu inşaat kazılarında çıkan arkeolojik kalıntıların ziyana meydan verilmemek için tedbir alınması hakkında karar kurulun bu dönemde aldığı kararlardan birkaçıdır.

"1965, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977 yıllarında kalkınma planlarında alınan önlemlerdeki genel yaklaşımların ana teması; "Eski Eserlerin Kültür ve Turizm faaliyetlerinde daha yararlı olabilmesi amacı ile korunmaları ve geliştirilmeleri için araştırma, planlama ve uygulama çalışmaları yapılması ve bu konularda eleman yetiştirilmesi" idi. Eski eser sorunlarını çözmeye çalışan Anıtlar Yüksek Kurulu, konunun uluslararası gelişmelerine ilgisiz kalmış "Venedik tüzüğü" diye bilinen, eski eserlerle ilgili uzman ve teknisyenlerin II.Kongresinde alınan kararları kapsayan, anıt kavramını çevreleri ile de kapsar biçimde genişleten ve onarımlarda kullanılması gerekli temel ilkeleri saptayan tüzüğü kabul etmiştir. 1968- 1972 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında eski eser koruma anlayışı "belge arşivi", "müzecilik", "arkeolojik alan" ile sınırlı kalmış, "mimari eser"den bile açıklıkla söz edilmemiştir. Bu dönemde G.E.E.A.Y.K.'nın kararlarının çoğunluğu kullanım hakları kısıtlanan eski eser sahiplerinin karşı çıkışlarına yanıt niteliğindedir" (Sungur, A. 1989, s: 67- 68).

"1960'lardan sonra devlet, tarih ve kültür değeri olan eserleri korumakla yükümlü tutulmuş. 1961 Anayasası'nın 50.maddesi devlete tarih ve kültür değeri olan eserleri koruma görevini vermiştir. Uzun süre bu göreve ilişkin aktif bir girişimde bulunulmamış, ancak 1972 yılında 6785 sayılı İmar Kanunun'nda değişiklik yapan 1605 sayılı kanunun ek 6. maddesi ile koruma konusuna değinilmiş, eski sokak ve meydancıkların bütünlük oluşturmak üzere korunması öngörülmüştür. Ek Madde 6 ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından korunmasına karar verilen taşınmaz eski eserlerin koruma koşullarının Milli Eğitim, Turizm ve Tanıtma, İmar ve İskan, Maliye Bakanlıkları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından belirlenmesi ilkesi kabul edilmiş, Milli Eğitim Bakanlığı'na kamulaştırma yetkisi verilmiştir. 1973- 1977 yılları arasında uygulanan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında "Eski Eser" koruma anlayışının temeli yine "arşivcilik" ve "müzecilik" olmuş ; tarihsel değerlerin değerlendirilmesi için öneriler yetersiz

kalmıştır. Kalkınma planında koruma konusuna değinilmemesine karşın, bu yıllarda Türkiye Avrupa Konseyi üyesi olarak, uluslararası girişimlerde bulunmuş, 1973'ten sonra eski eser koruma yaklaşımı G.E.E.A.Y.K. üyelerinin ve akademik kuruluşların çabaları ile çağdaş niteliğe ulaştırılmaya çalışılmıştır. 8.2.1973 tarihinde uluslararası çalışmalara katılan "Avrupa Konseyi Milli Komitesi" kurulmuş, 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı kampanyasının önemli bölümünü oluşturan pilot projelere Antalya, İstanbul, Göreme projeleri de katılmıştır. Türkiye'nin koruma konusunda uluslararası gelişmelere ayak uydurmaya çalıştığı yıllarda koruma ile ilgili yasal çerçeveyi düzenleme çabaları da hız kazanmıştır" (Sungur, A. 1989, s: 68-70)

"1979- 1983 yılları arasında uygulanması kararlaştırılan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında koruma konusu ilk defa bu kadar geniş kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır. Kültür Bakanlığı'nın bu dönemde bu konuda saptadığı ilkeler arasında doğal ve kültürel değerlerin ele alınmasında salt koruma yerine "koruma, değerlendirme ve geliştirme" ve "bütünleşmiş koruma, yani günlük yaşam içinde bu eserlerin toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinmelerini de karşılayacak biçimde işlev kazanmaları ve bu koruma- değerlendirme- geliştirme olgusunun diğer sektör kullanımları ile özellikle turizmle uyumlu bir halde, diğer sektör etkinliklerini destekleyici ve yönlendirici bir biçimde ele alınması, bu dokularda yaşayan kişilerin yaşam koşullarının sağlaştırılması için gerekli önlemlerin ele alınması ve son olarak da bu işle ilgili uzman personelin yeterli nitelikli bir seviyeye getirilmesi, yetiştirilmesi ilkelerine ağırlık verilmiştir. Bu ilkeler ışığında sahiplerince onarılmayan tescilli eserlerin koruma ve bakımlarının sağlanması konusunda parasal ve teknik yardım sağlama olanakları aranmış, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Eski Eserlerin turizm amaçlı kullanımına yönelik uygulamalara kredi vermeye başlamış, Kültür Bakanlığı da 30 Mart 1979 tarihinde "Özel ve Tüzel Kişi Mülkiyetinde Bulunan Taşınmaz Eski Eserlerin Onarımı için Yapılacak Parasal ve Teknik Yardım Yönetmeliği"ni yürürlüğe koymuştur. İmar planları ile tanınan yükseklik ve yoğunluk artışlarının sağladığı ekonomik yararın, korunması gereken kentsel alanların yıkımına neden olduğunu kabul eden G.E.E.A.Y.K, tarihsel değeri olan kentlerde kentsel sit alanlarının da saptanmaya ve bu bölgelerdeki korumaya ters imar planı hükümlerini geçersiz saymaya başlamıştır. Ancak bu dönemde de sosyo-ekonomik ve teknik yetersizlikler uygulamaların gerçekleşmesine olanak vermemiş, harcama çabaları yasaklama ve kısıtlama aşamalarından öteye geçememiştir " (Sungur, A.1989, s: 70)

"Plan uygulaması durdurulan yerlerde Koruma Amaçlı İmar Planı yapılıncaya kadar yapılanma isteklerinin nasıl karşılanacağını bilemeyen belediyeler mal sahiplerine cevap veremez olmuş, bu durum amaca ters uygulamalara neden olmuştur. Soruna çözüm bulmaya çalışan G.E.E.A.Y.K. planlarını yürürlükten kaldırdığı kentsel sit alanlarında imar planı yapılıncaya kadar yaşantıyı sürdürmek üzere "Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları" adı altında bir tür geçici yönetmelik hazırlamaya başlamıştır. Bu tartışmalar sürerken koruma kararları ile kişisel çıkarların çatışması sonucu bir çok dava açılmış, 1710 sayılı Eski Eserler Kanununun Anayasa, Medeni Kanun, İmar Kanunu ve İstimlak Kanununa aykırı hükümler içerdiği gerekçesi ile yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir" (Eyüboğlu, E. 1991, s:10).

"1985- 1989 yılları arasında uygulanması kararlaştırılan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Milli Kültür Politikaları başlığında tarihi çevre değerlendirme ile ilgili ilkeler bulunmaktadır. "Kültürümüzün yaşatılmasında fayda görülen değerlerini canlı tutmak için kültür eserlerinin bugünkü hayatın bir parçası halinde değerlendirilmesi ile ilgili tedbirler alınacaktır." Eski eserlerin korunması, yaşatılması, tarih ve kültürel mirasımıza saygının tabii bir ifadesidir." Eski Eserlerin muhafazası ve onarımı ile ilgili kuruluşlarda ihtiyaç duyulan kalfa, usta, restoratör, mimar yetiştirilmesi, ortaöğretim ve üniversiteler seviyesinde kurulacak fakültelerle desteklenecektir." Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde tarihi çevre koruma ile ilgili önemli girişimler olarak :

24 Haziran 1985 tarihli Özel Hukuka Tabi Gerçek ve Tüzel Kişilerin Mülkiyetinde Bulunan Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları Onarımına Katkı Fonu Yönetmeliği ile 2863 sayılı yasa hükümlerine göre tescili yapılmış kültür varlıklarının bakım ve onarımları için Kültür Bakanlığı'nca yapılacak ayni, nakdi ve teknik yardımlar ile verilecek kredilerin usul ve esaslarının belirlenmesi ;

3194 sayılı İmar Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerine göre İller Bankası tarafından hazırlanan "İmar planlarının Düzenlenmesi İle İlgili Teknik Şartlaşma" da Koruma Amaçlı İmar Planı yapım ilkelerinin de tanımlanması sayılabilir "(Eyüboğlu, E. 1991, s:11-12).

Günümüzde koruma çalışmaları ile ilgili kurum 2863 sayılı kanunla kurulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'dur.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 1. maddesinde belirtildiği gibi, kanunun amacı : Amaç, yurt içinde bulunan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin, bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere kurulmuş olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile koruma kurullarının çalışma kuralları belirlenmektedir. (EK-6)

1987 yılında 2863 sayılı kanun gereğince kurulan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurullarının faaliyetlerine son verilmiş, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nın çalışmalarına başlamıştır. Yine aynı kararla Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulu B rolerinin koruma kurullarının büro hizmetlerini yürütmek üzere Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kurulları Büro Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.

Günümüzde de koruma konusundaki örgütlenme bu şekli ile devam etmektedir. Kurumsal sistemde ağırlık Koruma Kurulları üzerinde görülmekle birlikte koruma ile direkt ilişkili olmayan pek çok kurumda plan yapma yetkisinin bulunması işleyiş etkinliğini olumsuz kılmaktadır.

2.3. KORUMANIN  AĞDAş İÇERİĞİ VE TÜRKİYE'DE YAşANAN SORUNLAR

Kent kültürünün ve kent kimliğinin önemli bir parçası olan tarihi çevrenin gelecek kuşaklara aktarılması en önemli sorumluluklardan biridir. Bu çerçevede günümüzde korumanın içeriği temelde şu sorulara oturmaktadır ;

"Kim, Kimin İçin, Neyi Korumayacaktır ?" Bu soruların cevabı her devirde egemen sınıf tarafından saptanmıştır. Doğal olarak kendi beğeni ve yararlarına uygun olarak korumak istediklerini sağlam malzemeler ile gelecek kuşaklara aktararak gösterme işteği koruma olgusunu şekillendirmiştir. Firavunlardan bizlere sadece onların mezarları, mumyaları ve yaptırdıkları tapınaklar kalmıştır. Çünkü onlar, sadece bunları kalıcı bir teknik ve malzeme ile oluşturmuşlardır. Sonra gelenler ise, sadece bunlara el sürmemişlerdir. Orta  ağdan günümüze kalan miras, kiliseler, camiler, saraylar, kaleler ve zengin kişilerin yaptırdığı anıtsal eserlerdir.

Bugüne kadar, koruma çabalarının belli bir sınıf bilinci ile paralel gütmesine karşın, koruma olayı halka yönelik olmamıştır. İnsanlığın en yıkıcı olayı olarak bilinen II.Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da çok hızlı sosyal ve ekonomik bir gelişme izlenir. Teknolojinin insanlık üstü

baskısı altındaki hızlı gelişme, geçmişe ait kültür değerlerinin kaybolmasını önleme kaygısını arttırmıştır.

1960'lı yıllarda çok çeşitli ve zengin bir kültür kaynağı olan, kültürel mirasın gelecek kuşaklara devredilmesi zorunluluğunun daha güçlü bir durum kazanmasının asıl nedeni de bu savaş sonuçlarıdır. Bu kaygıya uygun tedbirler alınması amacı ile ; pek çok Avrupa ülkesinde kanuni düzeltmeler yapılmıştır.

"Günümüzde Türkiye'de tarihi ve doğal çevreyi koruma'nın gerekliliği, topluma farklı şekilde empoze edilmeye çalışılmaktadır.

*Birincisi, milli, dini veya başka bir kimlik yaratıcısı korumadır. Bu amaç çoğunlukla seçmeci bir tavırla ortaya çıkmakta ve genellikle ideolojiye uygun yeni geçmişler yaratma gibi tehlikeli yollara sapmaktadır.

*İkincisi, estetik- sanatsal amaçlı korumadır ki, bu da sanat yapısı olmayı kolaylıkla yok olmaya terk edebilecek, kanunda söylendiği gibi, yeteri kadar, koruyup gerisini gözden çıkarabilecek bir davranışa dönüşebilmektedir.

*Üçüncüsü, turizm amaçlı korumadır ki bunda da öncelikleri turizm saptamaktadır. Bu yaklaşımda tarihi ve doğal çevrenin, içinde bulunduğu toplumun değil, gelen turistlerin faydalanacağı bir yer veya sermaye olduğu düşüncesi yavaş yavaş toplumun bilinçaltına yerleştirilmektedir.

*Dördüncüsü ise ; bir kültür ürünü olan tarihi çevrenin bu hızlı değişen dünyada, gelecek kültürlerle temel oluşturacak çeşitliliğinin ve sürekliliğinin toplum ile bütünleşip onu besleyerek korunmasını sağlamaktır.

Kuşkusuz bu amaçların birden fazlası aynı koruma davranışı içinde yer alabilir ve sonuçlar da olumlu olur. Burada tehlikeli olan; sonuncusu dışında tek bir amacın doğrultusunda ortaya çıkabilecek tahribattır. Bu dört farklı yaklaşımın topluma en az yayılmış olanı sonuncusudur ve toplumların kültür ve yaşamının zamana bağlı olmayan değişme ve

gelişmesini, bütün boyutları ile inceleyen çağdaş tarih anlayışı ile çok yakından ilişkilidir" (Binan, C.1993, s: 50)

Ülkemize batı kaynaklı olarak gelen yeni yayılmaya başlayan tarihi çevre korumasında pek çok önemli sorunlarla karşılaşmaktadır.

2.3.1. KAVRAMSAL VE İLKESEL SORUNLAR

"Tarihsel olarak gerek Dünya'da ve gerekse Türkiye'de toplumda koruma talebinin oldukça küçük bir seçkin grubundan geldiği görülmektedir. Bir yandan kaybolan çevresel değerler, öte yandan, diğer ülkelerde başarılı koruma örneklerinin yaratılması, toplumda belli bir grubu, koruma düşüncesini savunmaya itmiştir. Denebilir ki, çevreyi değiştiren, isterseniz tahrip eden süreçler nasıl batıdan geldiyse, koruma düşüncesi de batıdan gelmiştir" (Tekeli, İ.1989, s:31).

"Batıdan aldığımız ve yerleştirilmesine çalışılan kavram ve yargılar arasında koruma ile ilgili konular da bulunmaktadır. Tarih, çevre ve anıt koruma ile ilgili Avrupalı görüşler yasalarımıza girmiş, fakat uygulamalara etkisi istenilen düzeye erişememiştir" (Ahunbay, Z.1995, s:71).

Koruma programlarının uygulanması konusunda toplumda yeterince baskı doğmaması ve gerekli gücün sağlanamayışında bu düşüncenin topluma yabancı olmasının etkisi vardır. Osmanlı dönemi kentlerinde bir koruma bilincinin gelişmesi için yeterli koşulların bulunmadığı söylenebilir. Aynı süreçte Cumhuriyet Türkiye'sinde koruma bilincinin oluşması ve topluma yaygınlaşması uzun süreler gerektirmiştir. 1970'li yıllarda seçkin/ aydın grubu içinde başlayan bilinç 1990'lı yıllarda toplumda daha yaygın bir kavram haline gelmiştir.

"Tarihi çevre koruma isteği, çağdaş kültürde, eskiden varolmayan bir görüşü yansıtmaktadır. Başka bir deyişle çağdaş kültürün herşeyden önce kendisi yenidir. Ancak, tarihi çevrenin korunması değişmeye engel değildir. Eski bir evi koruyalım demek, yenisini yapmayalım anlamına gelmez. Burada sorun eski ile yeni arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağıdır. Yeni ile birlikte, korunan eskinin, başka bir eski, yeni bir "eski" olduğunu da doğru bilinçlendirmek gerekir" (Şahin, İ, 1990, s: 72).

Eski kent dokusunda korumanın en önemli sorunlarından biri de neyin korunacağı, neyin korunamayacağı (ekonomik açıdan rantabl olmayan) sorunudur. Koruma bir seçim sorunudur, seçim ise genelde subjektiftir. Korumanın en büyük çıkmazlarından biri de bu subjektif yapıdır.

Günümüzde korumanın amacının bir kültür birikimi olan tarihi yapıların gelecek kültürlerle aktarımı olması çerçevesinde toplumla bütünleşik bir koruma ilkesi ve tek bina ölçeği yerine bütüncül bir koruma yaklaşımı hedeflenmektedir.

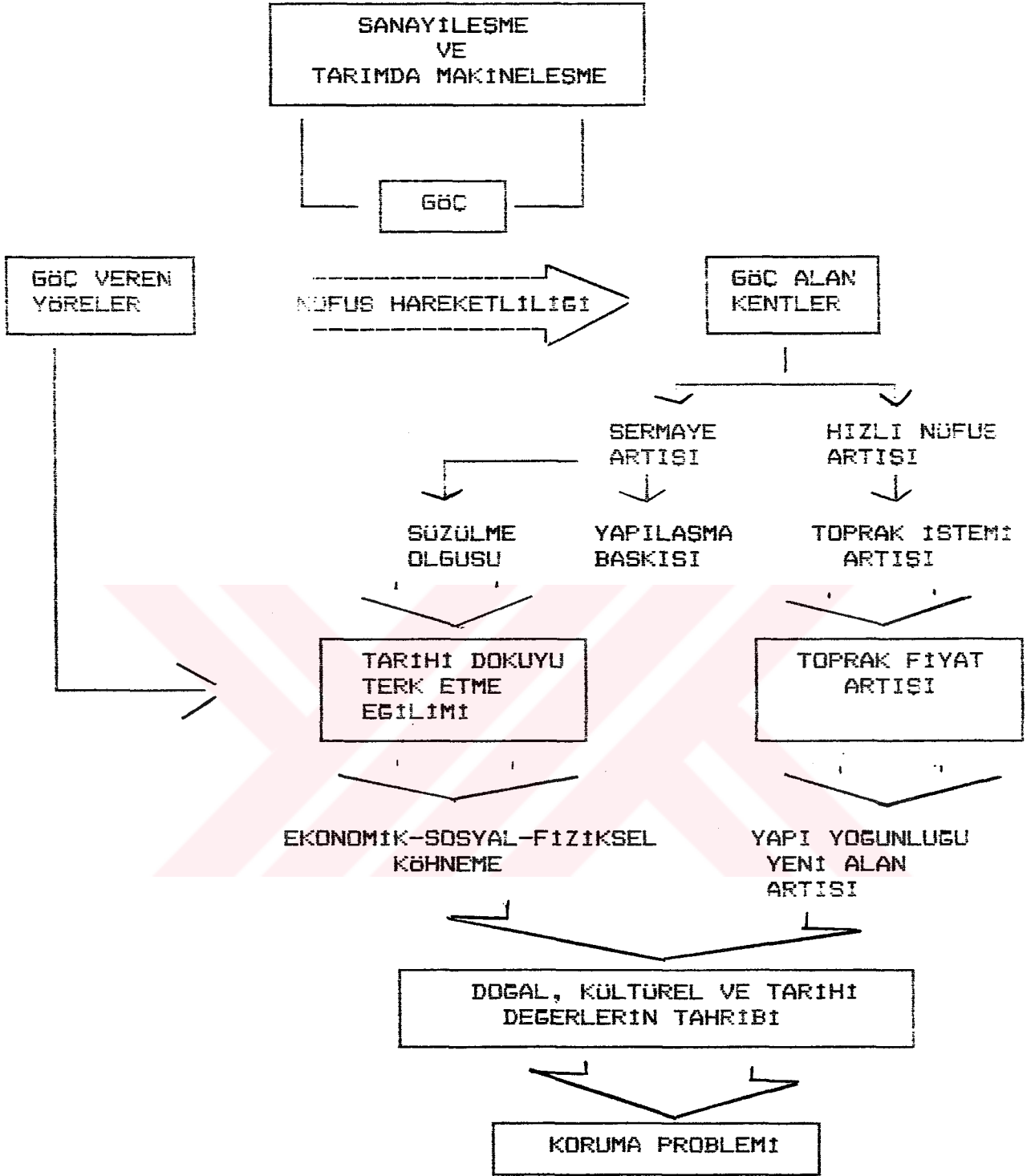
Koruma kavramının giderek kentsel ölçeğe doğru genişlemesi ve doğal çevrenin de korunması bilincinin oluşması sürecinde yaşanan sanayileşme ve demografik hareketlilik koruma kavramının farklı problemlerini ortaya çıkarmıştır. (Şema-1)

1.Göç alan kentlerde tarihi çevrenin korunması olgusu : 20.yüzyıl ortalarına kadar dengeli bir büyüme gösteren kentlerde,göç olgusu ile birlikte hızlı bir nüfus artışı da başladı. Bu artış konut ve kıt kaynak olan toprak istemi artışı da beraberinde getirmiş, istem artışının doğal sonucu olarak toprak fiyatları, yapı yoğunluğu ve yeni açılan yapılaşma alanları da artmıştır. Yoğunlaşma baskısı, tarihi dokularda yıkıp yeniden yapma eğilimini, bunun gerçekleştirilemediği alanlarda da terketme eğilimini ve sonuçta köhneme olgusunu yaratmıştır.

Diğer yandan gelir durumu ve sermaye artışı ile kent merkezindeki tarihi dokular, daha yüksek standartlı konut istemi nedeni ile terkedilip, sosyal, ekonomik ve fiziksel köhnemeye yol açarken sermaye birikiminin yeni ve büyük yapı isteminde bu dokuları tahrip eder hale gelmiştir.

2.Göç veren kentlerde tarihi çevrenin korunması olgusu : : Hızla büyüyen kentlerde kültürel ve doğal değerler sürekli müdahale baskısı ile karşı karşıya iken, göç veren yerleşmelerde de terkedilişin ve bakımsızlığın sonucu oluşan köhneme sözkonusudur. Korumanın pahalı oluşu ve buralarda yatırım isteminin bulunmayışı, özellikle nüfus kaybeden yerleşmelerde korunması gereken değerler için bir dezavantaj oluşturmaktadır.

"Önemli olan, çağdaş toplumun politik yaşamına egemen olan büyük menfaat gruplarının, bütün kültürel endişelerden soyunmuş olarak, kentlerin sırtından çıkardıkları ve her türlü sağlıksız gelişmeyi teşvik eden kötü arazi kullanma eğilimlerini frenlemektir. Bu da yine tüm halkın, bütün katları ile sorunun sadece kültürel boyutlarını değil, fakat ekonomik boyutlarını da bilinçlendirmelerine bağlıdır. Yasaların, bu yasaları yürütmekle görevli kurumların ve yetkili

SEMA - 1

KAYNAK : YTÜ, KENTSEL- YENİLEME KORUMA BİLİM DALI SEMİNER
ÇALIŞMASI, 1990

kurulların varlığına karşın başarısızlık ortadadır. Koruma kararlarının yasal dayanağı "kamu yararı"dır. Tarihi çevrenin korunmasına karşı çıkmanın temelinde kamu yararı ile kişisel çıkar çatışması yatmaktadır" (Ahunbay, Z.1995, s:71-74).

2.3.2. DEĞİŞEN YAŞAM TARZINA VE YAPI TEKNOLOJİSİNE UYUMSUZLUĞUN YARATTIĞI PROBLEMLER

"Toplumsal ve kentsel yaşamın, ekonomik yapı ve ilişkilerin, aile kuruluşu ve bireyler arasındaki iletişimin düzeyinin hızla değişmekte olduğu, eski yapılar ve bunların oluşturdukları kent kesimlerinin bu değişikliklere ayak uyduramadığı sık sık belirtilmektedir" (Üstünkök, O. 1981, s:273).

"Ahşap konut dokusunun hakim olduğu Osmanlı kentleri büyük yangınlar sık sık yeniden yapılmak zorunda kalıyordu. Eğer bir çevresel süreklilik varsa, bu aynı yapım süreçlerinin kullanılmasından kaynaklanıyordu. Özellikle Cumhuriyet sonrasında ahşap konut yapım süreçleri yerini betonarme ya da kagir konut yapım süreçlerine bırakınca, yapım süreçlerinin değişmesinin getirdiği, çevresel görünümde bir kesiklik olmuştur" (Tekeli, İ.1989, s: 31).

"Tarihi çevre dokusu kuşkusuz bugünkünden farklı bir sosyo-ekonomik yapının mekana yansımış biçimidir. Tarihi çevrenin en önemli öğeleri olan yapıların dönemi içindeki kullanma amacı ve sağlıklılaştırıldıkları zaman bu amaca uygun işlevi sürdürüp sürdüremeyecekleri, ya da yararlı başka işlevleri nasıl üstlenecekleri ileri sürülemez. Bu tür yargıların yüzeysel gözlemlerle değil, çeşitli ölçeklerdeki teknik ve uzmanlık gerektiren çalışmalarla belirlenleştirilmeleri daha doğrudur" (Şahin, İ.1990, s: 72-85).

Koruma çalışmalarında hedef, bir tarihi belge olan yapının, estetik niteliklerinin de göz önüne alınması ile, en az müdahale yolu ile zaman içinde oluşan bozulmaların sağlamlaştırılması ve yaşatılmasıdır. Yapılacak olan her müdahale, yapının özgünlüğünü belirli ölçüde zedeleyeceğinden yapıyı yok olmaktan kurtarmak amacı ile malzeme bozulmalarının önlenmesi, bozulma nedenlerinin araştırılarak giderilmeye çalışılması, koruma çalışmalarının temel hedefidir. Tarihi yapılarda sağlamlaştırma ; yapının malzeme ve strüktürünün bağlayıcı, birleştirici ve taşıyıcı yeni malzemelerle

güçlendirilmesidir. Restorasyon ise, yapının özgün durumunu fiziksel ve kavramsal olarak yeniden yaşama döndürme anlamındadır (Ersan, A. 1988, s: 24-27). Yapının inşa edildiği özgün malzemenin maksimum oranda kullanılması, bu malzemenin elde edilemediği durumlarda yeni malzemenin renk, tekstür, biçim ve oranları ile eskiye uyumlu, ancak yeni olduğunu belli etmesi ve özgün malzeme ile yarışmaması istenmektedir.

Taş yapılarda karşılaşılan doğal bozulma süreci sonucunda oluşan hasarların giderilme yöntemleri ve çözüm yolları konusunda çeşitli alternatifler olmakla birlikte hepsinden tam çözüm elde edildiği söylenemez. Kerpiç malzemelerde de çeşitli sorunlarla karşılaşılmaktadır. En önemli sorun kerpiğin dayanıksızlığıdır. Geleneksel tuğla boyutlarının günümüzde üretilen boyutlardan farklı oluşu da bir diğer problemdir (Ersan, A, 1995, s: 24). Türkiye koşullarında ahşap yapıların restorasyonlarında, ahşap yapı elemanlarının çürüyen kısımlarının temizlenerek ek yapılması malzeme işçilik açısından en uygulanabilen gözüken yöntemdir (Ersan,A.1995, s: 24-27). Özellikle ahşap yapıların oluşturduğu kent kesimlerinde tek tek ya da toplu halde korumanın lüks denecek denli pahalı teknik işlemler gerektirdiği, bu işlemler toplumun kalkınma ve gelişme istemlerine ters düştüğü için maliyetin daha da arttığı, yeni yapının ise göreceli olarak ucuz olduğu görülmektedir.

2.3.3. ENVANTER, TEKNİK KADRO VE EĞİTİM EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN PROBLEMLER

"Ülkemizde tarihi çevre koruma eyleminin bilimsel altyapısı diyebileceğimiz envanterler, eksik, güncelleşmemiş ve koruma amaçlı yapılmamıştır. Bir yapının restorasyon yöntemi saptanırken, içinde bulunduğu kentten, ülke bütününden, korunması gerekli değerleri açısından bir irdeleme yapmak gerekmektedir. Bu irdeleme ile yapının,plan düzeninden, malzemesine, bütün mimari elemanları üzerinde gerçekleştirilmeden, bozulma durumu ve nedenleri belirlenmeden, uygulama yöntemi belirlenemez. Sağlıklı bir koruma kararı için bu çalışmaların tümünün envanter aşamasında bitirilmiş, önceliklerin saptanmış olması gerekmektedir" (Binan, C.1993, s: 51-52)

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun aldığı 4.3.1988 tarihli kararında tek yapıların ve korunacak sitelerin saptama, sınıflama ve koruma ilkeleri saptanmıştır. Buna göre

korunması gereken yapıların yaşatılabilmesi için çağdaş anlayış içinde işlev verilmesi düşüncesini benimseyen kurul ; bu anlayışa koşut olarak kullanımın ve işlevin gerektirdiği zorunlu onarım ve değişimlerin ölçüsünü ve hangi tür yapılara ne şekilde uygulanacağını belirlemek üzere saptamalar yapmış ve yapı sınıflamasını 3 grupta toplamıştır (Yapı, 1995, sayı 161, s: 28).

Buna göre;

I.GRUP YAPILAR : Değerlendirmede aranan ve 2863 sayılı kanunda belirtilmiş bulunan özelliklerden çoğuna, üstün değerlere sahip olması nedeni ile gelecek kuşaklar için içi ve dışı ile olduğu gibi korunması gereken, malzeme değişikliği yapılmadan, sadece bakım ve koruma onarımı gerçekleştirilebilecek, ayrıca binanın yaşamını devam ettirebilmesi için zorunlu tesisatın konulabileceği veya mevcudun değiştirilebileceği yapılar I.Grup olarak tanımlanmıştır.

II.GRUP YAPILAR : Değerlendirmede aranan ve 2863 sayılı kanunda belirtilmiş bulunan niteliklerden, özellikle çevresel niteliklerinin önemi açısından cephe gabarisinde ve cephesinde değişiklik olmamak koşulu ile taşıyıcı sistemde, iç kısmında, iç ve dış mazemesinde değişiklik yapılabilecek yapılar, II.Grup olarak tanımlanmıştır.

III.GRUP YAPILAR : Değerlendirmede aranan ve 2863 sayılı kanunda belirtilmiş bulunan niteliklerden, özellikle çevresel niteliklerinin önemi açısından cephe özelliklerine sadık kalınmak üzere, gabarisinde bazı değişiklikler yapılabileceği gibi, yeni yeri belirlemek koşulu ile taşınabilecek, taşıyıcı sistemde, iç kısmında, iç ve dış malzemesinde değişiklik yapılabilecek, yenilenebilecek yapılar III.Grup olarak tanımlanmıştır.

IV.GRUP YAPILAR :Çevresinin tümü gerek mimari gerekse gabari bakımında yenilenmiş ve tek başına korunma şansını kaybetmiş veya mimari özelliğini tümü ile yitirmiş veya kamu yararına kaldırılması gerekli olan yapılar olup, gerek görüldüğünde röleve veya yeterli miktarda fotoğrafları koruma kuruluna iletilip, karar alındıktan sonra yıkılarak yerine Koruma Kurulu önerisinde yapılabilecek yapılardır.

Daha sonra bu gruplama Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 28 Şubat 1995 günü yaptığı toplantıda değişikliğe uğramış ve yeniden taşınmaz kültür varlıklarının koruma, bakım ve onarımlarına ilişkin ilke kararı almıştır. (EK- 7) Buna göre ;

"Taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında en önemli sorun, yapılacak müdahalenin (restorasyonun) niteliğidir. Her yapının kendine özgü sorunları ve bunlara tekabül eden restorasyon kararları olduğu için tüm yapıları kapsayacak ve müdahale biçimini belirleyecek genel sınıflandırmaların uygulamada yanlış sonuçlar verdiği saptanmıştır. Bu nedenle koruma statüsü kazanmış yapıların restorasyonuna ilişkin kurul kararlarına temel olacak ilkeler yeniden gözden geçirilmiş ve restorasyonun doğasına daha uygun olduğu kabul edilen aŗağıdaki tanımlar yapılmıştır.

Yapı Grupları

Yapılar kendi baŗlarına bir tarihi ve estetik değer taŗımaları ya da kentlerin tarihi kimliğini oluŗturan kentsel sitler, sokaklar ve sil etlerin öğeleri olarak iki gruba ayrılmıştır.

I.Grup Yapılar

Toplumun maddi tarihini oluŗturan kültür verileri içinde (askeri ve dini yapıları da içermek üzere) tarihi, anı ve estetik nitelikleri ile korunması zorunlu yapılar :

- a) zg n iŗlevi konut olmayan yapılar,
- b) zg n iŗlevi konut olan yapılar olarak ikiye ayrılmıştır.

II.Grup Yapılar

Kent ve  evre kimliğine katkıda bulunan giderek yok olan geleneksel ve yöresel yaŗam biçimini yansıtan yapılardır.

Anıt Tanımı Ve Türleri

"Avrupa Konseyi Kültürel İŗbirliği Konseyi Mimari Mirası Koruma Envanteri (Inventory of the European Cultural Heritage, IECH)  alıŗmalarında anıtı : "Tarihsel, artistik ya da arkeolojik önemi olan tek yapı veya yapı grupları" olarak tanımlamıştır" (Baykal, F.1983, s: 12-13).

IECH Anıtları çalışmalarında kullandıkları işlevin türüne ve sahip oldukları değerin önemine göre iki sınıfa ayırmaktadır

1.Kullanıldıkları İşlevin Türüne Göre Anıt Türleri

- * DİNİ MİMARİ ÖRNEĞİ ANITLAR : Manastır, kilise, cami, imaret, lahit, mezar, kümbet vb.,
- * ASKERİ MİMARİ ÖRNEĞİ ANITLAR : Kale, kışla, sur, siper, vb. ,
- * KAMU SİVİL MİMARİ ÖRNEĞİ ANITLAR : Saray, köşk, yalı, devlet yapıları, belediye yapıları, çan kuleleri,
- * ÖZEL SİVİL MİMARİ ÖRNEĞİ ANITLAR :Oteller,konutlar,mağazalar vb
- TARIMSAL VE ENDÜSTRİYEL MİMARİ ÖRNEĞİ ANITLAR : Çiftlik, anbar, değirmen, köprü, tünel, fabrika vb.

2. Sahip Oldukları Değerin Önemine Göre Anıt Grupları

- 1. DERECEDE KORUNACAK ANITLAR : Bütünleşmiş korumayı gerektiren eserler ;
- 2. DERECEDE KORUNACAK ANITLAR : Sürekli değişimler sonucunda özelliğini yitirmiş, uzman yetkililerce korunması gereken bazı parçaların dışında değişimine izin verilebilecek eserler ;
- 3. DERECEDE KORUNACAK ANITLAR : Yerlerine , gerektiği takdirde çevreye uyumlu, tarihi çevrenin niteliğini bozmayan yeni yapıların inşa edilebileceği eserler.

"Koruma konusunda çaba gösteren ve "tutarlı görüşleri savunan küçük bir grup" dışında ülkemizdeki örgütler ve teknik kadro olanaklarının çok kısıtlı olduğu; gerekli kadro ve örgütlenme olmadığından dolayı"... uygulama alanı bulunmayan "tarihi eserlerin

korunması ve değerlendirilmesi" konusunda sürdürülen eğitimin pratikten kopukluğu nedeni ile başarılı olmadığı; mimar, kent plancısı ve restorasyoncularımızın uygulamadan tamamen kopuk, olsa olsa batıdaki örnekler hakkında bir miktar fikir sahibi olarak yetiştikleri ; öğretim sonra da, uygulama yapamayışları dolayısı ile, bu konuda ülkemizde yeterli tecrübe ve bilgi birikimi olmadığı geçmişte sık sık ileri sürülmüştür. Tarihi çevre korunması ile ilgili olarak tüm ileri sürülen güçlükler içinde en geçersiz olanı kadro, eleman ve eğitim konusundakilerdir. Çünkü koruma konusunda çaba gösterenler ülkemizde ne küçük bir gruptur, ne de sadece belli uğraşı dallarından oluşmaktadırlar. Türkiye'de bireysel eski eserler ve tarihi çevre dokuları ile dolaylı ya da doğrudan ilişkili görevler üstlenmiş çok sayıda devlet kuruluşu, yüksek eğitim kurumu, kamu yararına çalışan vakıf, dernek ve benzerleri ile belediye örgütleri bulunmaktadır. Bu sayıların kadrolarında gene dolaylı ya da dolaysız olarak koruma konusu ile ilgilenmesi gereken çok sayıda şehirci, mimar, sanat tarihçisi, arkeolog ve diğer disiplinlere mensup meslek adamı çalışmaktadır" (Şahin, İ.1990, s: 79)

Günümüzde koruma ile ilgili yasal dayanakları oluşturan 2863 sayılı kanun ile bu kanunda değişiklik yapan 3386 sayılı kanunları bu açıdan irdeleyecek olursak ;

2863 sayılı kanunun amaç tanımı yaptığı 1. maddesinde, uygulamada yer alacak kişi ve kurumlara yön verecek hiçbir belirleyici ilke yer almamaktadır. Adı dahi verilmeden bu önemli konu koruma kurullarına bırakılmıştır.

Yine yasaya göre 20. yüzyılda yapılmış taşınmazlardan sadece Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın gerek gördükleri korunmaya layık görülmüştür. (Madde: 6/b)

Ancak bu durumda daima yetersiz kadrolarla çalışan Kültür Bakanlığı'nın çağımıza ait kültür varlıklarını kısa zamanda ve yeterince tespit edip tescil ettireceğinden kuşku duyulmakta idi.

Yeni yasa ile Bakanlığın tespit işinde başka kurum ve kuruluşlardan da, örneğin öğretim kurumlarından yararlanılmasına olanak sağlamakta, hatta bu olanaktan yararlanılması için yol göstermektedir.

Ancak bu maddenin 2. fıkrası sakıncalı bir ifadeye sahiptir. Fıkranın 2. cümlesi : "Devletin imkanları gözönünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir."

Önce "devletin imkanları" ifadesini ele alacak olursak : Yalnız tespit ve tescil için devletin imkanları göz önünde tutulacak kadar kısıtlı değildir. Çünkü yasanın "Haber verme zorunluluğu" başlığı altındaki 4. maddesi bunları bulan, bilen herkesin haber vermesi gerektiğini söyler. ilimsel ve sistematik tespit ise Bakanlığın mevcut elemanları ve yardımcı kurum ve kuruluşların olanakları ile belirli bir süre içinde yapılacaktır. Tespit işleminden önce yok olmayı önlemek için sadece yönetmeliğe, yıkılacak durumda olan ve yıkılması istenenler için izin alınması şartının korunması yeterlidir. Devletin imkanları, ancak çok önemli ve fıkroda yazılı özellikleri olan taşınmaz kültür varlıklarının kamulaştırılması söz konusu olduğunda göz önüne alınacaktır.

Yeni yasanın olumlu hükümlerinden biri de "İzinsiz müdahale ve kullanma yasağı" başlığı altındaki 9.maddedir. Evvelce belediyeler "Yıkım İmar Kanunu'na göre ruhsata veya izne tabi değil" diyerek, pek çok kültür varlığımızın yıkılmasından haberdar olmadıklarını ileri sürerek, sorumluluk almaktan kaçarlardı. Yeni kanun her türlü fiziki müdahale için izin almayı şart koşmuş ve bunun için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na müşterek yönetmelik yapmak görevini vermiştir.

2.3.4. TARİHİ ÇEVRENİN KORUNMASINDA PLANLAMA ÖGELERİNİN "KORUMA PLANI" ROLÜ VE YARATTIĞI SORUNLAR

A. KORUMA PLANI - KENT PLANI İKİLEMİ

Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusu bir planlama sistemi içinde değerlendirilmektedir. 2863 (değişik 3386) sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre koruma çalışmalarından doğrudan sorumlu kuruluş olarak Kültür Bakanlığı görev yapmakta, koruma şeklini saptama ve onaylama yetkisi ise Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile ilgili Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları aracılığı ile kullanılmaktadır. Kültür Bakanlığı'nın ve ilgili kuruluşların imar planlarının yapımı sırasında bağlayıcı görüş bildirme yetkileri vardır.

Korumada ilk işlem saptama (tespit)ve belgelemedir (tescil).Bir varlığın korunacak değeri sayılabilmesi için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun ilgili maddelerine göre Kültür Bakanlığınca oluşturulan saptama kurulları tarafından belirlenmesi, sınıflandırılması ilgili koruma kurulu tarafından onaylandıktan sonra tapuya kaydedilmesi ve ilgililere duyurulması gerekir. Saptanan ve belgelenen kültür varlıkları ilgili Bakanlıklara, Valiliklere, Belediyelere, Müzelere ve Tapuya Kültür Bakanlığı ilgili birimleri aracılığı ile duyurulur. Saptama (tespit) ve belgeleme (tescil) çalışmaları, çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı gibi çeşitli ölçeklerdeki (1/25.000, 1/10.000, 1/5.000, 1/1.000) fiziksel planlama çalışmalarında plan araştırmasında, yapımında ve onayında kesin veri olarak alınır.

2863 sayılı kanunda değişiklik yapan 3386 sayılı kanunda sit tanımı ve türleri tanımlanmıştır. Buna göre :

Sit ; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini temsil eden arkeolojik, kentsel, doğal, tarihi vb. açılardan bütünlük gösteren kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan attığı yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

Arkeojik Sit ; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli ugarlıkların yeraltında yerüstünde ve sualtındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari vb. özelliklerini belli bir bütünlük içinde yansıtan her türlü kültür kalıntılarının yer aldığı alanlardır.

Kentsel Sit ; kentsel, yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ile dönemin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasını, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlardır.

Doğal Sit ; bilimsel, estetik, ekolojik, biyolojik, hidrolojik, jeolojik, jeomorfolojik, peyzaj ve kültürel özelliklerinden dolayı özel önemi olan ve ülkemizin çeşitlilik, doğallık, bütünlük, benzersizlik, duyarlılık vb. açılardan tipik örneklerini içeren korunması gerekli alanlardır.

Tarihi Sit ; önemli tarihsel olaylar geçtiği için korunması gerekli olan alanlardır. Bir alanın koruma kurulunca sit olarak ilanı, bu alandaki imar planı uygulamasını durdurur. Daha önce düzenlenen ve kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda hatalı ya da yetersiz kararlar alınmış sit alanlarında plan kararlarının değiştirilmeleri gerekli görülen durumlarda yürürlükteki imar planları iptal edilerek yeni bir "Koruma Amaçlı İmar Planı" yapılması öngörülür. "Koruma Amaçlı İmar Planı" yapılıncaya kadar yapılanma isteklerinin karşılanması, yeni yapıların denetim altına alınması amacı ile ilgili koruma kurulu tarafından 1 ay içinde "Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları" belirlenir. Geçiş dönemi yapılanma koşulları belirleninceye kadar da "Yapı Yasağı" konur. Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları uygulanan yörelerde yeni yapı veya onarım ruhsatı almak için yapılan başvurularda geçiş dönemi yapılanma koşullarına göre hazırlanan projeler ilgili kurullarda incelenerek onaylanır ve belediye denetiminde uygulamaya konur. İlgili valilikler ve belediyeler hazırlayacakları koruma amaçlı imar planını en geç bir yıl içinde ilgili koruma kuruluna vermek zorundadır. Koruma kurulunca uygun görülen plan, belediye veya valilikçe de onaylanarak yürürlüğe girer.(*).

"Türkiye'de koruma olayı, bir planlama konusu olarak kabul edilmeye başlandığından beri bu planın nasıl yapılacağına değişik açılardan yaklaşılmış, planlama eylemi ve plan türü üzerinde çeşitli fikirler ortaya atılmıştır "(Baykal, F. 1983, s: 32).

Korunacak çevre için yapılacak planlara Koruma Planı, Koruma- Geliştirme Planı, Koruma- Geliştirme- Değerlendirme Planı gibi adlar önerilmiştir.

(*)3386 sayılı yasanın 14. maddesinin d bendinde; "Koruma kurulları koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip, onaylar." ile "kamu kurum ve kuruluşları (belediyeler dahil) ile gerçek ve tüzel kişiler koruma kurullarının kararlarına uymak zorundadır." hükmü Koruma Amaçlı İmar Planlarını incelemek ve onamakla görevli kurumun koruma kurulları olduğunu net bir biçimde ortaya koymaktadır. Buradaki hükümle, kurulun aldığı kararlara tüm tüzel ve gerçek kişilerin uymakla yükümlü oldukları da belirtilmektedir. Bir başka deyişle Koruma Amaçlı İmar Planı belediye meclislerinde kabul edilmek zorundadır.

Yasanın 17. maddesinde ise koruma kurullarının kararları uygulamada zaman açısından sorunlarla karşılaşmaması için çeşitli önlemler alınmıştır. ".....değişiklik teklifi bu tebligattan sonra en geç bir ay içinde belediye meclisince karara bağlanır. Bu süre içinde gereken karar alınmadığı takdirde belediye meclisi kararlarına gerek kalmaksızın koruma kurullarınca karara bağlanan hususlarda değişiklik teklifi kesinleşir....." denilmektedir.

3386 sayılı yasanın d bendinde koruma kurullarının Koruma Amaçlı İmar Planı ve bunların her türlü değişikliklerini inceleyip onaylar.... kamu kurum ve kuruluşları (belediyeler dahil) ile gerçek ve tüzel kişiler koruma kurulları kararına uymak zorundadır demektedir. Bir yandan da 17. maddede "Koruma kurulunca uygun görülerek, belediye ya da valilikçe onaylanan koruma amaçlı imar planı" hükmü ile yetki karmaşası ortaya çıkarmaktadır. Koruma Amaçlı İmar Planı öğelerinden planıcı-kullanıcı- uygulayıcı- kurul beşlemesinde en baskı gücünü yaratan kullanıcı ile bu baskı ile dorudan karşılaşan uygulayıcı arasındaki etkileşim seçimle başa gelen ve yerini korumak amacı ile seçmeni olan kullanıcıya çeşitli tavizler vermek durumunda kalan uygulayıcı sorumluluğu koruma kuruluna aktarmayı seçmektedir.

Bu konuda ortaya atılan fikirleri iki grupta toplayıp inceleyebiliriz.

"Bu görüşe göre korunması gerekli alanlarda plan seviyesinde bir takım genel kararlar verilmelidir. Verilen bu plan kararları altyapı ile ilgili kararlar, kullanımla ilgili kararlar, yeni yapılaşma koşullarını belirleyen bölgeleme kararları v.b. kararlar olup, bir koruma planı çerçevesinde toplanmalıdır. Yani imar planı ile global kararlar verilip, sonra imar planı kararları ile bütünleşen koruma kararları getirilmeli ve bir sonraki aşamada da uygulamaya dönük proje çalışmaları yer almalıdır" (Baykal, F. 1983, s: 32).

Öncelikle genel durumun gözden geçirilmesi, tarihi yapıları saptama ve tescil işlemlerinin yapılması, restorasyon tekniklerinin belirlenmesi, daha sonra varolan plan ilkelerinden yola çıkılıp, koruma planının yapılması (Şema -2) öngörülmektedir.

Bu bakış açısına göre, "imar planları koruma planları ile saptama çalışmalarının ortasında yer almaktadır."

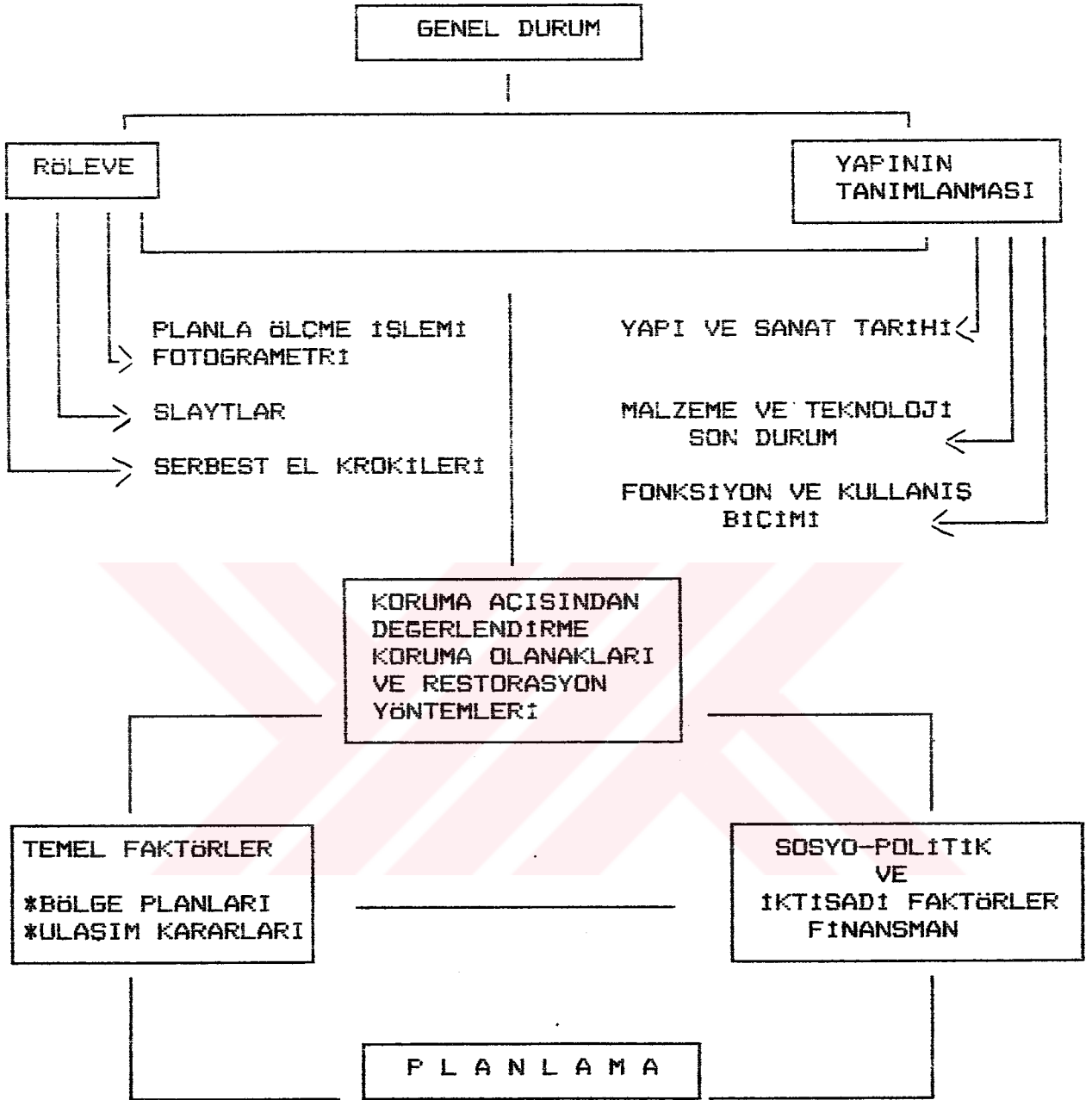
Koruma planlarının imar planı dışında bir planlama olarak ele alan bu yaklaşımlarda koruma olayı, nüfus, arazi kullanımı ve ekonomik yapı gibi olgulardan soyutlanarak ele alınmaktadır.

Oysa hızlı büyüyen kentlerde koruma olayı yaşayan kentten soyutlanamaz, kentten ayrı düşünülemez. Tarihsel çevre olayı, toplumdan ve toplumun tüm ekonomik sosyal ve kültürel yapısından ve diğer verilerden soyutlanamaz.

"Toplumun ve kent gelişmesinde, arazi ve tarihi çevrelerin planlama içeriğinde değerlendirilmesi" ve sağlıklaştırma çalışmalarının koruma çalışmalarına girmesi, koruma olgusunun imar planlarından soyutlanamaz bir kent gerçeği olduğunu ortaya koymaktadır.

"İmar planları, kent bütünü içindeki tüm koşulları içeren ve çeşitli fonksiyon alanlarını nicelik ve niteliklerine göre düzenlenen planlardır. Tarihsel çevre ve taşınmaz değerler de fonksiyon alanlarının verileri olarak sadece imar planları içinde yorumlanarak düzenlenebilir" (Baykal, F. 1983, s: 35)

"Konuya bu açıdan yaklaşıldığında "Eski Kent Mekanlarının" düzenlenmesinde "Kent Planlama" bütünü sistematığından hareket etme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aslında yaşayan

SEMA - 2

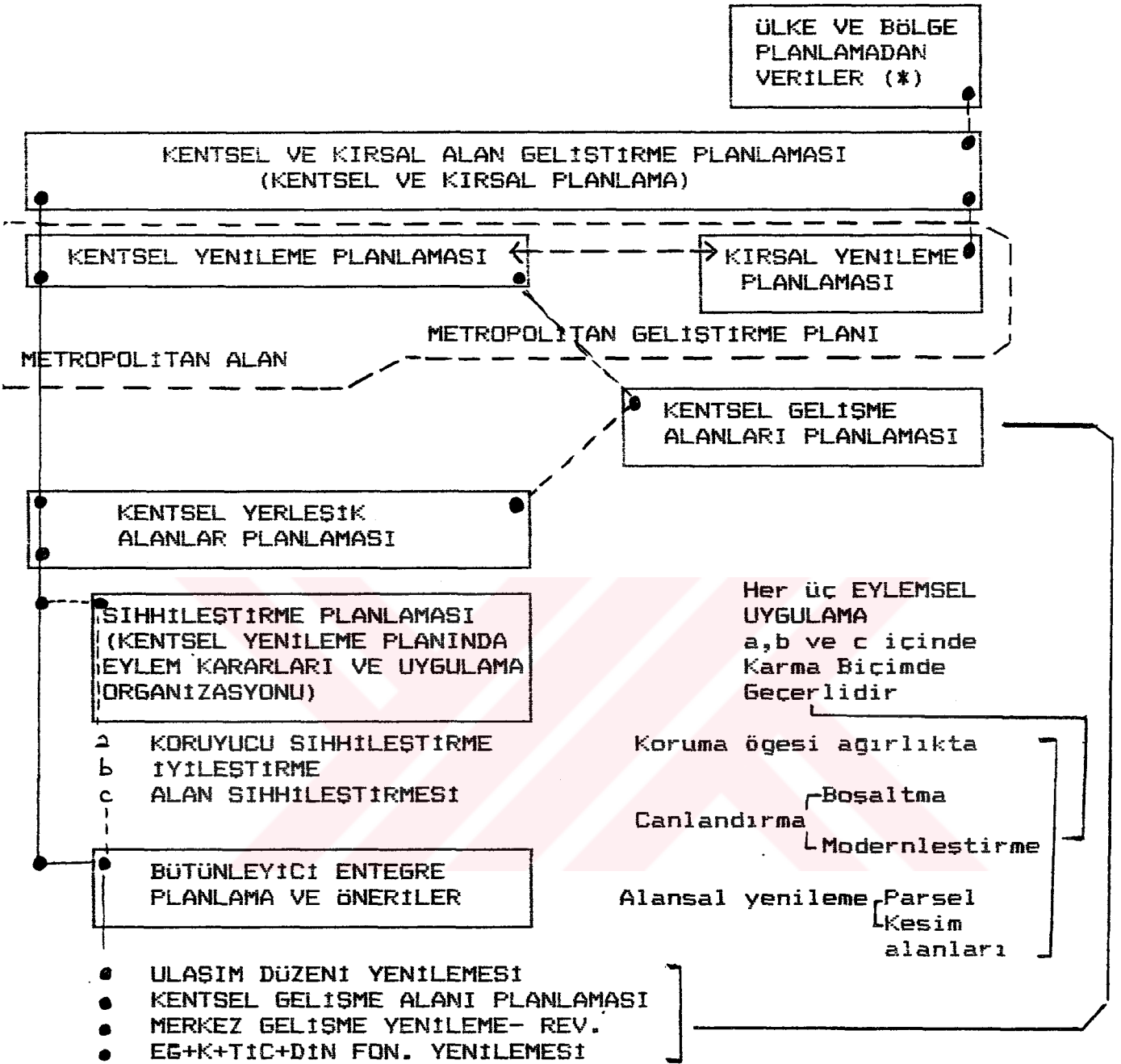
KAYNAK : FÜGEN BAYKAL, ÜLKEMİZDE DOĞAL VE TARİHİ ÇEVREYİ KORUMA ÇABALARI (Master tezi), YÜ. 1983, İstanbul

kent parçalarının korunması özel bir uğraş dalından çok, genel planlama sürecinin ağırlıklı bir kısmını oluşturmaktadır. Yani koruma planlaması kent planlaması bütünü içinde aynı yöntem öğeleri ile oluşturulacak, daha geniş kapsamlı envanter ve analizlere bağlı olan bir "imar uygulama planı"dır. Sit planlaması ise normal planlamanın içinde ve mevcut yerleşilmiş alanların düzenlenmesine ilişkin bir olaydır. "İster makro, ister mikro ölçekteki planlamalarda, tarihi ve doğal sit alanlarının temel veri olarak alınması ve bu temel verilerin şehrsel planlamasına montajı yapılacak veriler olarak değil, şehrsel geliştirme projelerinin doğal analitik sentez değerlendirme verileri içinde bütünleyici, planlamayı önemli ölçülerde etkileyici veriler" olarak kabul edilmeleri gerekmektedir" (Baykal, F. 1983, s: 35)

"Eski Kent Mekanları" planlaması, tüm yerleşik alanlar planlaması içinde, ülkesel, bölgesel, kentsel ve kırsal alan planlamaları arasında yorumlanmalı ve ilişkisi belirlenmelidir. (Şema-3) Planlama bütünü içinde yorumlanması gereken kent içindeki "Tarihi Kent Mekanlarının" düzenlenmesi ilkeleri 6 ana aşamadan oluşmaktadır.

- 1.Hazırlık aşaması
- 2.Gerçek modelin tanımlanabilmesi için bilgi toplama organı,
- 3.Plan kararları- ön plan seçenekleri aşaması,
- 4.Karar verme aşaması
- 5.Kesin plan uygulaması
- 6.Uygulama aşaması

Kentsel Sit Alanlarının Planlaması, özel bir planlama türü olsa da, genel çerçevesi ile diğer planlardan farklı düşünülemez. Çünkü planlama, bir karar verme sürecidir. Bu süreç, değişik planlarda, değişik detaylar içerse de, genel hatlar aynıdır. Planlama, eyleme öncülük edecek düşünce sistemini kurar, teorik ve varsayımsal yapı getirir. Kurulan sistem mevcut durumundan bağımsız, fakat mevcut aksaklıkları yanıtlayabilecek bir sistem olmalıdır. Sistemde en önemli nokta "Gelişme ve Değişme" kavramlarının gözönünde tutulmasının gerekliliğidir. (Şema- 4)

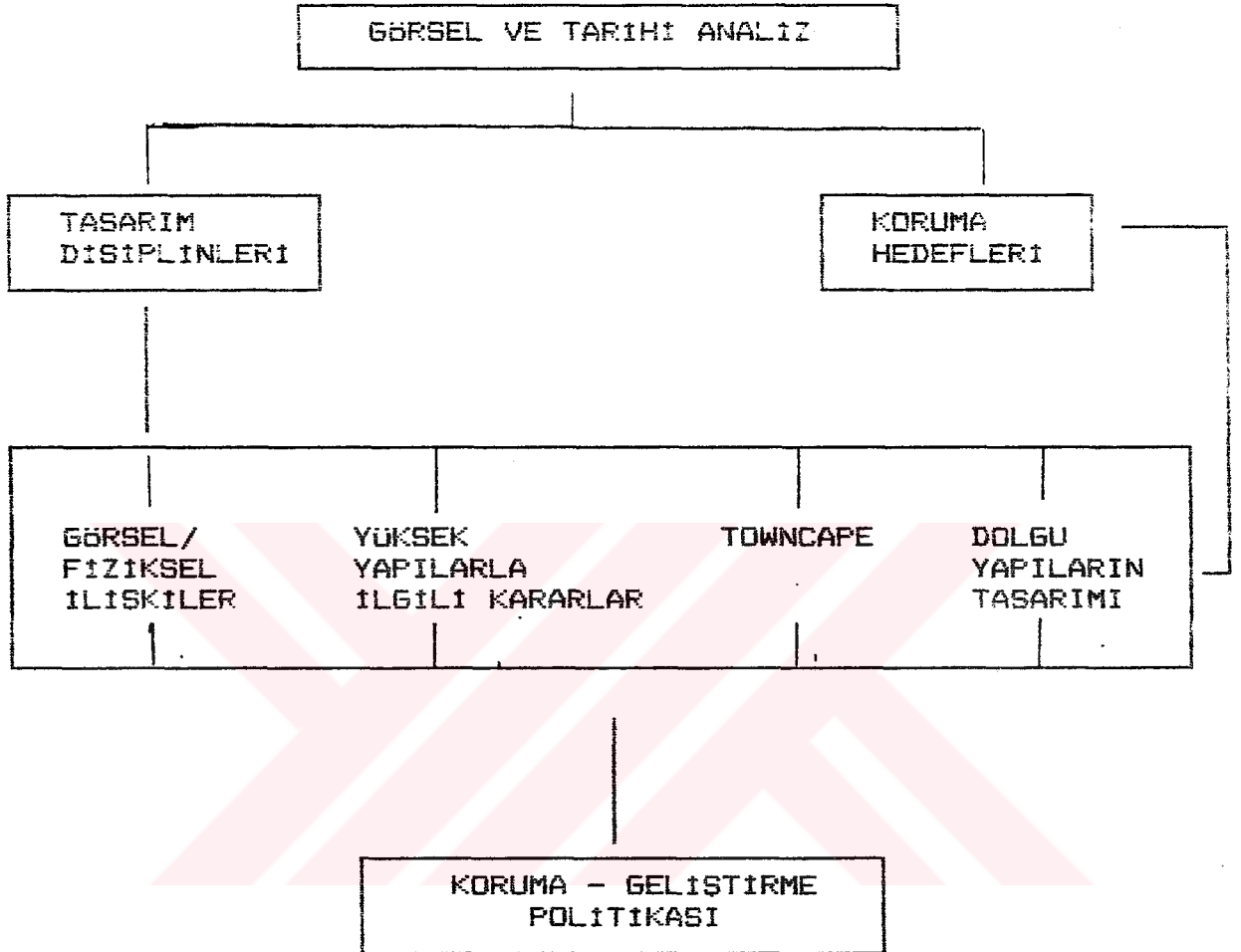

Kentsel- kırsal gelişme alanları için yerseçimi

(*) Bölgesel nüfus tahminleri
Bölgesel sektör analizleri
Bölgesel kapasitelerin arttırılması
Otonom karar beklentileri

YATIRIMLAR

-Yatırım boyutları
-Etkileşim
-Genel yerleşim
-Yerseçimi veya özellikleri
-İstihdam gücü

SEMA - 4

KAYNAK : FÜGEN BAYKAL, ÜLKEMİZDE DOĞAL VE TARİHİ ÇEVREYİ KORUMA ÇABALARI (Master tezi), YÜ. 1983, İstanbul

B. KORUMA AMAÇLI İMAR PLANINDA ÖĞELERİN DAVRANIŞLARINDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Koruma Amaçlı İmar Planının öğeleri kullanıcı, uygulayıcı, koruma kurulu ve plancı olarak ele alınacak olursa;

*Kullanıcı; planlardan en çok etkilenen kesim olmasına rağmen planla ancak yapıp bittikten sonra çıktığı askı evresinde tanışmakta ve planın uygulaması sırasındaki etkilerini bilememektedir (Kahraman, A. 1992). En önem verdiği nokta kendisine ait parsellerdeki yapı hakkı ve oranı olmaktadır. Kullanıcı, sosyo-ekonomik gelişmesine karşı bir engel olarak gördüğü koruma amaçlı imar planının iptali için seçim ile beldesi hakkında karar alma, uygulama yetkisi verdiği uygulayıcıya çeşitli yollardan baskı yapmaktadır. Seçim aşamasında Koruma Amaçlı İmar Planı kararlarının kaldırılmasına ilişkin seçmene yönelik vaatler kullanıcıya daima cazip gelmektedir.

*Uygulayıcı; Koruma amaçlı imar planı sürecinde onay aşamasına kadar kullanıcıdan gelen yoğun baskıları plancıya ve bölge koruma kuruluna aktararak, "sit alanı sınırlarını- koruma bantlarını daraltmak, tescilli yapı sayılarını ve parsel bazındaki kısıtlamaları hafifleterek yapılaşma haklarının artırılması doğrultusunda baskı yapmaktadır (Kahraman, A. 1992).

Elindeki mali olanakların ve teknik personelin yetersizliği nedeni ile uygulayıcı koruma amaçlı imar planına getirilen kısıtlamalar minimuma indirilmediği sürece planın gerçekleşme aşamasında zorluklar çıkacağını kabul etmekte ve bu düşünce ile davranışlarını biçimlendirmektedir.

*Koruma kurulu; uygulayıcıda henüz yeterince gelişmemiş olan koruma bilincini oluşturma çabasında olup, koruma amaçlı imar planı amaçlarına ulaşmasına çalışmaktadır (Kahraman, A. 1992, s: 92-110). Bölge koruma kurulu, korunması gerekli değerlerin denetlenmesini uygulayıcıdan beklemektedir. Plancıdan ise korunması gerekli değerlerin algılanabilirliğini artırıcı düzenlemeleri yapmasını beklemektedir.

*Plancı bir yandan uygulayıcının, bir yandan bölge koruma kurulunun üzerinde oluşturduğu ve zaman zaman da birbiri ile çelişen baskıları ile karşı karşıyadır (Kahraman, A. 1992, s: 92-110).

Uygulayıcı, kullanıcıdan gelen yapılaşma haklarının arttırılması gibi talepleri plancıya iletirken bölge koruma kurulları ise tam aksini yani korunacak değerin öne çıkması için gerekli faktörleri plancıdan beklemektedir.

Bölge koruma kurulu uygulayıcı ve kullanıcının beklentilerini kamu yararı doğrultusunda ortak noktaya getirme çabasındadır. Burada bölge koruma kurulu geçmişten gelen emanetlerin en sağlıklı şekilde geleceğe aktarılmasını amaç edinmişken, uygulayıcının beklentisi ise her ne şekilde olursa olsun uygulama sürecinde hiçbir güçlük ve baskı ile karşılaşmama yönündedir.

Plancının buradaki amacı ise kamu yararını gözeterek oluşturulan koruma amaçlı imar planının uygulanabilir nitelikte olmasını, uygulayıcının belirli baskılara karşı planı benimseyerek sahip çıkmasını sağlamaya çalışırken, korunması gereken değerleri koruyacak, mekanın imajını bozmadan geleceğe aktarma çabasındadır.

Gerek planlama- koruma amaçlı imar planı uygulamasının getirdiği ikilemler ve gerekse Kurul-Yerel Yönetim ikileminde beklentilerin farklı olması, sistemdeki karmaşıklığı arttırmakta, planların uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır.

3. BÖLÜM : KORUMADA KURUMSAL TEMEL OLAN KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULLARI VE İŞLEYİŞ BİÇİMİ

Ülkemizde kurumsal yapı gelişimi bölümünde anlatıldığı gibi korumanın kurumsal anlamda temeli müzecilik olurken ; bu konuda ilk örgütlenme Gayrimenkul Eski Eserler Ve Anıtlar Yüksek Kurulu'dur.

3.1. 1983 YILI ÖNCESİNDEKİ KURUMSAL YAPI :GEEAYK

"1951 yılında kurulan Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yapısı, ülkemizin o tarihteki eski eser bilinci ve koruma anlayışını yansıtmaktadır (*). Anıtlar Yüksek Kurulu, koruma olarak anıtsal yapılar ile sınırlı kalmıştır. Bu nedenle kurulda arkeologlar, sanat tarihçileri, tarihçiler, mimarların yanı sıra, sadece Müzeler Genel Müdürü ile Vakıflar Genel Müdürü yer almış, Bayındırlık Bakanlığı'na 1 üye ile katılma hakkı tanınmıştır. Kurulda, şehir plancısı, ekonomist, doğa bilimci, hukukçu, sosyolog gibi meslek adamlarının eksikliği nedeni ile antik eserler, anıtlar, sanat ve mimarlık tarihinin ilgi alanına girebilen önemli sivil mimarlık örnekleri dışında, toplumun tüm katlarının mimari belgelerini, doğa güzelliklerini, korumaya yönelik olamamıştır" (Çeçener, B.1981, s: 262-263). 1605 sayılı yasa ile, 1972 yılında 6785 sayılı İmar Yasasına getirilen en büyük değişiklik , Ek 6. madde ile getirilen SİT kavramının genişletilmesi ve çağdaş yorumu ile 1710 Eski Eserler içine alınması, böylece Sit Kavramı içinde alan boyutu olması ve özellikle Kentsel Sitin şehircilik uzmanlık alanında yer alması olmuş, bu nedenle 1973 yılında, 1741 sayılı yasa ile, 5805 sayılı Anıtlar Yüksek Kurulu kuruluş yasasında değişiklik yapılmıştır. Buna göre, kurul bünyesine Kültür Müsteşarı ve Turizm Genel Müdürü ile birlikte, İmar ve İskan Bakanlığı Planlama ve İmar Genel Müdürü ve bir temsilci de alınmıştır. Bundan sonra kadro 21 ile sınırlı tutulmuştur.

Kurulun Yetkileri : Anıtlar Yüksek Kurulu, Devlet adına koruma kararları alan özerk bir kuruluştur. Eski eserlerin korunmasında kesin yasak getirme zorunluluğu, bu konuda her zaman halk ile devleti karşı karşıya getirmiştir. Korumanın mali yönüne katılma ve katlanma zorunluluğu kişilerce her zaman tepki ile karşılanmış, eski eser koruma bilincinin henüz yaygınlaşmadığı ülkemizde, kişilere haksızlığa uğradığı kanısını vermiştir. Bunun sonucunda, doğal olarak devlet adına, koruma olayını sağlayan kuruluşlara tepki yaratmıştır.

(*)5805 sayılı Anıtlar Yüksek Kurulu kuruluş yasası, merhum mimar Ali Saim Ülgen'in kişisel çabaları sonucunda, onun kaleminden çıktığı şekli ile, kabul edilmiştir. Ülgen, uzun yıllar Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün baş mimarlığını yapmış, pek çok anıtsal yapının restorasyonunu gerçekleştirmiştir. Bu nedenle de, haklı olarak bilgi ve görgü alanı anıtsal yapılar çerçevesinde kalmıştır. (Çeçener, B.1981)

Kurul ülkemizde bulunan herhangi bir taşınmazın eski eser olarak tescilini yapabilen tek kuruluştur (**). 1951 yılından sonra tespit ve tescil işlemleri Anıtlar Yüksek Kurulu'nca yapılmaya başlamış, 1970- 80 yılları arasında ise hız kazanmıştır. Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yetkileri başlıca iki yasal kaynaktan gelmektedir.

-Eski Eserler Yasası

-İmar Mevzuatı

"Eski Eserler Mevzuatından gelen yetkiler, koruma ilkelerinin saptanmasında, tespit, tescil, tek koruma kararları ve sit sahasındaki yapılanma şartları ile, 1973 yılından sonra, tek eserlerin yakınındaki yapılanma şartlarıdır" (Çeçener, B.1981, s: 267).

"Anıtlar Yüksek Kurulu'nun İmar Mevzuatından gelen yetkileri 1957- 1973 yılları arasındadır. 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler yasası, Kurulun İmar Mevzuatından gelen yetkileri daha da genişleterek kendi kapsamına almıştır"(Çeçener, B.1981, s: 267). Kurulun yetkileri zaman içinde ayrıcalıklar göstermektedir :

1. 1951 ile 1957 arası
2. 1957- 1973 arası
3. 1973 den sonraki dönem (1983'e kadar)

1. dönem içinde kurula tescil, eski eserlere yapılacak inşai müdahalelerin şartları ile koruma ilkelerini saptama yetkisini vermiştir. Bu dönemde eski eserin parseli dışına karar getirme yetkisi yoktur.

2. dönem içinde kurul eski eserin yakınındaki, en az 10 metrelik inşaat yasağı sınırını azaltmaya veya çoğaltmaya yetkili kılınmıştır. Bu dönemde kurul, doğal alanlar ile anıt ağaçlara hüküm getirme yetkisine sahip değildir.

3. dönem içinde 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile kurulun, iki mevzuattan gelen yetkileri Eski Eserler Yasası içinde toplandı. Kurul taşınmaz eski esere karar getirirken, bu eserlerin yakınında yapılacak inşaat da mesafesini kendi saptama koşulu ile, yetkili olmuştur.

(**) Önceleri tespit ve tescil işlemleri Milli Eğitim Bakanlığı'nca yürütülmekte idi. Daha sonra bu konuda yetki Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. Günümüzde ise bu konuda tek söz sahibi G.E.E.A.Y.K'dır. Yasal açıdan hiçbir kuruluş bir taşınmaza eski eser niteliği veremez. Ancak Anıtlar Yüksek Kurulu'nun eski eser olarak tescil ettiği bir taşınmazın eski eser niteliği olmadığı Danıştay'ca karara bağlanır. (Çeçener, B.1981)

"1710 sayılı yasa ile sit kavramı çağdaş tarifine kavuşturulmaya çalışılmıştır. Kentsel sit kavramı yanında, Arkeolojik Sit, Doğal Sit ve Anıt Ağaç kavramları da yasa kapsamına alınmış, bunlarla ilgili tüm kararlarda Anıtlar Yüksek Kurulunun yetkisine bırakılmıştır". (Çeçener, B.1981, s: 268). ...

Gayrimenkul Eski Eserler Ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kuruluş amacı bilimsel görüş vermek, yol göstericilik yapmak, hakem olmak iken zaman içinde gerek Gayrimenkul Eski Eserler Ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun çözümsüz çabaları, gerekse anlaşılabilir kanuni düzenlemeler sonucu konunun anafakri yok olmuş ve ortaya yalnızca proje tasdik eden ve uzun bir aradan sonra tasdik ettikleri bu projelerin aslına uygun olarak uygulanıp uygulanmadıklarını kontrol eden onama ve denetleme mekanizmaları ortaya çıkmıştır. Hatta, yapılan iş o kadar anlamsız hale gelmiştir ki, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 15.5.1989 gün ve 80 sayılı kararı ile denetlemeden de vazgeçilmiştir.

3.2. 1983 SONRASI KURUMSAL YAPI : KTVKK

Günümüzde, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile örgütlenme ; gerek 3386 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı yasada, gerekse 1990 yılında yayımlanan "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile Koruma Kurulları Yönetmeliği'nde yeniden belirlenmiştir.

a. KORUMA YÜKSEK KURULU

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili olarak bakanlığa bağlı Ankara'da "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile sorumluluk bölgeleri ve merkezleri bakanlıkça tespit edilecek "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları" tanımlanmıştır.

2863 sayılı yasada değişiklik yapan 3386 sayılı kanun ile Koruma Yüksek Kurulunun oluşumu belirlenmiştir. (Madde 53) Buna göre Koruma Yüksek Kurulu ;

- Bakanlık müsteşarı,
- Bakanlığın ilgili müsteşar yardımcısı,
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürü,
- Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü,

- Bakanlık I.Hukuk Müşaviri,
- Vakıflar Genel Müdürü,
- Devlet Bakanlığının (Şehirleşme ve Şehircilik Sorunlarını Tespit ve Çözüm Araştırmaları) ilgili Genel Müdürü,
- Turizm Bakanlığının İlgili Genel Müdürlüğü,
- Çevre Bakanlığının İlgili Genel Müdürlüğü ,
- Orman Bakanlığının İlgili Genel Müdürlüğü ,
- Koruma Kurulları başkanlarından bakanlıkça seçilecek dokuz üye

Koruma Yüksek Kurulunun başkanı Bakanlık Müsteşarıdır. Müsteşar bulunmadığı zaman kurula yardımcısı başkanlık eder.

Yine bu kanun ile Koruma Kurulları Yükseköğretim Kurumu tarafından seçilen üyelerin üyelikleri 4 yıl olarak belirlenmiştir.

Bu oluşum içindeki Yüksek Kurul'un görevleri :

*Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,

*Koruma Kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,

*Daha önceki kurullar tarafından alınmış sit alanları, geçici dönem yapılanma koşulları kararlarına ilişkin koruma kurullarınca önerilen değişiklikleri değerlendirip, tavsiye kararı almak,

*Uygulamadan doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek sureti ile Bakanlığa yardımcı olmak şeklinde tanımlanmıştır.

Koruma Yüksek Kurulu yılda en az iki defa toplanmaktadır. Bunun dışında Bakanlık gerekli gördüğünde kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Yüksek Kurulun çalışma gündemi Kurul Başkanlığınca hazırlanmaktadır.

Yüksek Kurul salt çoğunlukla toplanmakta ve toplantıya katılan üyenin en az dörtte üçünün oyları ile karar verilmektedir.

b. BÖLGE KURULLARI

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun Bölge Müdürlükleri, bölgelerin kültürel niteliklerine bağlı olarak oluşmuşlardır. Bunlar :

- İstanbul (3)
- Edirne
- Bursa
- Ankara
- Konya
- Kayseri
- Nevşehir
- Eskişehir
- Erzurum
- Diyarbakır
- Trabzon
- İzmir (2)
- Antalya
- Adana

Bu bölge kurulları ;

1.İnceleme, taspit, belgeleme

2.Kontrol fonksiyonlarını yüklenmişlerdir. Ayrıca ;

- * Korunacak değerleri saptayıp belgelemek,
- * Bölgesel koruma programları hazırlamak,
- * Korumanın gerçekleşmesini kontrol etmekle yükümlüdürler.

c. KORUMA KURULLARI

Koruma Kurullarının oluşumu 2386 sayılı yasa ile tanımlanmıştır. Buna göre koruma kurulları :

*Arkeoloji, sanat tarihi, müzecilik, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üç temsilci, Bakanlık dışından seçilecek üyenin halen Yükseköğretim Kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimari ve şehircilik dallarında öğretim üyesi veya emekli olmuş öğretim üyesi olması tercih edilir.

*Görüşülecek konu, belediye sınırları içinde ise belediye başkanı veya teknik temsilci, dışında ise ; ilgili valilikçe seçilecek teknik temsilci,

*Görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık Ve İskan Müdürlüğünden iki teknik temsilci,

*Görüşülecek konu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise, Vakıflar Bölge Müdürü veya teknik temsilcisi,

*Görüşülecek konu, Orman Genel Müdürlüğü ile ilgili ise konu ile ilgili teknik temsilciden oluşur.

Koruma kurullarındaki tabii üyelerin kurumlarındaki görevleri süresince devam eder. Koruma kurullarının Yükseköğretim kurumu tarafından seçilen üyelerin üyelikleri 5 yıl sürelidir. Bu üyeler iki dönemi aşmamak şartı ile yeniden seçilebilir.

Koruma Kurullarının görevleri, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları doğrultusunda olmak kaydı ile tanımlanmıştır. Buna göre Koruma Kurulları ;

*Bakanlıkça tesbit edilen veya ettirilen, Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce tesbit edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,

*Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,

*Sit alanlarının, tescilinden itibaren bir ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,

*Koruma Amaçlı İmar Planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip onamak,

*Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanların tescil kaydını kaldırmak,

*Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve bunların koruma alanlarının kullanılmaları, kullanma şeklinin değiştirilmeleri ile bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılmayacağı konusunda karar almak,

*Naklinde zorunluluk bulunan korunması gerekli kültür varlıklarının uygulamaya yönelik işlemleri hakkında görüş vermek,

*Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parsellerinde, taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetlerine tesir etmeyecek şekilde ayrılma ve birleştirilmelerine ilişkin karar almakla görevlidirler. Ancak Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne tahsisli veya kullanımında bulunan korunması gerekli taşınmazlarda Genel Müdürlükçe yapılacak uygulamalar, koruma kurulları kararına gerek kalmaksızın Genel Müdürlükçe değerlendirilerek yürütülebilmektedir.

Koruma Kurulları her hafta bir defa toplanır. Gerektiğinde olağanüstü toplantılar da yapılabilirler.

Toplantı tarihi Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nce belirlenir ve kurul üyelerine toplantı çağrısı yapılır.

Toplantı gündemleri Koruma Kurulu Büro Müdürlüklerince hazırlanır, Koruma Kurulu Başkanınca onanır. Toplantılar üçte iki çoğunlukla yapılır ve toplantıya katılanların üçte iki çoğunluğu ile karar verilir.

Koruma Kurulları toplantılarına, ihtiyaç duyulduğu takdirde oy hakkı olmamak kaydı ile danışman uzman çağrılabilirler.

Gündemdeki konu ile kişisel ilişkisi veya kişisel çıkarı olan üye bu konunun konuşulması sırasında koruma kurulunun oturumuna katılamamaktadır.

3.3. KORUMA İLE İLGİLİ DİĞER KURULUŞLAR

Türkiye'de gerek tek yapı, gerek sit alanı koruması ile ilgili kurumlar oldukça fazladır. Öncelikle her resmi kurum bünyesinde bulunan eski eserleri korumakla yükümlüdürler.

Bu kuruluşlar arasında, görevleri ve çalışma alanları doğrudan korumayı ilgilendirenler oldukça fazladır.

Bugün gerek kontrol, gerek para sağlama açısından anıt restorasyonu ve sit koruma ile ilgili kurumlar şunlardır :

- a)Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü,
- b)Bayındırlık ve İskan Bakanlığı,
- c)Turizm Bakanlığı,
- d)Belediyeler,
- e)Vakıflar Genel Müdürlüğü,
- f)Orman Genel Müdürlüğü,
- g)Öğretim Kuruluşları,
- h)Özel kurumlar

a) Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu kararlarında bağımsız bir bilim örgütü yetkisi taşır. Fakat kararlarının yürütülmesi Kültür Bakanlığı'nın görevidir. Kültür Bakanlığı bunun dışında ilgili kanuna göre tespit ve tescil işlerini de yapmak zorundadır. Kültür Bakanlığı anıt ve sitleri istimlak etmek ve kültür verisi olarak değerlendirmek yekisine de sahiptir. Bu işlerin içinde röleve yapmak, yani belgelemek, restorasyon yapmak gibi işler de bulunmaktadır. Görünüşe göre özellikle tek tek yapılar arkeolojik sitler söz konusu olduğu

aman, tek sorumlu Kültür Bakanlığı olmaktadır. Müzeler kentlerde eski eserlerin korunması içinde Bakanlığın aracı olarak çalışmaktadırlar.

Bu nitelikleri ile Bakanlık tarihi  evre korunmasına önemli rol oynaması gereken bir kurulu  olarak görülmektedir. Bununla beraber bu yasal yetkilerin uygulamada yerine gelmesi hemen hemen olanaksızdır. Bunun nedenlerini görmek için diğer kuruluşların da yetki e sorumluluklarını bilmek gereklidir.

b) Bayındırlık ve  skan Bakanlığı kent ve mücavir saha planlaması ile ilgili en genel yetkilere sahiptir. Nazım plan büroları ve planlama yetkisi bulunmaktadır. Sit koruma ile ilgili en genel kararlar oradan çıkmaktadır. Köprüler ve yolların yapımı dolayısı ile, peyzaj, sit estetiği gibi konularda da etkili olabilmektedir. Bakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğünün mal sahibi ve uygulamacı olarak, konuya parasal ve teknik katkısı vardır.

c) Turizm Bakanlığı, Turistik gelişmelerle ilgili yatırımları yapmaktadır. Özellikle sit korumada,  evre değerlendirilmesinde kullanılmak üzere parasal kaynakları vardır. Bunun dışında korumaya teşvik vedici rolü vardır. Turizm Bakanlığına bağlı TA  Vakfı'nda koruma konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

d) Belediyeler, Türkiye'de belediyeler kentin sahibi gibi hareket edememektedir. Aslında koruma açısından en önemli karar organı olabilirler. Uygulama kontrolü ise kesin olarak belediyelerdedir.

e)  ğretim Kuruluşları ; Kurumsal  neriler, uygulama örnekleri, danışmanlık, incelenen saptama ve kontrol örgütlerinde kişisel ve kurumsal katkıları vardır.

f)  zel Kurumlar ; G zelle tirme ve koruma dernekleri birkaçı dışında genellikle olumsuz etkileri vardır. Olumlular içinde ( stanbul Ye illendirme Derneği, T.T.O.K., Tarihi Evleri Koruma Derneği.)

Bu durumun tarihi çevre koruma açısından özeti şöyle yapılabilir.

*Tarihi çevrenin tüm olarak korunması sorunu bir planlama sorunu olarak Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na, İller Bankası, Belediyeler gibi kuruluşlar arasında parçalanmış sorumluluklar içinde yer almaktadır.

*Tek tek yapılar içinde, büyük anıtsal yapılar muhtelif kuruluşlar arasında dağılmıştır. Bunların restorasyon ve bakımları farklı kuruluşlar eli ile yapılmaktadır. (Özellikle Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, TBMM Saraylar İdaresi.....)

*Restorasyonlar için yeterli çalışmaların yapılması için gerekli kadrolar oluşmamıştır.

*Tespit ve tescil işlemleri henüz başlangıcındadır. Özellikle, konut mimarisi söz konusu olduğu zaman yok mertebesindedir.

*Kent planlamasında tescil sorununa sahip çıkan belirli bir kuruluş yoktur. Ve kent planlaması tarihi çevre korunması sorunu ile, ancak çok yakın bir süreden bu yana ilgilenmektedir. Bu ilgi de şimdilik, bazı özel durumlar dışında, kent planlamasını hele uygulamaları etkileyecek bir yoğunlukta değildir.

*Belediyelerin tarihi çevre koruma kavramı ile ilgili yaygın bir çalışmaları ve bu çalışmaları yapacak kadroları yoktur. Gerçekte belediyeler bugünkü kentten çok, kent toprağı üzerinde spekülasyona dönük yaklaşımları ile bu soruna sahip olma bilincine sahip değildir.

Bu yetki çatışmalarının sonucu olarak, bütün yasal olanaklara rağmen, tarihi çevrenin korunmasını etkili olarak sağlayacak bir örgütlenme yoktur. Örgüt olmaması açık olarak, finansman yokluğunu da beraberinde getirmektedir.

3.4. KTVKK İLE DİĞER KURULLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Koruma ile ilişkili olan kurumlara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının  alışma Esaslarına İlişkin Yönergenin (1990) Hizmete İlişkin Esaslar Bölümünde de yer verilmiştir. Buna göre :

Koruma Kurullarınca karara bağlanan konuların dağıtımı aşağıda açıklandığı biçimde gerçekleştirilir.

A- Sit alanlarının tescili, koruma ama ı imar planları, imar planları ve revizyonları ile ilgili alınan kararlarda ;

1. Bayındırlık ve İşkan Bakanlığı (Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü)
2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (Kurullar Dairesi Başkanlığı)
3. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (Tespit ve Arşiv Dairesi Başkanlığı)
4. İlgilendirdiği hallerde Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü
5. İller Bankası Genel Müdürlüğü
6. Vakıflar Genel Müdürlüğü
7. Turizm Bakanlığı (Turizm Genel Müdürlüğü)
8. Turizm Bakanlığı (Turizm Planlama ve Yatırımlar Dairesi Başkanlığı)
9. Valilik
10. İlgili Belediye Başkanlığı
11. Konunun özelliğine göre diğer kamu kurum ve kuruluşları

B- Tek parsel ölçeğine göre diğer kamu kurum ve kuruluşları

1. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (Kurullar Dairesi Başkanlığı)
2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (Tespit ve Arşiv Dairesi Başkanlığı)
3. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (Araştırma ve Koordinasyon Planlaması Daire Başkanlığı)
4. İlgilendirdiği hallerde Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü
5. Valilik
6. İlgili Belediye Başkanlığı
7. İlgilisi (Başvuru sahibi)
8. İlgili kamu kurum ve kuruluşları

3.5. KORUMA KURULLARININ UYGULAMADAKİ ETKİNLİKLERİ

Taşınmaz kültür varlıkları, anıttan kentsel dokuya uzanan geniş bir yelpaze içinde korunması gerektiği düşüncesi yaklaşık yirmi beş yıl önce batı dünyasındaki benzer çabalardan esinlenerek ülkemize ithal edilmiş, bu arada bu çabaları yönlendiren ilke ve yöntemler de aktarılmaya çalışılmış ve bunlar gerek asal mevzuat, gerekse uygulama bağlamında yürürlük kazandırılmıştır. Ne var ki, o günden bu yana, korumacılığın kendine ait özgül sorunlarının yanısıra, ithal edilen koruma ilke ve yöntemlerinin Türkiye koşullarına mekanik bir biçimde uyarlanmasından kaynaklanan bir dizi ek sorun da gündeme gelmiştir (Arel, A. 1993).

Ülkemizde etkin bir koruma politikasının bulunmaması ; bugün ülkemizin çeşitli bölgelerinde geçerli olan kemikleşmiş sorunlara yetersiz mevzuat, eksik yetkiler ve eşgüdüm kopukluğu içerisinde yanıt vermeye çalışan kurulların çalışmasında ve etkinliğinde olumsuzluk etki yaratmaktadır.

Koruma kurullarının etkinliğini ilgilendiren sorunları 4 ana grupta toplayabiliriz :

- *Yasal ve kavramsal tanımsızlık
- *İlkesel uyumsuzluk
- *Kurumsal işleyiş
- *Uygulama problemleri

3.5.1. YASAL VE KAVRAMSAL TANIMSIZLIK

Mevcut yasa ve yönetmeliklere sığmayan yönleri ile Koruma Kurullarının işlev, rol ve konumlarının tanımında bir kesinlik yoktur. Kurulların temel görevi ilgili mevzuatı çalıştırmak ve yasaların uygulanmasını sağlayan kararlar almak ise de, mevzuatın açıkça karşılamadığı durumlarda kurul kararlarının kapsam ve içeriği kişisel takdire bağlı kalabilmektedir. Bu ise, kurulları zaman zaman yetki sınırlarını gereksiz biçimde genişletmeye götürebilmektedir (Arel, A.1993).

Yasal açıdan sorunlara yer verirken günümüzde geçerli yasal dayanak olan 2863 sayılı kanunun 1.maddesinde yer alan amaç tanımında, uygulamada yer alacak kişi ve kurumlara yön verecek hiçbir belirleyici ilke yer almamaktadır. Adı dahi verilmeden bu önemli konu koruma kurullarına bırakılmaktadır. İfade eksikliği, kavram karışıklığı, çeşitli yorumlara açık maddeler, kurulların kuruluşlarındaki üye oranlarının yanlışlığı, kurulların görev ve yetkilerindeki belirsizlikler ve benzeri hususlar yasanın tam bir koruma yapmaya yeterli olmadığını göstermektedir.

Yüksek Kurul ve Koruma Kurulları "koruma karar organları"dır. Karar organları klasik anlamda devlet kuruluşları olmamasına karşın, kararlarına mutlak uyulması gerekli kuruluşlardır. Bu nedenle aldıkları kararlar "idari karar" niteliğindedir. Oysa, taşınmaz kültür varlıklarının korunması eylemi, bir ayıklama eylemi, bir seçme eylemi olarak çok ayrıcalıklı bilgi, bilinç ve deneyim gerektiren bir içeriğe sahip, aynı zamanda bilimsel niteliği de bulunan bir eylemdir. Koruma olayındaki en önemli çıkmaz bu noktadadır. "Bilimsel kararlar" tartışılması ancak bilimsel ortamlarda yapılabilecek kararlarken, "idari kararlar", yargı denetimine tabi kararlardır. Bilimsel niteliği olan kararların yargı organlarıncaya ele alınmasında ve sonuç kararın yargıya ait olmasında bir çarpıklık vardır.

Ülkemizdeki karar türleri "yasama kararları", "idari kararlar" "yargı kararları" ve "bilimsel kararlar" olmak üzere dört türe ayrılmaktadır. Ancak koruma kurullarının kararları bu dört türden hiç bir tam olarak kapsamamaktadır. 2863 sayılı yasadan aldığı güçle bir yasama, uygulamaya esas olduğundan idari, bilimsel niteliği ile bilimsel, yargı onayı olması halinde yargı kararlarıdır. Bu durumun yarattığı sorun; koruma karar organı üyelerinin devletin idari kuruluşları dışında kişilerden seçilmesi ve aldıkları kararların sorumluluğunu taşımamalarıdır. Bir diğer konu, bu kararların, bilirkişi raporlarına dayanarak yargı kararları ile geçersiz hale gelebilmesidir. Korunması gerekli niteliği yasaya göre seçilmiş bilim adamlarınca tescil edilmiş bir kültür veya tabiat varlığını ortadan kaldıracak herhangi bir yargı kararı, bugün olduğundan çok daha öte, gelecek kuşaklarca tartışılacaktır.

3.5.2. İLKESEL UYUMSUZLUK

Batı dünyasından aktarılan koruma politikaları, gerekçeleri tartışılmadan, hatta çok iyi anlaşılmadan yürürlüğe sokuldukları için, uygulamada korumacılığın biçimsel yanı ilkesel amaçların önüne geçebilmiştir (Arel,A. 1993).

Kurulların başat görevi tarihten intikal eden tüm değerleri korumaktır. Ancak, zaman zaman ayrımsız bütün eski taşınmazların dondurulması sürecinin tarihsel ve kültürel değerleri korumakla eşanlamlı olup olmadığı sorusu ister istemez gündeme gelmektedir (Arel,A. 1993).

Bu yüzdendir ki, kötü bir yapılanmanın önlenmediği ya da önlenemediği bir bölgede kalan, köhne, bakımsız ve kendi türünün tek olmadığı gibi sahibi tarafından da korunamayan bir yapının yasa zoru ile olduğu biçimde yaşatılmaya çalışılması, onu daha uzun bir ömürle ölmeye terketmek, sahibini ise cezalandırmakla eşanlamlı olmaktadır. Gerçekten de, tek yapının çevresinde oluşan yapılanmaya yol açan ihmal, politik baskı, çıkarıcılık gibi eğilimlere set çekememiş bir yönetimin varlığı bina sahibine ödetilmektedir. Bu durum vatandaş hakkını koruma, adalet ve fırsat eşitliği ilkelerine ters düşmektedir.

3.5.3. KURUMSAL İŞLEYİŞ

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin politikaları ve kararları yürüten iki temel organ vardır. Bunlar Kültür Bakanlığı adına görev yapan Koruma Yüksek Kurulları ve Koruma Kurullarıdır. Yüksek Kurulun aslı görevi, koruma politikasını saptamak ve bu politikayı gerçekleştirecek ilkeleri ortaya koymaktır. Koruma Kurulları ise bu doğrultuda karar üretmek durumunda olan kuruluşlardır.

2863 sayılı yasanın koruma kararları ile ilgili olarak getirdiği model, Yüksek Kurul kararları ve koruma kurulları kararları şeklinde iki kademelidir. Yasa koyucunun amacı, bu iki karar mekanizmasının organik biçimde ve gerektiğinde birbiri ile alış-veriş yaparak işletilmesidir. Oysa, 10 yıldır sürdürülen uygulamalar bu organik bağın yeterince sağlanamadığını göstermiştir.

Yüksek Kurulun bürokratik niteliği Koruma Kurulu üyelerinin ilke kararlarına yeterince güvenmemelerine neden olmaktadır. Bu güven sağlansa da, halen sayıları 200'ü aşkın ilke kararlarını, görüşme süreleri çok kısa olan, özel konuların incelenmesi sırasında hatırlanmasına olanak yoktur. Karar anında bu ilke kararlarının çok az bir bölümü akılda kalmakta ve ancak onlar geçerli olabilmektedir. Dolayısı ile, koruma kurullarının, ilke kararlarına göre karar ürettikleri iddia edilemez hale gelmektedir. Bunun uzantısı olarak da, her Koruma Kurulu, üyelerinin bilgi, bilinç ve deneyimlerine uygun karar üretme durumunda kalmaktadır. Yani, kaç tane Koruma Kurulu varsa, o kadar da "Ülke Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Politikası" var demektir. Koruma kurulları üyelerinin sık sık değiştiği gözönünde bulundurulursa, bu adedin çok daha fazla olacağı muhakkaktır. İdarenin, Koruma Kurulu Kararlarının devamlılık ilkesine uymadığı konusundaki kaygılarının kaynağında bu gerçek yatmaktadır. Ve bu sistem içinde kaygıların yok edilmesine de olanak yoktur.

Koruma Kurullarının kurum içi işleyişindeki aksayan yönlerini inceleyecek olursak ;

1. Koruma kurulu, kararlarını beş uzman ve bir kurum temsilcisinin oyları ile almaktadır. Oysa yetkilerini yüklediği konular en az 10- 12 uzmanlık konusunu içermektedir. Koruma kurullarının kuruluş amacı, inceledikleri konuları çok özel uzmanlık gerektiren konular oluşudur. Alınan koruma kararlarının uzmanlık açısından tartışılmaz olması gerekir. 2863 sayılı yasanın belirlediği uzmanlık dalları beştir. Tarih, Mimarlık tarihi, Restorasyon, Botanik, Jeoloji gibi uzmanlık

dalları yasada yer almamaktadır. Ayrıca, genellikle Koruma kurulları beş uzman üyesinin, beş ayrı uzmanlık dalını temsil edememesi, aynı uzmanlık dalından iki ya da üç üyenin bulunması, alınan kararların bilimselliğine gölge düşürmektedir. Kuşkusuz bu durum herkesten çok kurul üyelerini tedirgin etmektedir (Çeçener, B. 1993).

Kurullarda görev alan, çeşitli meslek gruplarına ait üyeler, profesyonel etkinlikleri açısından ayrıcalıklı olmakla birlikte, çoğu zaman korumacılık kuram ve mevzuatı konusunda yeterince bilgili kişiler değildir. Dolayısı ile bu kişiler, önlerine sunulan yasa ve yönetmelikleri yorumlayamadan koruma ilke ve uygulamaları bilincinin dışında kalarak karar vermektedirler (Arel, A. 1993).

2. Kurulların konulara ayırabildikleri zaman açısından sıkıntıları vardır. Koruma kurulları ayda 4 kez toplanmak durumundadırlar. Konuların takdimi, belgelerin incelenmesi, her üyenin görüşünü bildirmesi, karşı görüşlere yanıt verilmesi, uzun zaman almakta ve bu konular görüşülmek zorunda bulunan konuların çok altında kalmaktadır. Bu durum kurul üyelerini rahatsız etmekte, alınan kararlar üyeleri de yeterince tatmin etmemektedir (Çeçener, B. 1993).

3. Gerek toplantı, gerek karar oranının 2/3 oluşu, altı kişilik bir toplantıyı zorlamakta, hatta kararlarda çözümsüzlük yaratmaktadır. Karar için mutlaka dört oyun bir araya gelmesi gerekmektedir. 6 kişilik toplantılarda 3-3, 5 kişilik toplantılarda 3-2 lik sonuç konunun kilitlenmesine yol açmaktadır. Israr halinde ise, çözüm düşünülmemiştir (Çeçener, B. 1993).

4. Karar verme yetkisini bir görev olarak taşıyan kurullar, verdikleri kararı dolaylı olarak uygulayamamakla yapılan uygulamaları doğrudan denetleyememekte ve yaptırım uygulayamamaktadır. Görevleri ile yetkileri denk olmayan bu kurulların erki de o oranda kısıtlıdır (Arel, A. 1993).

5. Ülkemiz taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tam bir tespit ve tescili yapılamamıştır. Yapılanlar, yapılması gerekenin yanında yok denecek kadar azdır. Koruma kurulları kendilerine iletilen konuları tekil olarak incelemek durumundadır. Olaya geniş perspektiften bakma olanağı bulunmaması, sağlıklı karar almayı güçleştirmekte, hatta hatalı sayılabilecek kararlara sebep olmaktadır (Çeçener, B. 1993).

Yoğun ve hızlı bir şekilde karar üretmek durumunda olan kurullara karşın, tarama ve tesbit çalışmaları çok ağır ilerlemektedir. Böylece, kurullar, tarihsel, arkeolojik, doğal ve kentsel envanteri

olmayan bir ülkenin taşınmaz değerlerini korumak gibi kendi kendini yadsıyan bir eylemin içindedirler (Arel, A. 1993).

6. Korumayı sağlamak amacı ile yasal olarak getirilen koşulların kullanılmaması, koruma kurulları üyelerini psikolojik olarak etkilemektedir. Yasaya göre devletce yapılması istenen maddi, ayni ve tetkik yardımın 20 yıldan beri bir türlü gerçekleştirilmemesi koruma kararlarını savunmayı zedelemektir. Zorunlu hallerde kamulaştırma ve takas sisteminin hemen hemen hiç işletilmemesi de huzursuzluk yaratmaktadır (Çeçener, B. 1993).

7. Koruma Kurulu raportörlüğü yapan kurul müdürlükleri nitelik ve nicelik olarak yetersiz kalmaktadır. Özellikle araç ve gereç eksikliği, çok yüklü olan konuların yerinde ve yeterince incelenmesini engellemektedir (Çeçener, B. 1993).

Doğal, kentsel, arkeolojik ve tarihsel siteleri korumakla görevli olan kurullar yerinde inceleme yapmaktan acizdirler. Gerçekten de, kent dışında gözlem ve inceleme yapan kurullar, bu yerlere ya kendi olanakları ile seyahat edebilmekte; ya da koruma aleyhinde girişimlerde bulunan belediye ya da benzeri kuruluşların hizmeti ile yer değiştirebilmektedirler. Bu kurulların bağımsızlığına ve hareket kabiliyetini engeller bir durum yaratmaktadır (Arel, A. 1993).

8. Yukarıda sıralanan türden siteleri korumakla yükümlü bugünkü kurulların karşılaştıkları başat zorluk, daha önce alınmış sit kararlarının, 1983- 88 arasında yine kurullar eli ile kaldırılmış olmasıdır. Bugün, daha önce sit kararı alınmış ve karar değişikliği yapılmış olan birçok yerde, yeniden sit kararı almak için çalışmaların yapılması gerekmektedir (Arel, A. 1993).

3.5.4. UYGULAMA PROBLEMLERİ

Çeşitli konularda uygulama problemleri yaşanmakla birlikte bu bölümde tescil ölçütleri ve gruplama ile ilgili sorunlara yer verilmiştir.

Başlıca malvarlığı tarihsel ve kültürel hazineleri olan bir ülkede, bu değerlerin savruk bir mantıkla "daha önemli /daha önemsiz" sınıflandırılmasına olanak tanımamaktadır. Arkeolojik sit, ya da arkeolojik değer kavramı, salt ilk çağ ya da tarih öncesi bulgu ve taşınmazlara yakıştırılacak bir

kavram değildir. Bugün Anadolu'da, ortaçağ yapılarının ortaya çıkarılması arkeolojik yöntemlerin devreye sokulmasını gerektirmektedir. Aynı şekilde ait olduğu tarih dönemi ne olursa olsun, ortaya çıkartılmak ve /veya anlamlandırılmak için arkeolojik yöntemlere başvurulmasını gerektiren her taşınmaz, arkeolojik varlık sınıfına sokulabilmektedir (Arel, A. 1993).

Kentsel doku içinde yer alan birimlerin sınıflandırılmasında yapılan yanlışlar bugün çok önemli dokuların yok edilmesine yol açmıştır. Ancak bu konudan önce tesbit çalışmalarının gerektiği gibi yapılıp yapılmadığı da tartışılabilir. Özellikle evler bu tartışmaya maruz kalmaktadır. Gerçekten, sanayileşme öncesini Osmanlı evleri, rönesanstan beri batıda görülen "cepheli" yani, dış görünüm ve stil zorlamalarının egemen olduğu ev tipinden oldukça farklıdır. Bu evler, pratik kayguların ürünü oldukları için, onların nihai biçimi, kullanılan malzemenin cinsi ile boyutlarının, yapının oturduğu arazi eğim ve oluşumunun, komşu binalarla olan mekan ve mahremiyet ilişkilerinin, çevre ve iklim koşulları ile olan etkileşimin türevidir. Dolayısı ile bu evleri, ifraz edilmiş arsalarda, yerleri ve yönleri değiştirilerek, iki betonarme apartman arasında sıkıştırarak dondurmak ve bu şekilde yaşatmaya çalışmak sonuçta o evi, yok olmaktan kurtaramayan bir çabadır. Bu bakımdan, tesbit ölçütlerinin yeniden ele alınması ve evlerin arsa ve doğal ortamları ile tesbit edilmesi ve tesbitten ödün verilmemesi çok önemli bir ilke sorunudur (Arel, A. 1993).

İkinci grup yapıların restorasyonu sırasında, betonarme karkasın boyutsal zorlamaları ve özün yapıdaki malzeme boyutlarına dikkat edilmemesi yüzünden, özgün yapının ölçek ve oranlarını hiçe sayan, o yapıya benzemek yerine onu andıran kopyalar üretilmektedir. Bu da kültürel malvarlığının suistimalidir.

Kurulların uygulama açısından karşılaştıkları sorunlardan bir tanesi de yerel yönetimlerle olan ilişkileridir. Bugün kurullar belediyeleri kontrol eden, onların korunması gerekli yapılar veya sit alanlarındaki faaliyetlerini denetleyen emredici buyruklar veren mekanizmalar haline dönüşmüştür. Kısacası kurullar yol gösterici olmaktan çıkıp, emreden mekanizmalar haline gelmiştir. Bugün kurulların bu yapısı ile belediyelerin içinde bulundukları durumlar arasında çelişki yaratmaktadır. Belediye Başkanı seçimle başa gelmekte ve seçen halka bazı sözler verdiğinden bu sözleri yerine getirmek istemektedir. Ancak bu sözler genellikle yapılar

ile ilgili olmakta ve bu faaliyetlerin bir başka kurumca denetlenmesi ve emredici buyruklarla çözülmeye çalışılması, yerel yönetimcilere ters gelmektedir. Ancak bu durum tamamı ile karşılıklı bir durumdur. Yerel yönetimler kadar kurulların da bu konuda eksiklikleri vardır. Kurullarda sadece yetki verip, denetlemek yerine, içine kapanıp hemen her konuda söz sahibi olmayı beklememelidir. Kurullar temelde koruma bilincinin oluşmasına ve yaygınlaşmasına yardımcı olmalıdırlar. Kurullar çözüm getirici, problem çözücü olmalıdır ; yani bir evet- hayır müessesesi olmamalıdır.

4. BÖLÜM: KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULLARININ İŞLEYİŞİNDE BİR ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ :EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULU

Bu tez çalışması kapsamında Türkiye'de koruma kurullarını işleyiş mekanizmasına, kurumlar arası ilişkilerine, aldıkları kararlar ve türlerine örnek oluşturmak amacı ile Edirne Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu incelenmiştir.

Edirne Koruma Kurulu, bugün sayıları 17'ye ulaşmış bulunan bölge kurulları arasında Trakya bölgesinden sorumlu olan kuruldur. Kurulun yetki alanı : Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale illeridir.

Edirne Koruma Kurulu'nun işleyişine bakıldığında ;

DAİMİ PERSONEL

Başvuruyu görüşmeye
hazırlama ve arşivleme
kararın dağıtımını yapma

Toplantılara davet
etme

ÜYELER VE YETKİLİLER

Karar üretme,
başvuruları yanıtlama

görüş sunma

GÖRÜŞÜLECEK KONUYA

GÖRE ÇAĞIRILAN

DANIŞMANLAR

Kurulun daimi personeli :

Kurul müdürü (arkeolog)

1 sekreter

3 raportör (2 mimar, 1 arkeolog- sanat tarihçi)

2 arşiv görevlisi

1 muhasebe elemanı

şeklindedir. Kurulun daimi personelinin görevleri :

Kurula başvuru yapıldığında kurul müdürü, uzmanlık konusuna uygun olarak raportörlerden birini, başvuru konusu (bina, mimari obje, parsel, alan gibi....) hakkında inceleme yapıp, rapor hazırlamakla görevlendirir. Raportör hazırladığı raporu kurul müdürüne iletir. Kurul müdürü başvurunun dosyalanmasını ve kurulda toplantıya hazır hale getirilmesini sağlar. Kurul toplantısında görüşlen ve karara bağlanan konunun ilgililere dağıtılması ve arşivlenmesi işleri yine kurulda görev yapan raportör ve arşiv görevlilerinin sorumluluğudur.

Edirne Koruma Kurulu'nda görev yapan üyeler :

Şehirplancı, arkeolog, sanat tarihçi, mimar ve restoratör- mimar ile görüşülen konuya göre belediye yada Bayındırlık İskan Bakanlığı temsilcisidir. (Köy muhtarlıkları da bakanlıkça temsil edilmektedir.) Bu grup, toplantılara hazırlanan dosyaları inceleyerek, başvuru sahibinin dilekçe ile belirttiği isteğinin uygun olup olmadığı konusunda karar üretmekle sorumludurlar. Kararlar oy çoğunluğu ile alınmaktadır.

Gerektiğinde görüş bildirmek üzere konunun özelliğine göre ilgili bir teknik temsilci toplantılara davet edilebilmektedir.

Koruma Kurulu'nun 1994 - 1995 yılında aldığı kararların dökümleri çıkarılmış, % 10 örnekleme yöntemi ile karar dosyaları incelenmiş, personel ile mülakat ve gözlemler yapılmıştır. Bu çalışmaların sonunda elde edilen bilgiler yardımı ile Edirne Koruma Kurulu'nun işleyiş mekanizması, ve aldıkları kararlar ve bu yapıdan kaynaklı işleyiş problemleri irdelenmeye çalışılmıştır.

a. KURULUN İŞLEYİŞ MEKANİZMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapılan sayısal dökümlerde raportör başına düşen dosya sayısı 21'dir. Bu sayının bir dosyanın oluşturulmasında yeterince süre ayrılamaması sonucunu doğurmaktadır.

Şehir plancı, arkeolog, sanat tarihçi, mimar, restoratör- mimar üyeden oluşan kurulda raportör olarak şehir plancı, sanat tarihçi ve uzman restoratör bulunmaması, 2 mimar ve 1 arkeolog raportörün görev yapması konuların kapsamlı olarak incelenmesini zorlaştırmaktadır.

Kurulun il sınırları dışındaki "yerinde görme" kararlarında özellikle bayan raportörlerin çeşitli zorluklar nedeni ile görevi istememeleri ancak, yerinde görme kararının bir zorunluluk oluşu, kurulun işleyişini olumsuz etkilemektedir.

Arşivleme sisteminde bilgisayara geçilmemesi, dosyaların bir çoğunun rutubetli ortamlarda ve açık raflarda saklanması, özellikle eski tarihli dosyaların yıpranmasına yol açmaktadır. Yine alan darlığı nedeni ile belli bir dosya sistemi ve düzeni yerleştirilmemiştir.

Yapılan görüşmeler sonucunda arşiv görevlilerinin aldıkları ücreti yetersiz bulmaları nedeni ile yaptıkları iş benimsememektedirler. Bu nedenle zaten kötü durumda olan arşivleme sistemi, kurulun işleyiş düzenini aksatmaktadır.

Kurulun çalışma alanı olan 2 katlı ahşap bina, merkezi ısıtma sisteminin yetersizliği nedeni ile kışın ısıtılma sorunu ile karşı karşıyadır. Elektrikli ısıtıcılarla geçici çözümler aranmaktadır.

Binanın eski ve ahşap olması bakımını zorlaştırmaktadır. Bakım için oldukça fazla masraf gerekmesi ve ayrılan ödeneklerin bu bakımın sağlanmasında yetersiz kalması binanın giderek yıpranmasına neden olmaktadır. (Çok yakın bir tarihte kurulun toplantı yaptığı salonun altındaki muhasebe odasının tavanından büyük parçaların kopup ,düşmesi gibi...)

Kurulun yetki alanının il sınırları ile kalmayıp, çevre illeri de kapsayacak şekilde olması nedeni ile il dışındaki görevlerde ulaşım ve konaklama problemi yaratmaktadır. Kurula ait bir araç bulunmamaktadır ve ödenekler de son derece kısıtlıdır.

b. KURULUN KARAR DOSYALARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kurulun almış olduğu kararlara ait dosyalar iki ana başlıkta;

*Kurumlar arası ilişkiler

*Alınan Kararlar

olmak üzere incelenmiştir.

***Kurumlar arası ilişkiler ve sorunları**

Edirne Koruma Kurulunun kurumlar arası ilişkileri ve aldığı kararların türlerini inceleyebilmek amacı ile kurulun 1994-1995 yıllarına ait karar dosyaları %10 örnekleme yöntemi ile incelenerek ;

*Özel mülkiyet

*Sit alanları

*Anıtsal yapı

*Çeşitli kurumlar olmak üzere değerlendirilmiştir. (Tablo- 1)

*Özel mülkiyetteki parsellerle ilgili kurula başvuru nedenlerine göre 3 grup yapılmıştır :

1.Tescilsiz/ tescilli bina bitişiği olmayan parsellerde

Ruhsat

İnşaat

Onarım

Tevhid- ifraz

Kat artışı talebi

2.Tescilli yapı bitişiği olan parsellerde

İnşaat

3.Tescilli yapı olan parsellerde

Tescilin kaldırılması

Restorasyon amacı ile yıkım

Tadilat

Grup işlemleri

			ORTALAMA SURE		MIN-MAX SURE	
KONU	SAYI	%	KURUL ÖNCESİ	KURUL	KURUL ÖNCESİ	KURUL
BİT ALANLARI	6			4/14 AY		6/ 24 AY
K E N T S E L E İ T A L A N İ C İ N D E K İ P A R S E L	TESCİLSİZ/TESCİLLİ BİNA BİTİŞİĞİ OLMAYAN PARSELLERDE					
	DNARIM	6	10	5 AY	5 AY	
	RUHSAT	8	14	2 AY	3 AY	
	İNSAAT	32	54	3 AY	6 AY	
	TEVHİD-İFRAZ	2	3	3 AY	12 AY	
	KAT ARTIŞI İSTEMİ	2	3	4 AY	7 AY	
	TESCİLLİ YAPI BİTİŞİĞİ OLAN PARSELLERDE					
	İNSAAT	3	5	4 AY	8 AY	2/6 AY 7/14 AY
	TESCİLLİ YAPI					
	TESCİLİN KALDIRILMASI	2	3	5 AY	19 AY	
P A R S E L	RESTORASYON İÇİN YIKIM	3	5		2 AY	
	TADİLAT	1	1.5	4 AY	7 AY	
	GRUP BELİRLEME	1	1.5		16 AY	
	ANITSAL YAPI	6			5 AY	1/10 AY
CESİTLİ KURUMLAR		9			5 AY	1/14 AY

TABLO-1

*Sit alanları ile ilgili dosyalar ; sit sınırının tesbiti, tescili, sit derecesinin değiştirilmesi olarak belirlenmiştir.

*Anıtsal yapılar ise ; tescilli türbeye bitişik inşaat istemi, cami inşaatı, tarihi köprünün ısklandırılması, tarihi köprüye bitişik inşaat, tarihi hamam yerine yapı izni konularından oluşmuştur.

*Kurumlarla olan ilişkileri çıkarabilmek amacı ile örnekleme yöntemi ile elde edilen dosyalardaki konular hazine arazisi satışı, PTT bahçesine cep telefonu kulesi yapımı, PTT yeraltı boru hattı, devlet hastanesi, termik santral, doğalgaz çevrim santrali, yükleri iskele binası inşaatı izni olmak üzere değerlendirilmiştir.

Kurumlar arası ilişkilerde yaşanan en önemli sorunlar, başvuruların ilgili olduğu kurumlara yapılması ve kuruldaki görüş almak üzere bu kurumdan kurula dosyanın aktarılması için geçen sürenin uzunluğudur (ort. 3 ay). (Şema- 6,7)

Kurumlarla yaşanan bir diğer sorun kurulların sorumluluk alanları içine giren bölgelerdeki il sayısı, alan büyüklüğü, alanın ulaşılabilirliği ve konuların niteliği ve çeşitliliği nedeni ile koruma kurullarının illerdeki temel yardımcısı olan müze müdürlükleri ve kültür müdürlükleri elemanlarının kurulların sağlıklı işlerliği için en önemli faktörlerden biri olduğu halde bu görevin tam olarak yerine gelememesi sorunudur.

***Alınan Kararlar, Türleri, Süreler ve Sorunlar**

Ülkemize kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili koruma kararları ağırlıklı olarak kentsel alanlar ve mevcut dokular ile ilgili olarak kurullara başvuruların yoğunlaşmasıdır.

Kurul gündemindeki konuların bir yasal temele oturmaması ve herhangi bir zaman kısıtının bulunmaması, dosyaların görüşülmesi için geçen sürenin uzamasına neden olmaktadır.

1993 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Ana Bilim Dalı'nda yapılan bir araştırmada Edirne Koruma Kurulu'nun da içlerinde yer aldığı 11 koruma kurulunun (*) toplantı gündemleri

(DOĞAL GAZ CEVRİM SANTRALİ)

TURİZM BAKANLIĞI
YATIRIMLAR GENEL MÜD.
DOĞAL GAZI YAPACAK ŞİRKETE
BAKANLIKLARINCA SAKINCA
OLMADIGINI BİLDİRİYOR 12.8.1994

DSİ.GENEL MÜD.ŞİRKETTE
SULAMA SAHASI DIŞINDA
KALDIGINI BİLDİRİYOR 22.8.1994

SAGLIK BAKANLIĞI
TEMEL SAGLIK HİZMETLERİ
GENEL MÜD. UYGUN GÖRÜŞÜ
BİLDİRİYOR 31.8.1994

CEVRE BAKANLIĞI UYGUN
GÖRÜŞÜ İLETİYOR 4.9.1994

BAYINDIRLIK İSKAN AFET İŞLERİ
GENEL MÜD. ŞİRKETİ
BİLGİLENDİRİYOR 9.9.1994

CEVRE BAKANLIĞI CED.PLANLAMA
GENEL MÜD.OLUMLU RAPOR
VERİYOR 14.9.1994

KURUL KARARI
(OLUMSUZ) 27.9.1994

KARARIN DAĞITIMI 11.10.1994

ŞİRKET KURULA BAŞVURUYOR 25.10.1994

GENEL MÜDÜRLÜK
BİLGİ İSTİYOR 11.11.1994

MÜZE RAPORU HAZIRLANIYOR 30.11.1994

KURUL KARARI 1.12.1994

KARARIN DAGITIMI	7.12.1994
KURUL SİRKETİ BİLGİLENDİRİYOR	26.12.1994
GENEL MÜDÜRLÜK KURULDAN BİLGİ İSTİYOR	4.1.1995
KURUL KARARI (OLUMLU)	6.1.1995
KARARIN DAGITIMI	10.1.1995

SEMA- 6

DEVLET HASTANESİ

BAYINDIRLIK İSKAN MÜD. KAYMAKAMLIĞA HASTANEDE İMAR TADİLATI YAPILMASINI İSTİYOR	15.10.1993
KAYMAKAMLIK BELEDİYEYE HABER VERİYOR	18.10.1993
KAYMAKAMLIK YAZI İŞLERİ BAYINDIRLIK İSKAN MÜD.NE HENÜZ BİR YANIT ALINMADIGINI BİLDİRİYOR	14.1.1994
BAYINDIRLIK İSKAN MÜD. KURULDAN GÖRÜŞ İSTİYOR	5.3.1994
KURUL KARARI (BAZİ BÖLÜMLERİN DÜZELTİLMESİ)	11.4.1994
KARARIN DAĞITIMI	16.4.1994
BAYINDIRLIK İSKAN MÜD. KURULA DÜZELTMELERİ İLETİYOR	18.6.1994
KURUL RAPORU	7.7.1994
KURUL KARARI	9.8.1994
KARARIN DAĞITIMI	13.8.1994

incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre toplantı gündeminde yer alan konular 10 ana başlıkta belirlenmiştir.

1.Sit alanları

2.Yeni yapılaşma

Kaçak inşaat ve yıkım

Yeni inşaat ruhsatı

Yeni kullanım kararları vb.

3.Alt yapı

Telefon şebekesi

Su kanalı

Yol onarımı vb.

4.Onarım

Anıt onarımı

Sivil mimari onarımı

Anıtlara verilecek yeni işlevler

İşlev değişikliği

İzinsiz uygulama vb.

5.Planlama

Koruma planı

Yönetmelik değişikliği

Çevre düzenleme projeleri

Plan uygulamaları

Koruma planı değişikliği

Geçici dönem yapılaşma koşulları

Peyzaj planlaması vb.

6.Tescil

Tesbit

Tescilli yapıya verilen zarar

Tescil kaydının kaldırılması

Grup kararları

Koruma alanı tesbiti vb.

7.Kazı

Temel kazısı

Sondaj

Arkeolojik kazı

Kaçak kazılar vb.

8.Kamulaştırma

Satış

Kat mülkiyeti

Tahsis

Kiraya verme vb.

9.Parsel düzenlemeleri

İfraz

Tevhid

Kadastral düzenleme

Harita aplikasyonu

Tapu kaydının düzeltilmesi vb.

10.Diğer çeşitli konular

Ara kararlar

Alan inceleme kararları

Kamu kurumlarından görüş isteyen kararlar vb.

(*) 1993 yılı Ocak- Haziran ayları arasında 11 kurulun gündemleri incelenmiştir. İstanbul 1-2, 3 nolu Koruma Kurullarının gündemleri, İstanbul'un kendine özgü yapısı ve sorunları nedeni ile Kayseri Koruma Kuruluna ilişkin bilgiler ise geç elde edildiğinden, değerlendirme dışı tutulmuştur (Madran. E, 1994)

1993 yılındaki bu araştırma 11 kurul içinde yeni yapılanmanın en yoğun olduğu kurulun Edirne Koruma Kurulu olduğunu (%58) ortaya koymuştur.

1994- 1995 yıllarını kapsayan %10 örnekleme yöntemi ile yürütülen çalışmada da kurul gündemini işgal eden konuların ağırlıklı olarak kentsel sit alanı içinde, tescilsiz/tescilli bina bitişiği olmayan parsellerdeki yeni inşaat izni ya da ruhsat izni olması düşündürücüdür.

1994 ve 1995 yıllarında kurul gündemine gelen ve karara bağlanan 802 dosyadan toplam olarak 83 adedinin dosya içleri incelenmiştir (%10 örnekleme yöntemi). Buna göre :

60 adet dosya özel mülkiyetten,
8 adet dosya sit alanlarından,
6 adet dosya anıtsal yapılardan,
9 adet dosya çeşitli kurumlarla olan ilişkilerden oluşmuştur.

Gerek toplam değerlendirme, gerekse örnekleme ile dosya içi değerlendirmede kentsel sit alanı içinde yeni inşaat izni en yüksek değerdedir (%54) ve kurul gündemini 3 ay ile 6 ay arasında işgal etmekte ve müracaat olumlu bir aşamaya gelinceye kadar 3- 4 kez tekrar edilmektedir. (Şema- 8)

Bu durum halk içinde şikayetlere yol açtığı gibi, kurulu vatandaşla birebir çalışan kurumlar haline dönüştürmektedir ve bu açıdan kurulların korumaya katkısı olması gerektiği gibi gerçekleşmemektedir. Kurullar olumlu veya olumsuz görüş bildiren kurumlar haline gelmekte ; koruma eylemlerinin gelişmeye başladığı dönemlerde yerleşen "tescilli binaya çivi bile çakamamak" düşüncesinin kırılmamasına hatta güçlenmesine neden olmaktadır.

Yine kentsel sit alanları içindeki ruhsat aşaması inşaat izninden sonra en yüksek orandadır (%14). Ruhsat izninin inşaat izninin ön adımı olduğu düşünüldüğünde bu oran %66 gibi düşünülebilir.

Bu durumda kurulların çalışma amacı korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması için karar üretmek iken, yapılan iş ağırlıklı olarak kentsel sit alanı içinde, ancak tescilsiz/ tescilli bina bitişiği olmayan alanlarda inşaat ve ruhsat izni için görüş istenmesi haline dönüşmüştür. Ruhsat başvuruları için geçen süreler kısa olmakla beraber, sayılarının fazlalığı kurul gündeminin gereksiz yere işgal edilmesine yol açmaktadır. (Şema- 9)

İNSAAT İZNİ İÇİN
BELEDİYEYE BASVURU
YAPILIYOR 8.10.1994

BELEDİYE BASVURU
SAHİBİNİ BİLGİLENDİRİYOR 1.11.1994

BELEDİYEYE RUHSAT
BASVURUSU YAPILIYOR 29.11.1994

MÜZE MÜD. İL KÜLTÜR MÜD'NÜ
BİLGİLENDİRİYOR 11.1.1995

İL KÜLTÜR MÜD.
KTVKK'DAN GÖRÜŞ
İSTİYOR 19.1.1995

KURUL RAPORU 10.3.1995

KURUL KARARI
(OLUMSUZ) 16.3.1995

KARARIN DAĞITIMI 23.3.1995

KURULA YENİDEN
BASVURU YAPILIYOR 12.5.1995

KURUL KARARI
(MÜZENİN DENETİMİ
SART KOSULUYOR) 8.6.1995

KARARIN DAĞITIMI 13.6.1995

BELEDİYEYE BASVURU	21.4.1994
KONUNUN FEN İŞLERİNE GELİŞİ	22.4.1994
PARSEL SAHİBİNE PARSELİN DURUMU HAKKINDA BİLGİ VERİLİYOR	12.5.1994
MÜZE MÜD.İL KÜLTÜR MÜD.'NE YAZI İLE PARSELİN DURUMUNU VE HAZIRLANAN RAPORU BİLDİRİYOR	27.5.1994
İL KÜLTÜR KTVKK'DAN RUHSAT VERİLİP VERİLEMEYECEĞİ HAKKINDA GÖRÜŞ İSTİYOR	27.5.1994
KURUL KARARI (OLUMLU)	9.6.1994
KARARIN DAĞITIMI	14.6.1994

Oysaki koruma amaçlı imar planı yapımında belediyeler ve kurullar bir arada çalışmakta ve kurullar bu konudaki görüşlerini belediyelere bildirmektedirler. Bu nedenle kuruldan bu konular için tekrar görüş istenmesi kurul gündeminin gereksiz yere işgal edilmesidir. Bu durum kurulların oluşum ilkelerindeki amaçla çelişkili bir durum yarattığı gibi koruma amaçlı imar planı yapımını da işlevsiz kılmaktadır. koruma amaçlı imar planı yapıldığı halde, her parsel için kurula yeniden bilgi için başvuru yapılmaktadır. Oysaki kurulun asıl çalışma konusu olan tescilli yapılar ve alanlar ile ilgili işlemler kurul gündemine sadece %10 gibi oldukça düşük bir oranla gelmektedir. (Şema-10)

Bu konuların karara bağlanması için ortalama olarak geçen süre kurul öncesi hazırlığı 5 ay, kuruldaki süresi 6 ay olmak üzere yaklaşık 1 yıla ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda vatandaşlar herhangi birşey yapamadan beklemek zorunda kaldıklarından, kurula karşı güvensizlik içine girmektedirler. (Şema-11)

Sit alanlarında elde edilen 8 dosyanın konusunu oluşturan sit tesbiti, tescili ve tescilin kaldırılması konularının sonuca bağlanması için geçen süreler 6 ay ile 24 ay arasında değişmektedir. (Şema-12)

Anıtsal yapılar ile ilgili olarak elde edilen 6 dosyanın karara bağlanması için geçen süre 1 ay ile 10 ay arasında değişmektedir. (Şema-13)

Kurumlarla olan ilişkiler ile ilgili 9 dosyanın karara bağlanması için geçen sürelerin ise 1 ay ile 14 ay arasında değiştiği görülmüştür.

Sürelerin bu kadar uzamasında kurulda görev yapan raportör başına düşen dosya fazlalığı kadar, dosyaların başvuru sırasında eksik belgeli olması, kurul tarafından belgelerin tamamlanmasının istenmesi, belgelerin tamamlanarak kurula tekrar başvuru yapılması ve bu arada geçen sürenin uzunluğu da önemli bir etkidir. (Şema-14)

Kurulun gündemine gelen konular açısından yasal altyapının yetersiz olması, koruma amaçlı imar planı yapımı dışında kurulda görüşülecek konularda herhangi bir zaman kısıtının olmaması dosyaların günlerce bekletilmesini, hatta karar alındıktan sonra da dağıtımı için geçen sürenin uzamasını getirmiştir. (Şema- 15)

GRUP BELİRLENMESİ İÇİN KURULA BAŞVURU	14.8.1992
KURUL EKSİK BELGE OLDUĞUNU BİLDİRİYOR	27.8.1992
KURUL BELEDİYEDEN İMAR DURUMU İSTİYOR	15.10.1992
BAŞVURU SAHİBİ RÖLEVE VE YENİ YAPI PROJESİNİ KURULA GÖNDERİYOR	15.5.1993
RAPORTÖR RAPOR HAZIRLIYOR	18.5.1993
KURUL KARARI "YERİNDE GÖRME"	20.5.1993
KARARIN DAĞITIMI	24.5.1993
AHSAP YERİNE KAGIR BİNA YAPMAK AMACI İLE KURULDAN İNŞAAT İZİNİ BAŞVURUSU	22.6.1993
KURUL RAPORU	25.6.1993
KURUL KARARI (OLUMLU)	1.7.1993
KARARIN DAĞITIMI	7.7.1993
GENEL MÜDÜRLÜK KARARIN YENİDEN GÖRÜŞÜLMESİNİ İSTİYOR	31.8.1993

GENEL MÜDÜRLÜK DOSYAYI İNCELEMEK İSTİYOR	4.10.1993
KURUL DOSYAYI GÖNDERİYOR	8.10.1993
DOSYA KURULA GERİ GÖNDERİLİYOR	15.11.1993
KURULA PROJE ONAYI İÇİN BAŞVURU YAPILIYOR	30.9.1994
KURULDAN İSKAN RUHSATI İÇİN GÖRÜŞ İSTENİYOR	25.10.1994
KURUL KARARI (DÜZELTME İSTENİYOR)	11.11.1994
KARARIN DAĞITIMI	21.11.1994
KURULA YENİDEN BAŞVURU YAPILIYOR	29.5.1995
KURUL KARARI (OLUMLU)	9.6.1995
KARARIN DAĞITIMI	13.6.1995

İNSAAT İZİNİ İÇİN
BAŞVURU

12.5.1993

FEN İŞLERİ BAŞVURU
SAHİBİNE BİLGİ
VERİYOR

21.5.1993

İNSAAT RUHSATI İÇİN
BAŞVURU YAPILIYOR

5.7.1993

MÜZE RAPORU
HAZIRLANIYOR

4.10.1993

RAPOR İL KÜLTÜR
MÜDÜRLÜĞÜNE İLETİLİYOR

15.10.1993

İL KÜLTÜR MÜD.
BURSA KTVKK'DAN
GÖRÜŞ İSTİYOR

25.10.1993

KURUL KARARI

11. 1.1994

KARARIN DAĞITIMI

16.1.1994

FEN İŞLERİ EDİRNE
KTVKK'DAN GÖRÜŞ İSTİYOR

21.4.1994

KURUL RAPORU

17.6.1994

KURUL KARARI
(OLUMLU)

8.7.1994

KARARIN DAĞITIMI

15.7.1994

KURULU ALANIN SIT OLARAK TESCİL EDİLMESİ AMACI İLE BAŞVURU YAPILIYOR	25.8.1991
KURUL RAPORU (I.DERECE ARKEOLOJİK SIT OLARAK TESCİL EDİLEBİLECEĞİ BELİRTİLİYOR)	1.10.1991
KURUL KARARI (TESCİL YAPILIYOR)	21.11.1991
KARARIN DAĞITIMI	20.2.1992
TAPU SİCİL KURULA TAPUYA SERH KONULMASI KONUSUNDA BİLGİ VERİYOR	15.5.1992
MİLLÎ EĞİTİM MÜD. TAPUYA SERH KONULDUĞUNU BİLDİRİYOR	1.6.1992
FEN İŞLERİ KURULDAN YENİDEN GÖRÜŞ İSTİYOR	7.8.1992
KURUL KARARI	16.9.1992
KARARIN DAĞITIMI	17.9.1992
GENEL MÜDÜRLÜK KURULDAN BİLGİ İSTİYOR	1.12.1992

CAMII İNŞAATI İÇİN ÖN ARASTIRMA YAPILIYOR KAZI ALANINDA ARKEOLOJİK BULGUYA RASTLANILMIYOR BUNUN ÜZERİNE İL KÜLTÜR MÜD. KURULDAN ONAY İSTİYOR	24.08.1994
MÜZE MÜD. RAPOR HAZIRLIYOR	7.10.1994
RAPOR MÜDÜRLÜĞE İLETİLİYOR	27.10.1994
MÜZE MÜD.İL KÜLTÜR MÜD."NE RAPORU GÖNDERİYOR	31.10.1994
İL KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ KURUL GÖRÜŞÜ İSTİYOR	31.10.1994
KURUL KARARI "YERİNDE GÖRME"	02.12.1994
KARARIN DAĞITIMI	09.12.1994
KURUL KARARI	27.05.1995
KARARIN DAĞITIMI	13.06.1995

BELEDİYEYE RUHSAT İÇİN BASVURU YAPILIYOR	6.9.1993
BELEDİYE KURULDAN GÖRÜŞ İSTİYOR	23.10.1993
KURUL EKSİK BELGE OLDUĞUNU BİLDİRİYOR	26.11.1993
BELGELER TAMAMLANIYOR TEKRAR BASVURU YAPILIYOR	2.12.1993
KURUL RAPORU HAZIRLANIYOR	8.12.1993
KURUL KARARI (OLUMSUZ)	9.12.1993
KARARIN DAĞITIMI	25.12.1993
KURULA YENİDEN BASVURU	5.4.1995
KURUL KARARI	9.6.1995
KARARIN DAĞITIMI	19.6.1995

PARSEL SAHİBİ İNŞAAT İÇİN BELEDİYEYE BAŞVURUYOR	12.9.1994
BELEDİYE KURULDAN GÖRÜŞ İSTİYOR	25.9.1994
KURUL BELDİYEYE EKSİK BELGE OLDUĞUNU BİLDİRİYOR	27.1.1995
MÜZE MÜD.BASVURULUYOR	13.3.1995
MÜZE RAPORU HAZIRLANIYOR	28.4.1995
MÜZE MÜD. İL KÜLTÜR MÜD.'NE BİLGİ VERİYOR	2.5.1995
İL KÜLTÜR MÜD. KURULDAN GÖRÜŞ İSTİYOR	4.5.1995
RAPORTÖR RAPOR HAZIRLIYOR	22.5.1995
KURUL KARARI	25.5.1995
KARARIN DAĞITIMI	13.6.1995

SONUÇ

Koruma olgusunun Dünya'da ortaya çıkışı M.Ö'li yıllara dayanmaktadır. M.Ö.551- 479'da Konfüçius'un atalarının tapınaklarını onaran yöneticileri övmesi, Asur kralı Asurbanipal'in kurduğu müze ve kitaplığı şahsi girişiler olsa da koruma konusundaki ilk adımlardır. Dinsel etkilerle ortaya çıkan, daha sonraları Eski Roma yasalarına bina cephelerindeki sanatsal ürünlerin yurtdışına çıkarılmasını engelleyen bir madde ile giren koruma anlayışı genel olarak hakim sınıfın koruma anlayışını empoze etmeye çalışması şeklinde gelişmiştir. Aristokrasinin ve dinlerin en güçlü olduğu Orta Çağ'da egemenlik simgesi yapılar ile anıtsal yapılar korunurken, Yeni Çağ'da ağırlık aristokrat kesimin atalarının kalanları korumaya çalışması şeklinde gelişmiştir. II.Dünya Savaşı ise koruma anlayışı için bir kırılma dönemini ifade etmektedir. Savaş sonrasında ağırlık halkın yaşadığı, kendi başına anıt olmayan fakat yine de bir dönemin simgesi olan şehirlerin kendine özgü karakterlerinin korunması hedefi ile koruma anlayışının sınırları ve kapsamı değişmiştir.

1950'li yıllarda ülkemizde hız kazanan sanayileşme, demografik hareketlilik ve modernleşme akımları sonucu kentlerde yeni yapılaşma baskısı oluşmuş ve apartmanlaşma eğilimleri artmıştır. Bu yıllarda apartmanlar prestij kazanırken, eski konutlar köhnemeye terkedilmiştir.

Bu durum geleneksel yapım teknikleri ve malzemeleri ile yapılan mekanlarda hem teknoloji ve malzeme açısından yenilenmeyi hem de sosyal anlamda bir dönüşümü zorlamaya başlamıştır. Giderek eski kent mekanları sağlıklı ve bakımsız mekanlar haline gelmiş ; mekan ile sosyal yapının uyumsuzluğu belirginleşmiştir.

Batı kaynaklı olarak ülkemize gelen ve yaygınlaştırmaya çalışılan koruma düşüncesinin topluma yabancı olmasının etkisi ile çeşitli sorunlar yaşanmaktadır.

Günümüzde kent kimliğinin bir parçası olan ve gelecek kuşaklara, geçmiş kültürlerini öğrenmeleri ve sahip çıkmaları amacı ile korunması zorunlu olan kent parçalarının yaşadığı çeşitli problemler vardır. Ahşap, kerpiç ve tuğla günümüzde üretilenler ile orjinalleri arasındaki biçim ve boyut farklılıkları nedeni ile korunacak objeye özgün malzemeyi sağlamak zorlaşmaktadır.

Eski yapıların günümüz yaşam standartlarına uygun olmaması, iç mekan organizasyonunun yenilenmesi gerekliliği ile de tercih edilmez hale gelmiştir.

Tarihi çevre koruma bilincinin toplumda yaygınlaşamamasının getirdiği sorunlar kadar, bilimsel altyapının -envanter sisteminin- de eksik ve güncelleşmemiş olması, yaygın kullanımlı bilgisayar arşivinin bulunmaması da uygulamaları zorlaştıran bir etkidir.

Bir diğer etken koruma konusunda yeterli tecrübe ve bilgi birikimine sahip teknik kadronun ve örgütlenmenin bulunmayışı ve koruma ile ilgili kurumlararası eşgüdüm eksikliğinden kaynaklanan sorunlardır.

Korunması gerekli kültür varlıklarının planlama açısından da problemleri bulunmaktadır. Uzun süre korumanın imar planı içinde yer alıp almaması ya da koruma amaçlı imar planının yapılıp yapılmaması gereği tartışılmıştır. Ancak ne yolla olursa olsun, adı ne olursa olsun, her planlama çalışmasında tarihi değeri olan objelerin korunması bir zorunluluktur. Günümüz koruma çalışmalarında asıl önemli olan tek yapı ölçeğinde koruma yerine bütüncül korumanın sağlanmaya çalışılıyor olmasıdır.

İlk koruma hareketleri düşünce olarak ortaya çıktıklarında beraberinde yasal ve kurumsal anlamdaki ilk oluşumları da yavaş yavaş oluşturmaya başlamıştır.

Yasaların çıkarılması ve kapsamı konusunda koruma kavramının gelişmiş olduğu ülkelerle bir paralellik bulunmasına karşın, yasal anlamdaki en önemli eksikliklerden birisi parasal kaynak yaratmanın ve bu parasal kaynakların doğru aktarımının sağlanamamasıdır.

Koruma anlayışları paralelinde gelişen kurumsal yapıda nizamnameler döneminde müzecilik anlayışının egemen olduğu görülmektedir. Cumhuriyet dönemi ile kurumsallaşmanın başlaması ve 1951'de ilk kurum olan GEEAYK'nın kurulması ile koruma kavramının genişlemiş ve günümüzdeki örgütlenme biçimi olan KTVKK'nın 1983'de kurulması ile sit alanları, bütüncül koruma gibi kavramların yaygınlaşmaya başladığı söylenebilir.

Günümüzde kültür ve tabiat varlıkları korunması konusunda en etkin rolü oynaması gereken KTVK Kurullarının işleyişlerinde çeşitli problemler ile karşılaşmaktadır.

Bu sorunlardan en önemlisi kurulların yetki sınırlarının tanımsızlığıdır. Kurulların asıl çalışma konuları olan taşınmaz kültür varlıklarının ve bunların kapsadıkları alanların tesbiti, tescili ve korunması için gerekli koşullar için karar üretmek iken, yaptıkları işler ağırlıklı olarak kentsel sit alanlarında yeni yapılaşma için karar üretme haline dönüşmüştür. Oysa kurullar K.A.İ. Planı hazırlanmasında belediyeler

ile çalışmakta ve yeni yapılaşmalar için görüşlerini önceden kurula bildirmektedirler. Bu nedenle aynı konuların tekrar tekrar kurul gündemini işgal etmesi kurulların işlerliğini etkilemektedir.

Kurulların karar üreten üyelerinin kurul dışında da işlerinin olması kuruldaki görevlerinin ikincil olmasını getirmektedir. Zaten kısıtlı olan toplantı günlerinin bu çeşit konularla geçiriliyor olması görüşülmeyi bekleyen konuların sürelerini uzatmaktadır. Ancak sürelerin uzamansındaki bir diğer etken de kurula başvuru sahiplerince sunulan dökümanların yetersiz olması ve bu dökümanların tamamlanarak tekrar başvuru yapıncaya kadar uzun sürelerin geçmesidir.

Kurullar çok çeşitli konular için karar üretmek zorunda oldukları halde gerek raportörler gerekse üyeler açısından uzmanlık konularının çok çeşitli olmamasının getirdiği sorunları yaşamaktadırlar. Yine kurullarda özellikle raportörlerin sayısal olarak yetersizliği, raportör başına düşen dosya fazlalığı ve raportörlerin kimi zaman uzmanlık alanları dışında kalan konular üzerinde çalışıyor olmaları kurulların işlerliği etkilemektedir.

Kurullarda alınacak kararların kısa süreli olması, koruma için kaçınılmazdır. Bu nedenle kurulda görev yapacak raportörlerin yeterli sayıda ve çeşitli uzmanlık konularından oluşması gerekmektedir. Oysa bugün kurulda herhangi bir konunun görüşülmesi için geçen sürenin uzunluğu kadar, kararların dağıtımları için bile uzun süreler geçmektedir.

Kurulun arşiv düzeninde bilgisayara geçememesi, personelin yetersiz oluşu, arşivleme sisteminin sağlıksızlığı da önemli bir sorundur.

Koruma kurullarının aldıkları kararların sonuçlarını denetliyeiyor olması, uygulamalardaki aksaklıkların ancak ilgili bir vatandaşın ya da belediyenin uyarısı ile haberdar olması da bir sorundur. Yasal olarak bu durumun düzeltilmesi ve kararların uygulanması sürecinde kurul görevlilerinin danışman durumuna getirilmesi sağlanmalıdır.

Kurulun yetki alanının geniş, ancak imkanlarının kısıtlı olması "yerinde görme" kararlarında aksaklıklara neden olmaktadır. Araç bulunamaması, ödeneklerin kısıtlı olması nedeni ile sorun oluşturan bu durumun düzeltilmesi gerekmektedir. Kurulların sağlıklı işleyişi ve kararların kısa sürede alınması için çalışma şartlarının iyileştirilmesi bir zorunluluktur.

Kültür ve doğal mirasların korunması gibi önemli bir görevi üstlenen kurulların mekansal olarak üstlendiği görevle uyumsuzluğu ve çalışma ortamının sağlıksızlığı da düzenlenmesi gereken bir diğer sorundur.

Bütün bunlar dışında, devletin yaygın bir koruma politikasının olmaması, bürokrat ağırlıklı Yüksek Kurullarda değişen hükümetlerin değişen koruma politikalarının olmasını getirmektedir. Yüksek Kurulun bürokrat ağırlıklarından kurtulup, bilimsel ağırlığa kavuşması gerekmektedir.

Kurulların koruma konusundaki yetkileri yasalarla tanımlanmakla birlikte, çeşitli kurumların yetki alanlarındaki korunacak değerler için kimin söz sahibi olduğu açık değildir. Bu durum da kurulların işlerliğini etkilemektedir.

İlk ortaya çıktıkları dönemlerden beri kurumlar, korumanın kavramsal olarak gelişimi ile paralel bir gelişme göstermişlerdir. Ancak günümüzde koruma ile yetkili kurum olan kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları korumanın kavramsal olarak geldiği noktanın gerisindedir. Koruma pratiğini oluşturan kurumlar olan belediyeler, kurullar, şahıslar, yatırımcı kamu kuruluşları bir arada çalışması gereken kurumlar iken günümüzde koruma kurulları bu kurumların üstünde emredici bir kurum haline gelmiştir. Kurulların yaşadığı problemler ve sahip oldukları olanaklarla bu durumlarından kurtulup, asli görevleri yapan kurumlar haline dönüşmeleri ise oldukça zordur. Bu noktada devletin kurullara finans ve teknik altyapı (mekan, personel, teknik donanım vb.) konularında gerekli desteği sağlaması kaçınılmazdır. Kurulların yaşadıkları problemlerin giderilerek, etkinliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR**YAZILI KAYNAKLAR**

- AHUNBAY, Z. Değerlendirme Ölçütleri, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon Üzerine Yazılar, İTÜ, Restorasyon Anabilim Dalı, 1995
- AKÇURA, N. Yabancı Ülkelerde Eski Eserlerin Korunması, Mimarlık 8 (1973) S:13-16
- AKÇURA, T. Sanayileşmemiş Bir Ülke Olarak Türkiye'de Tarihi Çevre Koruması ve Restorasyon" Mimarlık, 1973, s:5- 6
- AKI, A. Eski Konutların Korunarak Kullanılması ile İlgili Bir Çevre Araştırması, Y.Ü. 1988
- AKIN, N. Osman Hamdi Bey, Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine, arihi Çevre Koruma ve Restorasyon Üzerine Yazılar, İTÜ, Restorasyon Anabilim Dalı, 1995
- AKTÜRE, S, ŞENYAPILI T. "Safranbolu'da Mekansal Yapının Gösterdiği Nitelikler ve Koruma Önerilerinin Düşündürdükleri, ODTÜ, Mimarlık Fakültesi Dergisi, Ankara, 1976, s:13-15
- ALSAC, O. Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu Üzerine, Mimarlık Dergisi, 1984/ 3-4, S: 8- 12
- AREL, A. Koruma Kurullarının Etkinliğini İlgilendiren Sorunlar Hakkında İstanbul 2 nolu Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Kurulu'nda hazırlanan rapor, 1993 (yayınlanmamıştır)
- BATUR, A. Tarihi Çevre Korumasında Siyasal ve İdeolojik Boyutlar, Mimarlık dergisi, 1975/5, S: 15
- BAYKAL, F. Ülkemizde Doğal Ve Tarihi Çevreyi Koruma Çabaları (Master tezi), YÜ. 1983, İstanbul
- BİNAN, C. Türkiye'de Koruma Konusundaki Temel Çelişkiler, Toplumsal Yansımalar Üzerine Saptamalar ve Öneriler, Ulusal Koruma Planlaması Semineri II, YTÜ, 1993
- BİNAN, D. Koruma Kurullarının Oluşumu ve Sorumluluk Bölgelerinin Saptanmasında Ölçütler ve Sorunlar, Kapadokya Örneği, 2.Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyum, MSÜ, 1994
- BEKTAŞ, C. Koruma ve Onarım, YEM, 1992
- ÇEÇENER, B. DANIŞMAN, G. Kültürel Değeri Olan Yapıların Korunması ve İngiltere Mevzuatı, Mimarlık 1973, s:18-19

- ÇEÇENER, B. Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı, Kararları, Organları, Koruma Politikası ve Ülkemiz, Türkiye I.Şehircilik Kongresi, ODTÜ. Ankara 1981
- ÇEÇENER, B. Taşınmaz Kültür Varlıkları Koruma Uygulaması Yapan Kuruluşlar, Mimarlık Dergisi, 1984/ 3-4, S: 5- 8
- ÇEÇENER, B. Koruma Karar Organları, İstanbul 2 nolu Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Kurulu'nda hazırlanan rapor, 1993 (yayınlanmamıştır)
- ÇEÇENER, B. Eski Eser'den Taşınmaz Kültür Varlığına Taşınmaz Kültür Varlıkları Mevzuatı, İstanbul Dergisi, S:13-15 1995
- DİNÇER, Y . Koruma Amaçlı İmar Planları ; Yetki ve Sorumluluk Karmaşası, Ulusal Koruma Planlaması Semineri II, YTÜ, 1993
- ERDER, C. Tarihi Çevre Bilinci, Ankara, ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, 1975, s:289
- EYÜBOĞLU, E. Kentsel Sit Alanlarının Planlanmasına Yönelik Bir Yöntem Araştırması ve Kadıköy- Yeldeğirmeni Örneği (Master tezi), 1991, İTÜ, s:7
- GENİM, S. Koruma Olgusunda Onama ve Denetleme Mekanizmaları Koruma Kurulları- Kurul- Yerel Yönetim İlişkileri Kültür Ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurultayı, Ankara, 1990
- KAHRAMAN, A. Koruma Amaçlı İmar Planında Ögeler ve Dengeler, Yerleşim Yazıları, YTÜ, İstanbul, 1992
- MADRAN, E VE DİĞERLERİ Koruma Kurullarının Gündemlerinde Bulunan Konulara İlişkin Bir Araştırma, 2. Kentsel koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyum, MSÜ, 1994
- MADRAN, E. ÖZGÖNÜL, N. Planlı Dönemde (1963-1981) Tarihsel Çevre'nin Korunması ve Değerlendirilmesinde Kamunun Yaklaşımı Türkiye I.Şehircilik Kongresi, ODTÜ. Ankara 1981
- OKYAY, İ. Kentsel Koruma ve Geliştirme Planlaması Lisansüstü ders notları, MSÜ, 1992
- SUNGUR, A. Kentsel Koruma Anlayışının Gelişimi ve Ülkemizde Koruma Politikasının Belirlenmesi İçin Yardımcı Bir Araştırma, (Master Tezi), 1989, İTÜ
- ŞAHİN, İ. Türkiye 'de Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Olayı ve Korumaya Halkın Katılımı Konusunda Yardımcı Bir Araştırma, (Master tezi), 1990, İTÜ

TEKELİ, İ. Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine
Düşünceler, Türkiye 11.Şehircilik Günü Kongresi,
Ankara, 1989

ÜSTÜNKÖK, O. Tarihi Çevre Koruması mı?, Tarihi Çevre Savunması mı?
Türkiye 1.Şehircilik Kongresi, ODTÜ. Ankara 1981

ZEREN, N. Tarihsel Çevre Korumasında Yaklaşımlar" Tarihsel
Çevre Koruması Seminer Dizisi, İstanbul,
İTÜ.Mim.Fak., 1984 (Çoğaltma), s: 37- 51

ZEREN, N. Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının
Uygulanabilirliği, (Doktora Tezi), İTÜ, 1981

SÖZLÜ KAYNAKLAR

Doç.Dr. Zekai GÖRGÜLÜ

Ar.Gör. Solmaz TAVŞANOĞLU

Edirne Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu personeli

KANUNLAR

2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

3386 2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda değişiklik yapan kanun

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının Çalışma Esaslarına İlişkin Yönerge

EK -1 :VL ULUSLARARASI MİMARLAR KONGRESİ**MADRİD 1904****KARARLAR****KONU II : MİMARİ ANITLARIN KORUNMASI VE ONARIMI**

1. Anıtlar iki kümeye ayrılabilirler : ölü anıtlar, örneğin, geçmiş bir uygarlığa ait olanlar veya artık kullanılmayanlar;yaşayan anıtlar, örneğin, ilk yapılmış oldukları amaçla hizmete devam edenler.
2. Ölü anıtlar, sadece yıkıntı haline gelmelerini önleyecek kadar gerekli görülen sağlamlaştırmalarla korunmalıdır ; zira bu tür anıtın önemi anıtla birlikte yok olan, teknik ve tarihi değeri ile birleşir.
3. Yaşayan anıtlar, mimaride yararlık, güzelliğin temel esaslarından biri olduğu için, kullanılabilirliklerini sürekli kılacak şekilde onarılmalıdırlar.
4. Bu çeşit onarım, anıtın orjinal stiline uygun olarak yapılmalıdır ; böylece anıt bütünlüğünü koruyabilir, stil birliği de mimaride güzelliğin temellerinden biridir ; ilkel geometrik şekiller mükemmelen yeniden yapılabilirler. Yapının bütünlüğünden değişik bir stilde yapılmış olan kısımlar, eğer bunlar gerçek bir değerde iseler ve anıtın estetik dengesini bozmuyorsa saygı görmelidirler.
5. Anıtların korunması ve onarımı, sadece resmen diplomalı veya devletin artistik, arkeolojik ve teknik denetiminde hareket eden ve özel bir şekilde yetkili kılınmış mimarlara emanet edilmelidir.
6. Her ülkede, sanat ve tarihi anıtları koruyan bir dernek kurulmalıdır. Bunlar birleşik çabalar için bir araya gelebilir ve ulusal ve yerel hazinelerin genel envanterlerinin toplanması için işbirliği yapabilirler.

EK -2 : ATİNA KONFERANSI**21- 30 EKİM 1931****KONFERANSIN SONUÇLARI****A- GENEL SONUÇLAR****1- Doktrinler, Genel İlkeler**

Anıtların korunması ile ilgili doktrin ve genel ilkeler raporu konferansa duyurulmuştur.

Somut örneklerin türü -ki bunların her biri değişik bir çözüme açıktır - ne olursa olsun, konferansta temsil edilen değişik ülkelerde, tüm "restorasyon" yapmayı terk etmek ve anıtların korunmasını sağlayacak şekilde hesaplanmış, kalıcı ve düzenli bir bakım sistemini başlatarak var olan tehlikeleri önlemek için genel bir eğilimin hakim olduğu izlenmiştir. Yıkım ve eskime sonucu, restorasyon elzem olduğu hallerde, herhangi bir devre ait üslup yok edilmeksizin, geçmişe ait sanat ve tarihi eserin saygı görmesi önerilir. Yapıların, yaşamının sürekliliğini sağlayan kullanımlarının devam ettirilmesi önerilir, ancak bu kullanılış, onların sanat ve tarihi kişiliklerine saygılı bir amaca dönük olmalıdır.

II- Tarihi Anıtlarla İlgili İdari ve Hukuki Tedbirler

Çeşitli ülkelere ait sanat, tarihi ve bilimsel değeri olan anıtların korunması için öngörölmüş hukuki tedbirler raporu konferansta sunulmuştur.

Bununla ilgili olarak özel mülkiyet üzerinde bazı kamu haklarının korunması için öngörölmüş hukuki tedbirler raporu konferansta sunulmuştur.

Varolan hukuki tedbirler aasındaki farkların, amme hukuku ile kişi haklarının uzlaştırılmasındaki güçlükten ötürü doğduğu izlenmiştir.

Buna uygun olarak alınan tedbirlerdeki genel eğilim onaylanırken, kamu çıkarına çağrı yapılan mülk sahiplerinin fedakarlıkları için gösterilecek anlayışla ilgili olarak, mümkün olan en az mukavemetle karşılaşabilmek için kamu oyunun eğilimi ve yerel koşulların göz önünde bulundurulmasının yerinde olacağı kanısına varılmıştır.

İvedili hallerde, her ülkedeki kamu yetkililerinin, koruyucu tedbirler alabilecek şekilde güçlendirilmeleri önerilir.

Uluslararası Müzeler Örgütünün, çeşitli ülkelerde uygulanan hukuki tedbirleri ve bunların kıyaslamalı bir tablosunu yayımlaması ve bilgiyi, günü gününe en son değişikliklerle tamamlaması kuvvetle ümid edilir.

III - Tarihi Anıtların Estetik Değerinin Arttırılması

Yapılar yapılırken yerleşmelerin kişiliğine ve dış görüntülerine, özellikle, çevreleri özel itina isteyen, tarihi anıtların etrafına saygı gösterilmesi önerilir. Hatta bazı yapı kümeleri ve bazı özellikleri olan güzel görünüşlü manzaraların oluşumu korunmalıdır.

Eski kişiliklerini koruma amacı ile, bazı anıt ve anıt kümelerine en uygun gelecek süs bitkileri konusunda da araştırma yapılmalıdır.

Sanat ve tarihi anıtların çevrelerinde, her türlü ilanların, çirkin elektrik direklerinin korunmasını ve her türlü gürültülü imalathanelerin ve hatta çok yüksek boru ve bacaların yapılmasının önlenmesi özellikle önerilir.

IV- Restorasyon Malzemesi

Tarihi anıtların onarımında kullanılan modern malzemelerle ilgili çeşitli bildiriler uzmanlarca sunulmuştur.

Modern tekniğin sunduğu bütün olanakların, bilhassa betonermenin, akıllıca kullanılması kabul edilmiştir.

Onarılan anıtın görüntüsünün ve kişiliğinin korunabilmesi için, mümkün olan herhalde, sağlamlaştırma amacı ile yapılan çalışmaların yapıldığı yerlerin saklanması, göze görünür olmaması açıkça belirtilir.

Korunacak kısımların sökülüp yerlerine konmasında ortaya çıkan tehlikelerin giderilmesi olanağının sağlandığı hallerde, yeni malzemenin kullanılması özellikle önerilir.

V- Tarihi Anıtların Eskiyip Yıpranması

Konferansta, bugünkü yaşam koşulları altında, yeryüzündeki anıtların gittikçe artan bir şekilde atmosferik unsurlar tarafından tehdit edildiği izlenmiştir.

Anıtsal heykellerin korunmasında, bugünkü geçerli çalışmalarda başarı ile uygulanan alışlagelmiş tedbirler ve metodlar dışında, verilen örneklerdeki karışıklık karşısında ve eldeki mevcut bilgi ile, herhangi bir genel kuralın kesin bir şekilde ortaya konması imkansız görülmektedir.

Bunun üzerine konferansta şunlar önerilir :

- 1- Her ülkede anıtların korunması ile sorumlu kişi ve mimarların, özel durumlarda uygulanacak metodların saptanması için fizik, kimya ve tabii bilim uzmanları ile işbirliği yapmaları,
- 2- Uluslararası Müzeler Örgütü'nün, bu alanda yapılan çalışmalarla ilgili bilgileri derlemesi ve bunların örgütün yayımlarında yer alması.

Anıtsal heykellerin korunması ile ilgili olarak, konferansta, sanat eserlerinin yapılmış oldukları çevrelerden uzaklaştırılmaları kural olarak tasvip edilmediği fikri belirmiştir. Tedbir olarak da, orjinal modellerin var oldukları durumda veya, bu olanaksızsa, kopyalarının yapılarak korunması önerilir.

VI- Koruma Tekniği

Konferansta çeşitli bildirilerle ayrıntılı olarak ileri sürülmüş olan teknik tedbirler ve ilkelerin, aynı tür yaklaşımlardan eksinlenmiş olmalarını izlemek memnurluk uyandırmıştır, şöyle ki;

Harebelerde, çok titiz bir koruma gerekmektedir ; imkan olduğu bütün hallerde, bulunabilen her orjinal parçanın yerine konabilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır ; bu amaçla kullanılacak yeni malzeme her durumda tanınabilmelidir. Kazılar sonucu ortaya çıkan kalıntıların korunması imkansız olduğu durumda, bunların gömülmesi önerilmiş olup, ancak, tabii olarak kapatılma işleminden önce kalıntıların doğru bir şekilde belgelenmiş olması da beklenmektedir.

Kazı ve anıtların korunması ile ilgili yürütülecek teknik çalışmalarda mimar ve arkeologlar arasında sıkı bir işbirliğinin zaruri olduğunun belirtilmesi daha gereksiz görülmüştür.

Diğer anıtlarla ilgili olarak, uzmanlar herhangi bir sağlamlaştırma veya kısmi restorasyon çalışmalarına başlamadan önce, anıtın kusurlarının ve hasara uğramasına neden olan hususların iyice incelenmesi ve saptanması gerektiği oybirliği ile kabul etmişlerdir.

VII- Anıtların Korunması ve Uluslararası İşbirliği

a) Teknik ve Moral İşbirliği

İnsana ait artistik ve arkeolojik varlıkların korunması sorusunun uygarlığın koruyucuları olan devletler topluluğunu ilgilendireceğine inanılmıştır.

Devletlerin, Uluslar Birliği anlaşmasının ruhuna uygun bir şekilde davranarak, artistik ve tarihi anıtların korunmasını iletmek üzere daha olumlu ve gittikçe artan bir şekilde birbirleri ile işbirliği yapacakları ümit edilmektedir.

Yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan, uygarlığın en yüce şekilde anlatım kazandığı sanat eserlerinin kurtarılması için, nitelikli örgüt ve birliklere, uluslararası amme hukukuna hiçbir suretle zarar vermeyecek şekilde, ilgilerini açıkça belirtme fırsatının verilmesinin çok arzu edilir olduğu düşünülmektedir ;

Buna erişebilmek içinde, ciddi bir şekilde dikkate alınmasını sağlamak üzere devletler, Uluslar Birliğinin ilgili örgütüne tavsiye edilmek üzere isteklerin sunulması arzusu belirtilmiştir.

Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından araştırma yapıp gerekli bütün bilgiler, özellikle ilgili ulusun bilimsel işbirliği komitesince toplandıktan sonra, her durum için takip edilecek yol ve alınacak tedbirlerin uygunluğu konusunda fikir ileri sürmek, bu uluslararası örgüte kalacaktır.

Konferansa katılan üyeler, bu fırsatla yapılan inceleme gezisi sırasında ve artan zamanlarında bir çok kazı yerlerini ve eski Helen anıtlarını gördükten sonra, uzun yıllardan beri, pek çok sayıda çalışma yürüten, aynı zamanda her ülkeden gelen arkeologlar ve uzmanların işbirliğini kabul eden, Yunan hükümetine övgülerini sunmuşlardır.

Konferansa katılan ülkeler, bu yerlerde, çalışmalar sırasında da gerekliliği ortaya çıkan, bilimsel işbirliği amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunabilecek örnekler görmüşlerdir.

b) Anıtlara saygıda eğitimin rolü

Konferansta kesinlikle inanılmıştır ki, sanat eserlerinin ve anıtların korunmasındaki en iyi garanti, halkın onlara bağlılığı ve saygısında bulunmaktadır ;

Bu tutkuların kamu yetkililerinin yerinde davranışları ile geniş ölçüde geliştirilebileceği düşünülerek

Eğitimcilerin, çocukların ve gençlerin anıtları her türlü çizimlerle çirkinleştirmekten çekinmelerini sağlamaları ve onlara her devir uygarlıklarının bu somut elgelerini korumada daha büyük ve daha genel bir ilgi göstermelerini öğretmeleri önerilir.

c) Uluslararası Belgelemenin Değeri

Konferansta ortaya çıkan dilekler şu şekilde sıralanmıştır :

- 1- Her ülke, veya bu amaçla kurulmuş veya yetenekleri tanınmış örgütler, fotoğraflar ve açıklayıcı notlarla tarihi anıtların envanterini yayımlamalı ;
- 2- Her ülke, tarihi anıtlarla ilgili bütün belgeleri kapsayan resmi siciller tesis etmeli ;
- 3- Her ülke, sanat ve tarihi anıtlarla ilgili yayımlarının kopyalarını Uluslararası Müzeler Örgütünde depolamalı,
- 4- Uluslararası Müzeler Örgütü, yayımlarının bir kısmını tarihi anıtların korunmasında kullanılan genel usuller ve metodlara ait makalelere ayırmalı ;
- 5- Uluslararası Müzeler Örgütü, böylece merkezde toplanmış olan bilginin kullanılması için en iyi yolları araştırmalı.

EK - 3 : ATİNA ANLAŞMASI**ULUSLARARASI MODERN MİMARLIK KONGRESİ, 1933- ATİNA****65- Mimari Değerler Korunmalıdır (Tek Anıt veya Yerleşmelerdeki Kümeler)**

Bir şehrin yaşamı, kendine özel kişiliğini kazandıran ve yavaş yavaş benliğini ortaya koyan, yollar ve yapılar gibi, maddi eserlerle yüzyıllar boyunca oluşan sürekli bir olaydır. Bunun için geçmişin değerli tanıkları, ilk önce, tarihi ve duygusal değerleri için, sonra da bazıları insanın yaratıcılık gücünün en yüksek düzeyde biraraya geldiği, göze görünen meziyetlerini taşıdıkları için saygı görmelidirler. Bu eserler, insanlığın miraslarındandır ; onları ellerinde bulunduranlar veya onları korumakla görevlendirilmiş olanlar, bu soylu mirası geleceğin yüzyıllarına buldukları gibi ulaştırmak gibi ulaştırmak için haklı görülen herşeyi yapma sorunluluğunu ve sorumluluğu ile yükümlüdürler.

66- Eğer Onlar Geçmiş Bir Kültürün Anlatımı İseler ve Bir Genel Çıkara Cevap Veriyorlarsa .Korunmalıdırlar.

Yaşayan hiçbir varlığın kendini kurtaramadığı ölüm, insanların eserlerini de yener. Geçmişin tanıkları arasında, hala iyi yaşayanları tanımayı ve diğerlerinden ayırt etmeyi bilmek gerekir. Geçmişe ait herşey, tanımına uygun olarak, uzun süre yaşama hakkını kazanmaz ; saygı gösterilmesi gerekeni akıllıca seçmek uygun olur. Eğer şehrin çıkarları bazı çağını geçirmiş önemli ve görkemli varlıkların bulunuşu ile çatışma halinde ise çözümü, çatışan bu iki nedeni uzlaştırabilen noktada aramalıdır: çok sayıda örnek yapıların tekrar edilmiş olduğu bir durum karşısında kalındığında, bunların bazıları belgeleme amacı ile korunarak diğerleri yıkılır ; diğer durumlarda, sadece bir anı veya gerçek bir değer taşıyan kısımlar ayrı tutularak gerisi yararlanabilecek şekilde değiştirilir. Son olarak, bazı ayrıcalıklı durumlarda, bulundukları yerlerde zorluklar çıkaran bazı unsurların, çok büyük estetik ve tarihi değerde olmalarından ötürü tüm olarak taşınmaları öngörülebilir.

67- Eğer Korunmaları, Sağlığa Aykırı Koşullar İçinde Bırakma biçiminde Kamudan Fedakarlık Gerektirmiyorsa

Dar bir geçmiş inancı, sosyal adaletin kurallarını tanımamazlık edemez. Dayanışmadan çok estetik kaygıya eğilimli düşüncede olanlar, güzel görünüşlü eski mahalleleri, orada yaşayanların sefaletini, hastalıklarını ve yığınlar halinde oluşlarını düşünmeden, koruma yolunda savaşmaktadırlar. Bu ağır bir sorumluluk altına girmek demektir. Mesele incelenmelidir ; bazen bu, hünerle, akıllıca bir şekilde çözümlenebilir ; ancak, tarihi ve güzel görünüş inancı, hiçbir şekilde, kişilerin daha iyi koşullar altında yaşamaları ve ruh sağlıkları ile yakından ilişkili olan konutlarının sağlık durumlarından önce gelmez.

68- Zararlı Durumların Köklü Tedbirlerle Giderilebilmesi Mümkünse : Örneğin, Ana Taşıt Yolların Değiştirilmesi, Hatta O Zamana Dek Kınıldatılmaz Sanılan Merkezlerin Taşınması Gibi...

Bir şehrin olağanüstü bir şekilde büyümesi, bazı fedakarlıklar yapmadan çıkarılmayacak bir çıkmaza yönelten tehlikeli bir durum yaratabilir. Bu engel ancak yıkıma gitmekle ortadan kaldırılabilir. Fakat bu tedbir, gerçek mimari, tarihi ve manevi değerleri yok etmeye yöneltiyorsa, şüphesiz başka bir çözüm aranması daha iyi olur. Trafığe mani olan engeli kaldıracağına, trafiğin yönünü değiştirmeli veya koşullar elverirse, bir tünelden geçirilmelidir. Son olarak, yoğun hareketli bir merkez başka yere de taşınabilir, ve merkezi başka yere götürmekle sıkışık bölgenin trafik düzeni tamamen değiştirilebilir. En içinden çıkılmaz gibi görünen müşlülleri çözmek için hayal gücü, yarımcılık ve teknik kaynakların bir araya gelmeleri gereklidir.

69- Tarihi Anıtların Çevresindeki Sefalet Yuvalarının Yıkılması Yeşil Alanlar Yaratılmasına Olanak Sağlayacaktır.

"Tarihi değeri olan bazı anıtların etrafındaki sefil ve sağlıpa zararlı evlerin yıkılması, bazı durumlarda, yüzyılların sağladığı ortamı bozabilir. Bu üzücü fakat önüne geçilmez bir şeydir. Durumdan yeşil alanlar açmak sureti ile yararlanılabilir. Geçmişin kalıntıları orada, belkide beklenmedik yepyeni bir havaya bürünmüş olacaklar, ama gerçekten hoş görülebilir, zira, her halikarda, komşu mahalleler bundan bolca yararlanacaklardır.

70- Tarihi Bölgelerde Dikile Yeni Yapılarda, Estetik Bahanesi ile, Geçmiş Devir Uslubunun Kullanılması Kötü Sonuçlar Vermektedir. Bu Tür Davranışlar Tutmak veya Bu Tür Girişimleri Desteklemek Hiçbir Şekilde Hoş Karşılanamaz.

Bu tür usuller, tarihin verdiği büyük dersle ters düşerler. Tarihte geriye dönüş asla gözlemlenmemiştir ; insan hiçbir zaman geriye gitmemiştir. Geçmişin görkemli eserleri, her kuşağın, hayal gücüne hız vermek üzere yararlandığı kendine ait devrin teknik kaynaklarının tümüne baş vuran, kendine göre bir düşünce tarzı, anlayışları ve estetiği olduğunu bize gösterirler. Geçmiş köküne kopya etmek demek, kendini yalana mahkum etmek ve kurallara göre, "sahte" yapmak demektir; zira eski çalışma koşulları yeniden geri getirilemez ve modern tekniği geçerli olmayan kendini yitirmiş bir ideale uygulama, her türlü yaşamadan yoksun bir taklitten başka bir şeye vurduramaz. "Sahte" ile "gerçek" karşılaştırılınca, bir bütünlük görüntüsü elde etmekten ve üslup temizliği duygusu vermekten uzaklaşılır, yapay bir yeni yapıdan başka bir şeye de ulaşılmaz. Bu, korunmasını candan arzuladığımız gerçek eserlerin değerlerinden çok şey kaybetmesine yeterlidir.

EK - 4 : CARTA DEL RESTAURO

ANITLARIN KORUNMASI İÇİN 1931 YILINDA İTALYA'DA KABUL EDİLMİŞ OLAN TÜZÜK

İtalya'da ulusal ölçekte önem kazanmış olan, anıtların restorasyonunda hüküm sürmesi gerekli kuralları ele alan ve bilim, sanat ve tekniğin bir araya geldiği bu çalışmalarda ülkenin almış olduğu itirazsız kabul edilen öncülüğü koruyabilme ve durmaksızın mükemmelleştirme gereğinin farkında olan Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu :

Harap olmuş unsurların ayakta kalmasını sağlamak ; bir anıtın sanat değerini korumak veya değerini yeniden iade etmek ; müze ve arşivlerinde korunanlardan daha az değerli olmayan, taşlarla temsil edilen sanat ve tarihi belgeleri ele almak ; teknik ve sanat tarihi alanında beklenmedik buluşlarla götürülebilecek olan yeni araştırmalara izin vermek gibi -kazılarla birlikte olsun veya olmasın- her türlü restorasyon çalışmalarının çok yönlü ve çok ağır sorumluluklar içerdiği kabul edilmiştir.

Bundan ötürü de, bu konudaki acelecilik, pratik yararlılık veya kişisel tutum gibi bir nedene, devamlı ve güvenilir bir denetleme altında olmayan, kesin ve açık kurallara uymayan tam olarak oluşturulmamış yaklaşımlara izin verilmemesi kanısına varmış ;

İlgili kuralların, özel kişilerin ve kamu örgütlerinin ve özellikle anıtların korunması ve incelenmesi ile görevlendirilmişlerin yaptıkları restorasyonlarda uygulanmasının açık bir gerçek olduğunu kabul etmiştir ;

Restorasyon çalışmaları, çeşitli türde etkenlerin biraraya gelmesi ile oluşurlar ve kısmen de olsa bunlardan vaz geçilmemesinin nedenleri vardır : tarihi nedenler, anıtı oluşturan bütün devirlere saygı gerektirir ve ilim adamlarını aldalabilecek yanlış eklemelerle araştırmalar sırasında ortaya çıkarılan malzemenin oraya buraya dağıtılmasına müsaade etmez ; mimari anlayış, yapının sanattaki anlamına, ve mümkün olursa, anlatım birliğine kavuşmasını arzu eder ; bunlara, anıları ve özelemleri ile oluşan yaşayışındaki değerlerini, ve son olarak da eldeki olanakların ve yapının pratik olarak kullanılmasında varılan, çoğunluklu vazgeçilmeyen idari zorunlulukları katmak gerekir ;

Bu alanda, otuz yılı aşkın bir süredir yapılan ve hemen her defasında başarıya ulaşılmış çalışmaların sonuçlarından, bir restorasyon teorisini destekleyerek ve açıklayarak, öğretici, somut bir bilgi bütünü çıkarılabileceği ve bu bilgidен çıkarılan teorisinin bundan böyle, Yüksek Kurulun tartışma ve kararlarında ve eski eserlerle, ortaçağ ve modern sanat eserlerinin sorumlularının çoğunluğunca kabul edilmiş uygulamalarında, esas olarak ele alınması kabul edilmiştir.

Kurul, pratik çalışmalarla teyid edilmiş olarak beliren teorisinin başlıca kurallarını şöyle sıralar :

- 1- Herşeyden önce, ihmalden ve aşınmalardan ötürü dayanıklılığını kaybetmiş ve ömrü azalmış olan anıtların sağlamlaştırılması çalışmalarına ve sürekli bakımlarına en büyük önem verilmelidir;
- 2- Estetik nedenlere ve mimari bütünlüğe bağlı restorasyon sorunları, tarihi kriterlerle sıkı bağlı olmak üzere, faraziyelere değil, onarılacak anıttan elde edilen kesin verilere ve çoğu yeni olan unsurlara değil, çoğunlukla var olan unsurlara dayandığı takdirde ele alınabilir ;
- 3- Çağdaş uygarlıkla ilişkisini yitirmiş, artık kullanılmaz olan, antik devre ait anıtlar gibi anıtlarla gelince, özellikle eksikliklerin tamamlanmaları akıldan çıkarmalı ve sadece anasilloz, yani var olup ayrılmış parçaların birleştirilmesi düşünülmelidir. Birleştirilirken kullanılan nötür malzeme, genel hatların belirmesinde ve yapının sağlamlaştırılmasında gerekenin en az olmalıdır ;
- 4- Yaşayan diyebileceğimiz kullanılmakta olan anıtlarla ilgili olarak, yapıyı esasta bozacak değişiklikleri gerektirecek uygulamalar ile bunların yapılış gayelerinden çok değişik şekillerde kullanılması kabul edilmemelidir ;
- 5- Sanat değeri ve tarihi anısı olan bütün unsurlar, hangi devirden olurlarsa olsunlar, stil birliğine varma kaygısı ve ilk şeklinde elde edilme amacı gibi, diğer unsurlara yerlerini terk etmeye yönelik bir tutuma yer vermeden korunmalıdırlar. Ancak, pencereleri veya bir revakla sütun aralarını sonradan kapatan duvarlar gibi, hiçbir anlamı ve önemi olmayan, yararsız değişiklikler getiren eklemeler ortadan kaldırılabilir. Buna rağmen, bu unsurların, izafi değerlendirilmelerinin yapılması ve ortadan kaldırılma kararı her defasında, itina ile alınmış olmalı, ve hiçbir zaman restorasyon tasarısını hazırlayacak tek kişinin düşüncelerine terk edilmemelidir ;
- 6- Anıta ve geçirmiş olduğu devirlere gösterilen saygıya anıtın çevresi de eklenmelidir, bu çevre, anıtı tek başına ortaya çıkarma gibi münasebetsiz çalışmalarla veya anıtın çok yakınında külte, renk, stilleri ile ağırlık getiren, rahatsız eden yeni yolların yapılması ile değiştirilmemelidir ;
- 7- Bir anıta, sağlamlaştırma, bütün veya kısmı tamamlama, veya pratik bir nedenle kullanma amacı ile eklemeler yapmak gerekirse, bunların olanaklar arasında en azı olması yanısıra, konstrüksiyon şemama bağlı ve çıplak sadelikte olmaları başlıca ilke olmalıdır, ve ekler, yapının genel hatlarını devam ettirdiğinde ve süslemelerden arınmış geometrik anlatımda olduğundan kabul edilmelidir ;
- 8- Bu ekler, her zaman itina ile ve açıkça belirtilmelidir .

EK - 5 : VENEDİK TŪZŪĖ**"TARİHİ ANITLARIN VE YERLEŖMELERİN KORUNMASI VE ONARIMI İÇİN ULUSLARARASI TŪZŪK"****İKİNCİ ULUSLARARASI TARİHİ ANITLAR MİMAR VE TEKNİSYENLERİ KONGRESİ 25- 31 MAYIS 1964**

İnsan kuşaklarının tarihi anıtları, geçmişten bir bilgi taşıyarak günümüze eski geleneklerin yaşayan tanıkları olarak gelmektedir. İnsanlar, insani değerlerin bütünlüğünde gittikçe daha çok bilinçlenmeye ve eski anıtları ortak miras saymaktadır. Onları gelecek kuşaklara sağ salım ulaştırmak sorumluluğunu iyice anlaşılmıştır. Orjinal zenginliklerine zarar vermeden onları bizen sonrakilere geçirmek görevimizdir.

Eski yapıların korunması ve onarımı ile ilgili ilkeler üzerinde karara varmak ve bunları uluslararası bir temele yerleştirmek şarttır. Böylece her ülke, kendi kültür ve gelenekleri çerçevesinde bu planı uygulamak sorumluluğunu yüklenecektir.

1931 Atina Tüzüğü ilk defa bu temel ilkeleri tanımlayarak ulusal belgelerle, ICOM ve UNESCO'nun faaliyetlerinde ve UNESCO tarafından kültür değerlerinin korunması ve onarımı çalışmaları için uluslararası bir merkezin kurulmasında somut şeklini alan, uluslararası geniş bir hareketin gelişmesine yardım etmiştir. Böylece sürekli olarak daha karışık ve çeşitli olmaya başlayan meselelerin çözülmesi için artan bir dikkat ile eleştirci çalışma gözden geçirmek ve yeni bir belge halinde sınırlarını genişletmek için yeni baştan incelemek zamanı gelmiştir.

Bunun gözönünde tutularak, Tarihi Anıtlarla ilgili Mimar ve Teknisyenlerin İkinci Uluslararası Kongresi 1964 yılının 25 ile 31 Mayıs günleri arasında Venedik'te toplanmış ve aşağıdaki metni kabul edilmiştir.

Tanımlar :

MADDE 1- Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kaplar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanın geçmesi ile kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine alır.

MADDE 2- Anıtların korunması ve onarımı için mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanmalıdır.

Amaç :

MADDE 3- Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar bir tarihi belge olarak da korumaktır.

Koruma :

MADDE 4- Anıtların korunmasındaki temel tutum, korumanın kalıcı olması, devamlılığının sağlanmasıdır.

MADDE 5- Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir.

Bunun için çeşitli bir kullanma arzı edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemesi değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde fonksiyon değişikliğinin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

MADDE 6- Anıtın korunması, ölçeği dışına taşmamak şartı ile çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye, ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.

MADDE 7- Bir anıt tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Anıtın tümünün ya da bir parçasının başka yere taşınmasına -anıtın korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal ya da uluslararası çıkarların bulunduğu haller dışında- izin verilmemelidir.

MADDE 8- Anıtın tamamlayıcı parçaları olan heykel, resim ya da süsleme unsurları, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

Onarım :

MADDE 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır.

Onarım, kendine temel olarak aldığı orjinal malzeme ile güvenilir belgelere saygı ile bağlıdır. Faraziyein başladığı yerde onarım durmalıdır ; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyonundan farkı anlaşılabilmesi ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemsi yapılmalıdır.

MADDE 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle etkenliği gösterilmiş ve deneylerle saptanmış herhangi modern bir teknik kullanılarak anıt sağlamaştırılabilir.

MADDE 11- Anıta maledilmiş farklı devirlerin geçerli katkıları saygı görmelidir ; zira onarımın amacı "stil birliği" değildir. Bir anıt üst üste çeşitli devirlerin izlerini taşıyorsa, en alttaki durumu açığa çıkartmak ancak bazı özel hallerde - yok edilen öalzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise - haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargı ve neyin yok edileceği üzerinde karar vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakamaz.

MADDE 12- Eksik kısımların tamamlanması, bütünü ile uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır, fakat onarımın, aynı zamanda artistik ve tarihi tanıklığı yanlış bir şekilde yansıtmaması için, orjinalinden ayırdedilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

MADDE 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonun dengesine ve çevresi ile olan bağlantısına zarar gelmediği hallerde izin verilebilir.

Tarihi Yerler :

MADDE 14 - Anıtların bulundukları yerler, bütünlüğünün korunması, temizlenip uygun bir şekilde ortaya konması için özle bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım işlerinde daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

Kazılar :

MADDE 15- Kazılar, 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılarda uygulanması istenilen uluslararası ilkeleri tanımlayan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır.

Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Bundan başka, anıtın anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır.

Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen vazgeçilmelidir. Yalnız anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmekle kullanılan madde her zaman ayırdedilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, anıtın korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğu kadar az kullanılmalıdır.

Yayın :

MADDE 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar şeklinde kesin belgeler hazırlanmalıdır.

Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası - iş sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler gözönünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırmacılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayımlanması tavsiye edilir.

9- Stüktür gücünü yitirmiş bir anıtı sağlamlaştırmak, kütlesini derlemek gerektiğinde modern yapı sistemlerinin büyük yararı olabilir ; geçmişte kullanılanlara benzeyen yapı usulleri istenileni yapmaya yeterli görülmediği durumlarda yeni metodlara baş vurulabilir ; aynı şekilde harap olmaktadır yapıların korunmasında ortaya çıkan bütün karşık ve ince strüktür meselelerinin çözümünde, eskiden kalma metodlara bırakması ve ilgili her türlü bilim dallarında yararlanılması gerekmektedir

10- Eski eserlerin ortaya çıkarıldığı kazılarda ve araştırmalarda, çıkarma çalışmalarını derhal ve sistemli olarak bu eserlerin düzenlenmesi ve yerinde kalaaklar için sürekli koruma tedbirlerinin alınması takip etmelidir ;

11- Restorasyon çalışmalarında da, kazılarda olduğu gibi, tahlilli raporları derleyen günlük defterlerle, çizim ve fotoğraflarla, yapının şeklinde ve strüktüründeki bütün unsurların tamamlanmasının bütün safhalarını güvenli ve sürekli bir şekilde saptayan düzenli bir belgelemeye gidilmesi kesinlikle gereklidir.

Son olarak Yüksek Kurul, her anıtın ve restorasyonun her safhasının gösterdiği özelliklerle ortaya çıkan karışık ve çözümü güç konuda genel kuralların tomanının, özel durumlarda yapılacak inceleme ve tartışmalarla daha verimli hale getirilmesi ve tamamlanması gerekliliğini kabul ederek aşağıdaki istekleri önermiştir :

a) Günlük, basit koruma çalışmaları sınırları aşan, ister özel kişiler tarafından, isterse kamu örgütleri veya anıtlarla doğrudan doğruya sorumlu kişiler tarafından yürütülmei öngörölmüş olsun, bütün restorasyon çalışmaları için, başlatılmadan önce sistemli bir şekilde Yüksek Kurulun fikri alınmalıdır ;

b) Her yıl Roma'da dostça bir toplantı düzenlenmeli burada ilgililer karşılaştıkları durum ve sorunları ve bunlarla ilgili düşündükleri çeşitli çözümleri meslektaşlarının dikkatine ve eleştirilerine sunmalıdırlar ;

c) Yukarıda belirtilen restorasyon çalışmalarını belgeleyen günlük defterlerin tutulması ve bunların sistemli bir şekilde saklanması mecburi olmalı ; mümkün olduğu kadar bunlardan elde edilecek çözümlü bilgiler ve veriler, kazılar için yapılanlar gibi, bilimsel bir şekilde yayımlanmalıdır.

EK -6 :2863 SAYILI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU

Amacı : Amaç, yurt içinde bulunan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin, bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere kurulmuş olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile koruma kurullarının çalışma kuralları belirlenmektedir.

Yasal Dayanak, Madde 2- Bu yönetmelik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3386 sayılı kanun ile değişik 51 ve 57. maddeleri uyarınca düzenlenmiştir.

Koruma Yüksek Kurulu İle Koruma Kurullarının Kuruluşu ve Çalışma İlkeleri :

Madde4- Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili olarak, 2863 sayılı kanunun 8, 10, 20. maddeleri ile 3386 sayılı kanunun 2, 3, 4, 5, 6,7. maddelerinde değinilen görevlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere bakanlığa bağlı Ankara'da "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile sorumluluk bölgeleri ve merkezleri Bakanlıkça tesbit edilecek "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları" kurulur.

Madde 6-Koruma Yüksek Kurulunun görevleri aşağıda gösterilmiştir:

*Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,

*Koruma kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,

*Daha önceki kurullar tarafından alınmış sit alanları geçici dönem yapılanma koşulları kararlarına ilişkin koruma kurullarınca önerilen değişiklikleri değerlendirip, tavsiye kararı almak,

*Uygulamadan doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek süreti ile Bakanlığa yardımcı olmak,

Madde 7- Koruma Yüksek Kurulu yılda en az iki defa toplanır. Bakanlık gerekli gördüğünde kurulu olağanüstü toplantıya çağırır. Koruma Yüksek Kurulu salt çoğunlukla toplanır, toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oyları ile karar verir.

Madde 8- Koruma Kurulları aşağıda belirtilen üyelerden oluşur.

*Arkeoloji, sanat tarihi, müzecilik, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üç temsilci,

*Bakanlıkça seçilecek üyelerden, Bakanlık dışından seçilecek üyenin ; halen Yükseköğretim Kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimari ve şehircilik dallarında öğretim üyesi veya emekli olmuş öğretim üyesi olması tercih edilir.

*Yükseköğretim Kurulunca Kurumların arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik bilim dallarından aynı dallardan olmamak üzere seçilecek iki öğretim üyesi,

*Görüşülecek konu, belediye sınırları içinde ise belediye başkanı veya teknik temsilci, dışında ise ; ilgili valilikçe seçilecek teknik temsilci,

*Görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık Ve İskan Müdürlüğünden iki teknik temsilci,

*Görüşülecek konu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise, Vakıflar Bölge Müdürü veya teknik temsilcisi,

*Görüşülecek konu, Orman Genel Müdürlüğü ile ilgili ise konu ile ilgili teknik temsilci,

Koruma kurullarındaki tabii üyelerin kurumlarındaki görevleri süresince devam eder. Koruma kurullarının Yükseköğretim kurumu tarafından seçilen üyelerin üyelikleri 5 yıl sürelidir. Bu üyeler iki dönemi aşmamak şartı ile yeniden seçilebilir.

Madde 9- Koruma Kurullarının, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları doğrultusunda olmak kaydı ile görevleri aşağıda gösterilmiştir :

*Bakanlıkça tesbit edilen veya ettirilen, Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce tesbit edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,

*Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,

*Sit alanlarının, tescilinden itibaren bir ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,

*Koruma Amaçlı İmar Planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip onamak,

*Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanların tescil kaydını kaldırmak,

*Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve bunların koruma alanlarının kullanılmaları, kullanma şeklinin değiştirilmeleri ile bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapıp yapılmayacağı konusunda karar almak,

*Naklinde zorunluluk bulunan korunması gerekli kültür varlıklarının uygulamaya yönelik işlemleri hakkında görüş vermek,

*Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parsellerinde, taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetlerine tesir etmeyecek şekilde ayrılma ve birleştirilmelerine ilişkin karar almak.

Ancak Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne tahsisli veya kullanımında bulunan korunması gerekli taşınmazlarda Genel Müdürlükçe yapılacak uygulamalar, koruma kurulları kararına gerek kalmaksızın Genel Müdürlükçe değerlendirilerek yürütülür.

Madde 10- Koruma Kurulları her hafta bir defa toplanır. Gerekğinde olağanüstü toplantılar da yapılabilir. Toplantı tarihi Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nce belirlenerek, kurul üyelerine toplantı çağrısı yapılır.

Toplantı gündemleri Koruma Kurulu Büro Müdürlüklerince hazırlanarak koruma kurulu başkanınca onanır. Toplantılar üçte iki çoğunlukla yapılır ve toplantıya katılanların üçte iki çoğunluğu ile karar verilir.

Koruma Kurulları toplantılarına, ihtiyaç duyulduğu takdirde oy hakkı olmamak kaydı ile danışman uzman çağrılabilir.

Gündemdeki konu ile kişisel ilişkisi veya kişisel çıkarı olan üye bu konunun konuşulması sırasında koruma kurulunun oturumuna katılamaz.

2863 sayılı kanunda değişiklik yapan 3386 sayılı kanun (1992 Mart) da kurumsal olarak da bazı değişiklikler yapılmıştır.

3386'ya göre getirilen bazı tanımlar :

Koruma ; Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında muhafaza bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri, taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon vb. işleridir.

Koruma alanı; taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarının etkilediği ve/ veya etkilendiği alanlardır.

Bakanlık; Kültür Bakanlığı'dır.

Koruma Yüksek Kurulu; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'dur.

Koruma Kurulu; Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'dur.

Koruma İl Kurulu; "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma İl Kurulu'dur.

3386 sayılı kanun ile getirilen bir diğer değişiklik de "Koruma Yüksek Kurulu'nun Oluşumuna ilişkin" maddedir. Buna göre ;

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu aşağıda belirtilen üyelerden oluşur.

- Bakanlık Müsteşarı,
- Bakanlığın ilgili Müsteşar Yardımcısı
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürü
- Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü
- Bakanlık I.Hukuk Müşaviri
- Vakıflar Genel Müdürü
- Devlet Bakanlığı'nın (Şehirleşme ve Şehircilik Sorunlarını Tesbit ve Çözüm Araştırmaları) ilgili Genel Müdürü
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın ilgili Genel Müdürü
- Turizm Bakanlığı'nın İlgili Genel Müdürü
- Orman Bakanlığı'nın İlgili Genel Müdürü
- Çevre Bakanlığı'nın İlgili Genel Müdürü
- Koruma Kurulları Başkanlarından Bakanlıkça seçilecek dokuz üye

Koruma Yüksek Kurulu'nun başkanı Bakanlık Müsteşarı'dır. Müsteşar bulunmadığı zaman yardımcısı kurula başkanlık eder.

Yine bu kanun ile koruma kurullarının Yükseköğretim Kurumu tarafından seçilen üyelerinin üyelikleri 4 yıl olarak belirlenmiştir.

Bir başka yenilik kurumsal olarak oluşturulan "Koruma İl Kurulunun Oluşumu"dur.

Ek Madde 2 ile Koruma İl Kurulu aşağıdaki üyelerden oluşur :

- *Vali
- *Belediye Başkanı
- *Belediye İmar Müdürü
- *Kültür Müdürü
- *Müze Müdürü
- *Koruma Kurulu Müdürü veya temsilcisi
- *Bayındırlık ve İskan Müdürü
- *Turizm Müdürü
- *Orman İşletme Müdürü
- *İl Hukuk İşleri Müdürü
- *Çevre Bakanlığı temsilcisi

*Görüşülecek konu Özel Çevre Koruma Bölgesi ile ilgili ise Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı temsilcisi

*Görüşülecek konu Vakıflar ile ilgili ise Vakıflar Genel Müdürlüğü temsilcisi

Koruma İl Kurulu başkanı Validir.

Koruma İl Kurullarının görev , yetki ve çalışma şekli :

Ek Madde 3- Koruma İl Kurulları, Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları, koruma kurulu kararları çerçevesinde olmak kaydı ile aşağıdaki işleri yapmakla görevli ve yetkilidir.

a) Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları çerçevesinde, koruma kurulları kararı alınmasını gerektirmeyen korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının esas bünyesinde değişiklik yapmayacak basit onarımlar konusunda kararlar almak ve uygulamak, izlemek,

b) Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarında, sit alanları ve koruma alanlarında kaçak uygulamaları tesbit etmek, durdurmak ve konunun koruma kurullarına iletilmesini sağlamak,

c) Koruma kurullarınca projesi onanan restorasyon veya yeni yapılanmaların, belediyesince verilecek yapı kullanma izninden önce projesine uyumunu inceleyip belediyesince görüş bildirmek, varsa projesine aykırı uygulamaları durdurmak, yasal işlem yapmak ve koruma kuruluna iletmek,

d) Kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve tahririni önleyici tedbirleri kapsayan eğitici faaliyetler düzenlemek,

Koruma il kurullarının sekreteryasını Kültür Müdürlükleri yürütür.

Koruma İl Kurullarının çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar bir yönetmelik ile belirlenir.

Ek Madde 4- Bu kanunun maddelerinde geçen "Kültür ve Turizm Bakanlığı" "Kültür Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir.

EK - 7 :TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA, BAKIM VE ONARIMLARINA İLİŞKİN İLKE KARARI

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 28 Şubat günü yaptığı toplantıda taşınmaz kültür varlıklarının koruma, bakım ve onarımlarına ilişkin ilke kararı almıştır. Buna göre ;

"Taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında en önemli sorun, yapılacak müdahalenin (restorasyonun) niteliğidir. Her yapının kendine özgü sorunları ve bunlara tekabül eden restorasyon kararları olduğu için tüm yapıları kapsayacak ve müdahale biçimini belirleyecek genel sınıflandırmaların uygulamada yanlış sonuçlar verdiği saptanmıştır. Bu nedenle koruma statüsü kazanmış yapıların restorasyonuna ilişkin kurul kararlarına temel olacak ilkeler yeniden gözden geçirilmiş ve restorasyonun doğasına daha uygun olduğu kabul edilen aşağıdaki tanımlar yapılmıştır.

YAPI GRUPLARI

Yapılar kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşımaları ya da kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve silüetlerin öğeleri olarak iki gruba ayrılmıştır.

I.Grup Yapılar

Toplulun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde (askeri ve dini yapıları da içermek üzere) tarihi, anı ve estetik nitelikleri ile korunması zorunlu yapılar :

- a)Özgün işlevi konut olmayan yapılar,
- b)Özgün işlevi konut olan yapılar olarak ikiye ayrılmıştır.

II.Grup Yapılar

Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan giderek yok olan geleneksel ve yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır.

MÜDAHALE BİÇİMLERİ

Korunacak yapılara müdahaleler, her yapının kendine özgü koşullarına göre saptanacaktır. Bunlar iki türe ayrılmıştır :

a.BAKIM

Sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan ; tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahaleler "bakım" olarak tanımlanır. Yapıların ahşap, madeni, pişmiş toprak veya taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen öğelerinin özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi ; bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi bu kapsamda tanımlanmıştır. Bakım uygulaması koruma kurulu kararı doğrultusunda, belediyelerce ve ilgili müze müdürlüğünce denetlenerek yapılacak uygulama bitince ona ilişkin rapor ve topoğrafik belgeler koruma kuruluna iletilecektir. Uygun görülmeyen bakım uygulamaları yenilenir.

b.ONARIM

Onarım gerektiren yapıların röleve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ve diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri koruma kurulunca belirlenir. Projeler bu ilke kararları ekinde verilen "Röleve- Restitüsyon- Restorasyon Proje Hazırlama Esasları"na göre hazırlanacaktır. İlan edilmiş turizm alanları ve merkezlerinde yer alan tescilli yapıların turizm amacı ile kullanılması halinde, projeler ilgili Turizm Müdürlüğü'nden görüş alınarak koruma kurulunca karara bağlanır.

Onarım İlkeleri

- a) Yapının günümüze ulaşmış ve tarihi kimliğinin öğelerini oluşturan mekansal, biçimsel ve yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu korunacaktır. Bu işlemlerde yapının mevcut fiziksel durumuna göre müdahalenin biçimi ve nitelikleri koruma kurulunca saptanır.
- b) Yapıların yıkılmadan korunmaları esastır. Yıkılma tehlikesi taşıdığı (mail-i indiham) mal sahipleri ya da belediyelerce ileri sürülen yapıların yıkılma kararları ancak koruma kurulunca alınabilir. Kamu için tehlikeli olan ender durumlarda kurul müdürleri, kurul başkan ve üyelerini toplantıya çağırarak koruma kurulunun onayının bir an önce elde edilmesini sağlarlar.
- c) Yapıların tarihi değer taşıyan ekleri korunur.
- d) Yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin niteliği ve tarihi yapı ile bütünleşmesi bir tasarım sorunu olarak tasarımı yapan mimar tarafından önce bir avan proje niteliğinde hazırlanarak koruma kurulunun görüşüne sunulacaktır.
- e) Yok olmuş, fakat varlıkları bilinen yapı öğelerinin bütünleşmesi, gerekli araştırmalara dayanmak koşulu ile, koruma kurulunun onayına sunulabilir.
- f) Bütün onarımlarda restorasyon projesine temel olacak restitüsyon çalışmasının, sıva raspa, kısmi sökülme, sondaj, belgeler üzerinde çalışma, karşılaştırmalı araştırmalar sonucuna dayalı olarak hazırlanması gerekir. Onarıma başlanmasından önce bu çalışmanın yapılması olanaksızsa, onarım projesinin onaylanmasından sonra ortaya çıkan yeni veriler ışığında, restorasyon projesi üzerinde tadilat yapılarak yeniden koruma kurulunun onayına sunulacaktır.

TESCİL KAYDININ YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN İŞLEMLER

Bu ilke kararına önce, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulları tarafından "eski eser" veya "korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı" olarak tescil edilmiş olan taşınmazların tescil kaydının kaldırılması için yapılan başvurular, yapının tescil edilmesine neden olan değerlere sahip olmadığına ilişkin ayrıntılı ve bilimsel nitelikli bilgi ve belgeleri içermek zorundadır. Bu başvurular bir kez reddedildiği takdirde, ikinci kez koruma kurulu gündemine alınmaz.

YOK OLAN TESCİLLİ YAPILARA İLİŞKİN İŞLEMLER

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen yapının herhangi bir şekilde yok olmalarına sebep olanlar ile aslına uygun olarak bakım ve onarımlarını yaptıramayanlar hakkında ceza mahkemelerinde yasal soruşturma açılır.

Bu soruşturma sonucu yargı organlarınca verilen kararlar kişisel yükümlülüklerle ilgili olmadığından, taşınmaz kültür varlığının korunmasına yönelik işlemlerin devamlılığını etkilemez. Bu nedenle soruşturma nedeni olan eyleme konu taşınmaz kültür varlığı ile ilgili alınmış koruma kurulu kararları geçerlidir.

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen yapının yok olması durumunda, yapının gerek kültür varlığı niteliği, gerekse kültürel çevreye olan tarihsel katkıları açısından, yeniden ihyasında yarar görülüyorsa, mevcut belgelerden yararlanmak sureti ile parselde daha önce bulunduğu yerde ve yapı oturma alanında, eski cephe özelliğinde, aynı gabaride özgün malzeme ve yapım tekniği kullanılarak kapsamlı bir restitüsyon etüdüne dayalı bir rekonstrüksiyon uygulaması içim koruma kurulu kararı doğrultusunda izin verilebilir.

TESCİL KAYDI BULUNMAYAN YAPILAR VE ELEMANLAR

Eski yapı envanterlerinin yeterli olmaması neeni ile 2863 sayılı yasaya göre tescil edilmiş olmasalar da, geleneksel mimari değer içeren yapıların koruma kurulundan görüş alınmadan yıktırılması yönünde gerekli önlemler ilgili belediye veya müze müdürlüğünce alınır.

Koruma kurulunca tescili gerekli görülmeyen taşınmazlar içindeki tarihi değeri olan ahşap, cam, maden, taş, alçı vb. malzemelerden yapılmış elemanların kültür mirası olarak korunmasına gerek görülenlerin yerel müzelerce korunmaları sağlanır.

UYGULAMANIN DENETLENMESİ

Koruma kurullarınca onaylanan her ölçek ve nitelikteki plan ve projelerin uygulamada uzmanlarınca denetlenmesi gerekir. Bu anlamda imar ve koruma mevzuatında belediyelere ve valiliklere verilen denetim yükümlülüğünün yanı sıra, uygulamanın müellif mimar tarafından denetimi de yasal ve mesleki bir sorumluluktur.

Taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesine ilişkin uygulamalarda, esas alınacak projelerin, serbest mesleki hizmet yetki ve statüsüne sahip ve bu hizmeti yapma koşullarını sürdüren mimarlarca asgari çizim standartlarına da uygun olarak düzenlenmiş olduğu ilgili Mimarlar Odası birimince önceden denetlenerek koruma kurulu müdürlüklerine sunulması gerekir.

Uygulamanın kurul kararlarına uygun olması için gerekli mesleki denetim sorumluluğu aynı şekilde serbest mesleki hizmet yetki ve koşulları taşıdığı Mimarlar Odasınca belirlenen müellif mimar tarafından üstlenilir. Bu yükümlülük, koruma kurulu kararlarında sorumlu mimarın kimliği belirlenerek uygulanır. Söz konusu mesleki denetim sorumluluğu, müellif mimarın isteği ile aynı koşulları taşıyan bir başka mimara devredilebilir. İskan izni için denetimden sorumlu mimarın, uygulamanın kurul kararlarına uygun olarak sonuçlandığına dair raporun koruma kurulunca iletilmesi gereklidir.

KAPSAM

Bu ilke kararı, koruma grubu daha önce belirlenmiş ve ilgili koruma kurulunca röleve ve restorasyon projeleri onaylanmış yapılarla, onaylı koruma imar planında, hakkında özel tanıtım ve hüküm getirilmiş yapılar için geçerli değildir. Koruma Yüksek Kurulu'nun 4.3.1988 gün ve 6 sayılı ve 30.11.1993 gün, 338 sayılı ilke kararlarında belirtilen basit onarımlar, bu ilke kararında tanımlanan bakım kapsamında değerlendirilecektir. Bu ilke kararının yürürlüğe girmesi ile Koruma Yüksek Kurulunun 4.3.1988 gün ve 9,10, 14, 15, 16, 17 sayılı ; 15.5.1989 gün, 84 sayılı ilke kararları yürürlükten kaldırılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

ELİF ÖRNEK

Doğum tarihi : 29.12.1971
Doğum yeri : İSTANBUL,

İlkokul öğrenimi Zühtüpaşa ilkokulu (1977- 1982),

Orta ve lise öğrenimi Kenan Evren Lisesi (1982- 1988)

Yüksek öğrenim Yıldız Teknik Üniversitesi 1989-1993 (Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümünü)
1992-93 öğretim yılında İkincilikle mezuniyet

Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Planlama Anabilim Dalı Şehir Planlama Bölümünde lisansüstü
Halen YTÜ Kentsel Yenileme Koruma Bilim Dalında Araştırma Görevliliği
Bu zamana kadar katılan proje çalışmaları :

Proje I : Tuzla,
Proje II : Zekeriyaköy,
Proje III, IV, V : Ordu merkez
Proje IV : Konya- Karaman -Aksaray bölge planlaması
Diploma Projesi : ILGIN (Konya) merkez

Yükseklisans proje çalışmasını ise İstanbul metropolü, DoğuYakası, Hasanpaşa- Fenerbahçe
semtleri (1/1.000), 1/ 500 Uygulama İmar Planı' Fenerbahçe semtinde çalışıldı.

Yüksek lisans dersleri kapsamında hazırlanan seminerler :

Planlamada Yasal Sistemler : 2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun irdelenmesi

Kent Değerlendirme Teknikleri: Maliyet - Yarar Analizi

Peyzaj Planlama : Kıyı planlaması- Kurbağalı Dere çevre düzenlemesi

Kentsel Teknik Altyapı ve Maliyeti : Teorik Olarak Bir Toplu Konut Alanında Değişen Fiyatlara Göre
Maliyet hesaplaması

Ulaşım Planlaması : Yayalaştırma - Hasanpaşa'da Bir Sokağın Yayalaştırılması Tasarımı

Konutun Evrimi : Tarihi Dokuda Konut Fonksiyonunun Değişimi

Düzenleme Politikaları : Koruma Amaçlı İmar Planları ve Planlama Sürecindeki Yeri

Yerleşimi Kuramları : Bağımlılık Ve Modernleşme Kuramları Yabancı Sermaye Teşvik Politikası ve
Sanayi Yatırımları

1993 yılında yapılan II.Bilimsel Öğrenci Kurultayı'nda Lisansüstü proje konusu olan Fenerbahçe-
Hasanpaşa Semtleri Planlama Yaklaşımı Çalışması sunulmuştur.